SALA 350 ÅR 1974

SALA ALLEHANDA

SALA 350 ÅR 1974

JUBILEUMSNUMMER

Nr 86 B

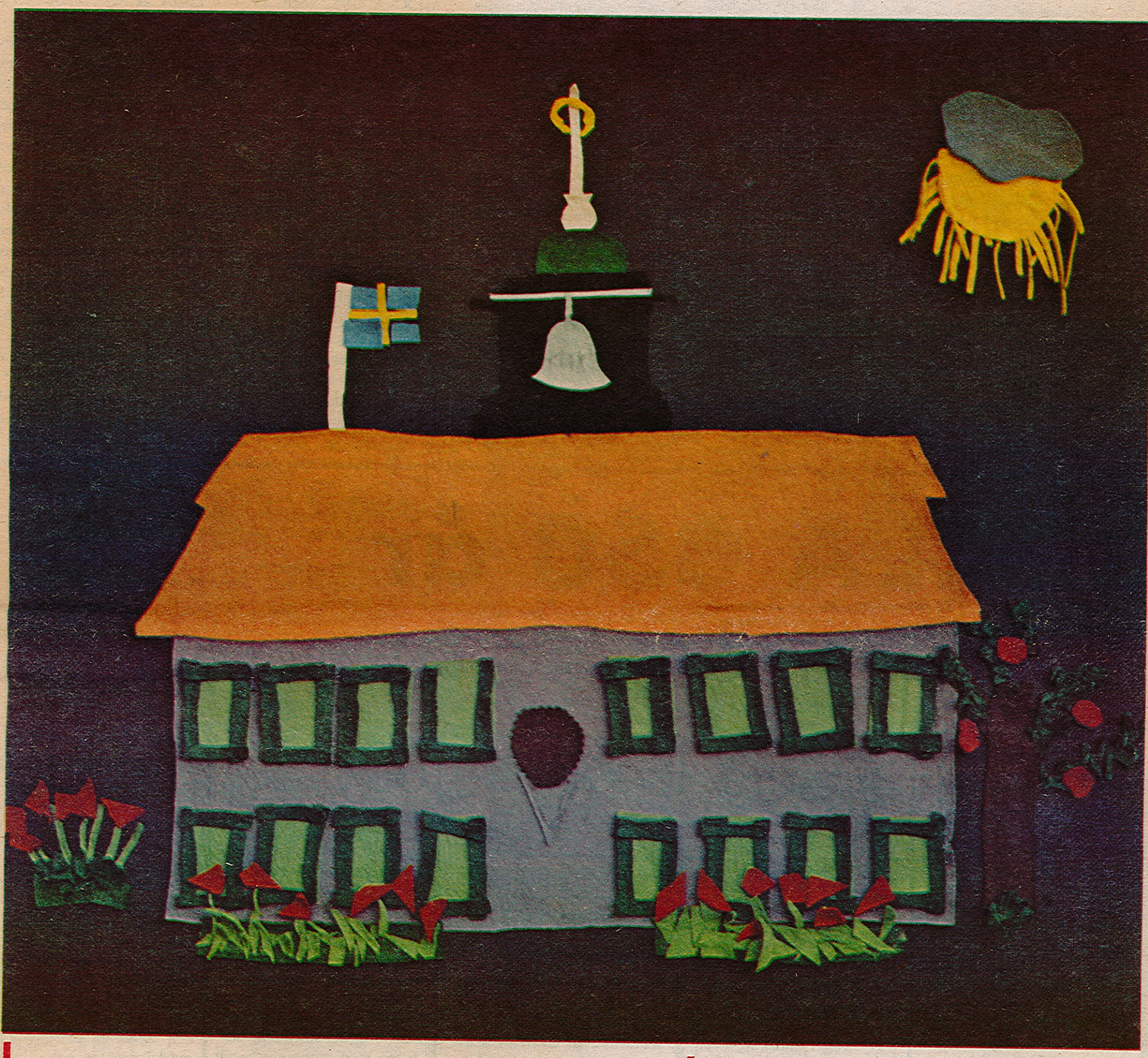

SALA RUSTAR TILL FEST

Salas födelsedag infaller den 15 april. Konung Gustaf II Adolf dagtecknade nämligen privilegiebrevet detta datum för jämnt 350 år sedan. Ingen kan väl längre sväva i okunnighet om att våren och sommaren i silverstaden skall präglas av 350-årsjubileet, som kulminerar i mitten av juni månad.

För en ortstidning är det naturligt att på något sätt manifestera födelsedagen och SA har valt att utge föreliggande nummer av jubileumskaraktär, som till sitt innehåll visserligen inte spänner över tre och ett halvt sekel, men som ändock vill erinra något om vad som förevarit, inte minst då under de senaste fem decennierna.

Ovanstående färgbild, som är ett textilcollage utfört av elever i Vallaskolan Sala för något år sedan, har vi valt att reproducera i fyra färger. Vi tycker nämligen att rådhuset är något karakteristiskt i sig för jubileumsstaden, och dessutom utvecklar bilden den soliga, festliga stämning, som man väl allmänt hoppas skall karakterisera Salas kommande festligheter.

Ur innehållet

En återblick
på senaste fem decennierna i Sala. Sid. 3–9.

300 första åren
av Salas historia har utförligt beskrivits av rådman Johan Näsmark. Hans äldste son, fil dr Karl-Erik Näsmark, tecknar en bild av pappans 17-åriga vedermödor med boken. Sid. 10.

En svår tid
– så betecknar red. Alfred Lindén Salas första år i Ekeby by. Sid. 12.

Gruvans ålder
spekulerar red. Jarl Blomqvist om med utgångspunkt från tillgänglig litteratur. Sid. 22.

SALA ALLEHANDA

Salberga sjukhus blev ”räddningen”

DE TRE FÖRSTA seklerna av Salas historia har utförligt beskrivits i rådman Johan Näsmarks ”Sala stad”, som utkom i slutet av år 1923 efter många mödosamma forskningsår. Det är ett arbete, som i sin grundlighet torde vara ganska unik och som alltjämt fungerar som ett närmast oumbärligt uppslagsverk för den som vill blicka tillbaka på Sala genom tiderna.

Under de senaste femtio åren fram till detta jubileum 1974 har naturligtvis staden förändrats, i vissa avseenden har det rört sig om förändringar, som inte äger sin motsvarighet alls under tidigare 300 år. Än så länge kan det dock vara svårt att utvärdera senaste halvseklet. På visst sätt får man väl beteckna den senaste kommunreformen, som trädde i kraft 1971, som det mest revolutionerande, då Sala därmed upphörde som stad efter 346 år.

Under 1920- och 1930-talen hade man att kämpa mot depression och arbetslöshet, något som knappast var unikt för Sala. Det andra världskriget och de krisföreteelser, som var en direkt följd därav även under flera efterkrigsår, försvårade utvecklingsarbetet under 40-talet.

FÖRST UNDER femtiotalets senare år i takt med en allt snabbare teknisk utveckling — som även skulle bjuda på nya problem — och ett stigande allmänt välstånd, kunde man på ansvarigt håll i staden lägga grunden för en önskad samhällsutveckling. Då skapades successivt i takt med vad ekonomin tillät resurser, som man ansåg allmänt behövliga för bland annat en industriell expansion med åtföljande befolkningstillväxt, ökad skattekraft och bättre boende. En del av de förväntningar man då ställde på framtiden har väl infriats. Utan tvekan har medborgarna fått det bättre och trivsammare i många avseenden, men en snabb industriell tillväxt har på det hela taget uteblivit.

Man kan inte lägga ansvaret på någon enskild eller grupper av människor för att inte exempelvis näringslivet i staden utvecklats i den takt och den omfattning, som salaborna önskat sig. Alltfort är vi även här starkt beroende av vad som sker i landet och världen i övrigt. Ambitionsnivån på ansvarigt håll är dock fortfarande hög.

KOMMUNREFORMERNA 1952 och 1971 var väl ägnade att skapa förutsättningar att klara en del gemensamhetsbehov och har väl bidragit därtill också i viss mån. Frågan är dock om inte två tilldragelser av annat slag trots allt haft större betydelse för utvecklingen, eller kanske man skall säga bidragit till att förhindra en negativ utveckling. Båda är förenade med Salberga sjukhus.

I samband med försvarsrevisionen vid 20-talets mitt drogs Västmanlands trängkår in och man kan lätt förstå vad detta betydde för en ort, som ännu hölls i depressionens grepp efter första världskriget. Genom en energisk insats, som sträckte sig upp på högsta nivå, lyckades det den gången för stadens styrande att som ersättning för T 5 få ett mentalsjukhus, som gav sysselsättning och även skatteintäkter.

SAMMA FÖREDÖMLIGA aktivitet mobiliserades av dem som makten hade på 1950-talet, då det blev aktuellt att till mellansverige förlägga ett nytt statligt mentalsjukhus. Resultatet blev att statsmakterna även denna gång trodde på försäkringarna från Sala och lokaliserade dit. Det är omvittnat hur, som en direkt följd därav, arbetstillfällen räddades, skatteunderlaget under en följd av år visade en osedvanlig ökning och bostadsbyggandet fick en injektion.

SA har gjort några axplock ur det senaste halvseklet, som inte gör anspråk på att vara fullständig historieskrivning.

SALA 350 år

SALA 350 ÅR 1974

INGET JUBILEUM UTAN DIG!

Sommarprogram till alla hushåll i Sala

Kan du tänka dig en fest utan gäster? Nej det går bara inte. Salas jubileumsfest är inget undantag. För att det skall bli riktigt trevligt skall du och dina vänner vara med. I sommarprogrammet, som kommer att sändas ut till alla hushåll, hittar du säkert mycket som lockar och som du gärna vill vara med om. Spar programmet och pricka för det du inte vill missa.

Tävling med vykort

Tillsammans med sommarprogrammet får alla i Sala ett ark med tre st. vykort. Vykorten skall användas för att göra reklam för Sala och jubileet. Skriv till vänner och bekanta och bjud hit dom och du har chans att vinna ett presentkort på 200 kr. Tre presentkort och medaljer lottas ut bland avsändarna av vykorten. En fri helg på stadshotellet i Sala och medaljer lottas ut bland avsändarna.

Proper minnesmedalj

Minnesmedaljer har blivit mycket populära såväl som minnessak som samlarobjekt, Sala jubileumsmedalj har därför fått en proper utformning och en snygg förpackning. Förlagan till bilden på Gustav II Adolf är hämtad från en riksdaler silvermynt från 1631. Medaljerna som finns i brons och silver kan köpas genom bankerna i Sala eller per postorder från Jubileumskommittén.

JUBILEUMS-UTSTÄLLNING

i Sala

14—16 juni

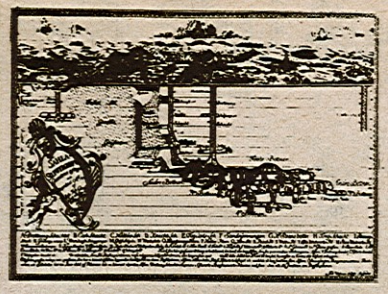

Gruvkarta som presentaffisch

Sala silvergruva är den största sevärdheten i Sala. Det är därför som jubileets presentaffisch är ett nytryck av en gammal gruvkarta. Kartan är från 1724 och visar gruvan i genomskärning. En verkligt lyckad present (15:—).

Håll dig i trim

Det finns inget skäl till att inte motionera. Under hela sommaren ordnas olika former av motionsaktiviteter. Trim-marschen, Jubileumstrampen, Trimorientering m.m. Om de av någon anledning inte skulle passa dig så finns det 8 motionsspår i kommunen och massor med natur.

Plums i Badet

Men sommaren 1974 i Sala är inte bara jubileum. Allt det som brukar finnas att göra kommer förstås att finnas även i sommar. Du har väl inte glömt alla härliga badplatser som finns.

Badsäsongen startas säkrast i det tempererade Tärnabadet. Redan den 11 maj kan du börja bada där, men den 19 är det stora plumsardagen med gratis entré och massor av aktiviteter hela dagen. Alla friluftsbaden känner du säkert till. Vill du pröva något nytt så kontakta Fritidskontoret så får du tips.

Gott om fiskevatten i Sala

Fiska är en trevlig avkoppling som du säkert behöver både som vila mellan jubileumsfestligheterna och för att dryga ut maten till alla vänner som kommer på besök i sommar.

Långforsen är bra gäddvatten. Det finns också grov abborre och gös. Silvköparen och Olof Jons damm är också bra fiskevatten för dem som tycker om gädda och abborre. Lite av vildmarkskaraktär och rikt fågelliv är det vid Lång- och Stensjön, Helgonmossen och Hundsjön. Självklart finns det fisk i Sjöarna.

I Järndammen sätter man regelbundet ut regnbågsforell och bäckröding.

Ring om du vill veta något mera

Fritidskontoret och turistbyrån kan ge mer information om du vill ha ytterligare upplysningar om Sala och vad som händer här.

Fritidskontoret, tel. 130 20
Turistbyrån, tel. 136 00
Jubileumskommittén 163 60

EN ÅTERBLICK PÅ FEMTIO ÅR

Trängen avvecklas och Salberga kommer till

Försvarsrevisionens aviserade indragning av T 5 i Sala åstadkom mycken lokal oro. Uppvaktningar på högsta nivå gjordes för det första för att få behålla trängkåren, för det andra för att försäkra sig om någon form av ersättning, i den händelse indragningen ändock skulle bli en verklighet.

Man tog fasta på professor Alfred Petréns förslag att använda en del av nedlagda kaserner för att lösa asylvårdsfrågan. Riksdagsman Olsson i Broddbo motionerade även om en flygkår till Sala. I maj 1925 beseglades emellertid T 5:s öde då riksdagen beslutade om nedläggning och förläggning av andra flygkåren till Västerås. Men en ersättning skulle man så småningom få genom tillkomsten av Salberga sjukhus efter diverse krångliga förhandlingar med staten, som resulterade i ett avtal, som en av dåtidens mer framträdande kommunalpolitiker i staden, frisinnade P. Pehrsson, betecknade som en "hästbytesaffär". På hösten 1931 kom de första patienterna till sjukhuset och därmed hade nöjaktigt räddats både arbetstillfällen och värdefulla skatteintäkter.

Den normala arbetslösheten under 20-talets senare hälft rörde sig om 100-talet personer, som i allmänhet fick viss hjälp av fattigvården. Intressant är att man redan vid denna tid övervägde en arbets-

20-talet

tidsbegränsning inom hårt drabbade yrken för att bereda arbete åt bl.a. ungdomen.

I Sala sysselsattes den här tiden inom industrin 67 arbetare per 1.000 invånare. Sammanlagt rörde det sig om 548 personer, som jobbade på 27 större eller mindre industriföretag. Det största var Sala Maskinfabrik. Ett tillskott i mitten av 1920-talet var Josefsdals tegelbruk.

Den kommunala budgeten omslöt ca 800.000 och skatteintäkterna uppgick till drygt 300.000. Till kommunen betalade man 6:80 i skatt och till landstinget 2 kr. Den största utgiften hade man till skolan på ca 120.000 kr.

Idrottsplats och varmbadhus

Ändock kan man från sent 20-tal erinra om tillblivelsen av idrottsplatsen 1928, nytt polishus 1926, och ett varmbadhus, som betecknades som ett av de modernaste i landet 1928. 1927 beslutade stadsfullmäktige att anlägga stadsparken, rådhuset rustades upp samma år och fick då sin takryttare, som bekostades av en annan av tidens mer framträdande politiker, landsfiskalen Alfred Bolander. Han ställde till förfogande på sparbanken innestående medel, som tillerkänts honom i hans egenskap av ordförande i drätselkammaren, men som han dittills vägrat att lyfta, försiktig som han var med kommunens medel i minsta detalj.

I samband med rådhusrestaurationen donerade målarprinsen Eugen en tavla av salafödde konstnären Ivan Aguéli till staden. Prinsen hade medverkat till att Aguélis kvarlåtenskap efter dennes tragiska bortgång i Barcelona 1917, återfördes till Sverige. En minnesutställning i Stockholm hade gjort konstnärens namn känt och aktat.

En höjdpunkt under 20-talet var 300-årsjubileet. Här en bild från stora torget i samband med uppvaktningen för kungen.

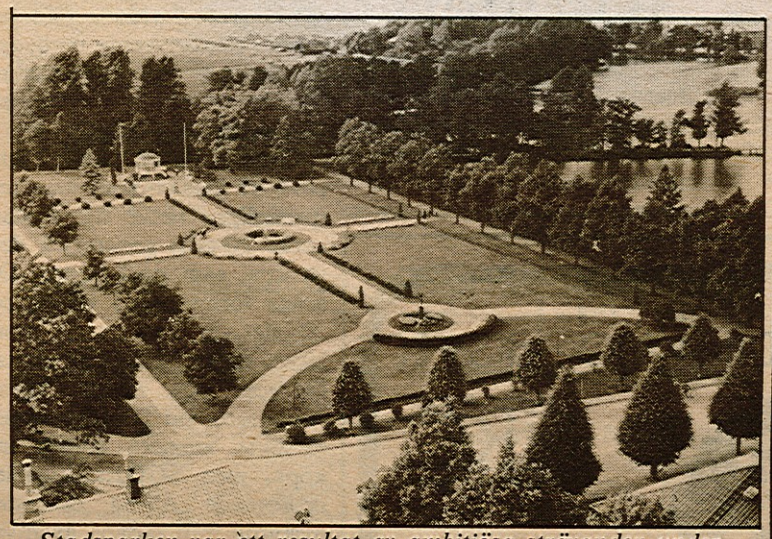

Stadsparken var ett resultat av ambitiösa strävanden under 1920-talet att försköna staden. Den anlades 1928.

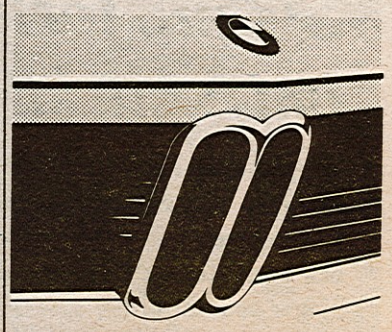

BMW:s nya 02-serie. Förbättrad på 12 punkter!

Nya bakljus, ny grill, nya fälgar, ökad spårvidd, ny säkerhetsratt... Se alla tolv nyheterna hos oss. Passa samtidigt på att få en provtur – vi bjuder!

Med frivillig 6 års rostskyddsgaranti

SALA BILFÖRMEDLING
N:a Esplanaden 5, Sala.
Tel. 0224/157 70

Stan's äldsta BAGERI

har bröd som smakar som HEMBAKAT

– prova får Ni se!

HOFBERGS BAGERI
Bergsmansgatan 6, Sala
Tel. 0224/102 61

När det gäller...
KAMERON
FILM
FOTOARTIKLAR
går Du naturligtvis till
NORLINGS FOTO
Tel. 101 77 SALA
BILDCENTRUM (mitt emot EPA)

HJÄRTLIGT VÄLKOMNA till GRUVGATAN 9
Titta in och kolla upp vad vår UR-SHOP och OPTIK-AVD. kan erbjuda. Gör det – vi tycker om att visa vad en specialaffär duger till.
ROLANDS
Stjärnurmakare
Leg. optiker

SALA KAROSS

AB SALA KAROSSERIFABRIK startade verksamheten år 1946. Firman hade då 3 anställda och omsatte då ca 30.000 kr. Tillverkningen var i huvudsak inriktad på karosseriarbeten, men dessutom utfördes reparationer, riktningar och sadelmakeriarbeten.

1974 har firman 70 anställda och omsätter ca 7 milj. kronor. Tillverkningen har blivit mer eller mindre specialiserad.

I DAG TILLVERKAS Frys- och Kylkarosser för varutransporter, Brandbilar, Handikappfordon samt Truckhytter. Även en del Karosserireparationer utföres.

AB SALA KAROSSERIFABRIK
Hyttvägen 12 SALA Tel. 0224/150 10

EN ÅTERBLICK PÅ FEMTIO ÅR

Svikna förhoppningar om Sala silvergruva

1930-talet var en besvärlig tid även för jordbrukarna i bygden och detta påverkade affärsrörelserna i staden. Köpmännen såg med viss oro hur underlaget sviktade och även stadens ekonomi blev ansträngd med skattehöjningar som följd.

Vissa förhoppningar om att silvergruvan skulle uppleva en renässans väcktes, då en metallsökare, Ernest Mellander, förklarade, att det skulle gå att utvinna 10.000 gram silver per ton slig och större procenttal guld än i självaste Boliden, men stort mer inträffade inte än att Svenska Metallverken sålde till Avesta Jernverk 1938 och den nye ägaren var mest intresserad av förekomsten av kalksten. Någon malmbrytning hade inte förekommit sedan 1908.

Då konjunkturerna åren närmast före andra världskriget svängde redovisades bostadsbrist och HSB-föreningen kon-

30-talet

stituerades 1939 med postiljon Eric Gustafsson som en drivande kraft. I 40-talets inledningsskede inleddes också en saneringsbyggnation i kv. Gruvfogden vid Fisktorget.

Notabelt från 1931 är framtagningen av de medeltida Albertus-målningarna i sockenkyrkan och tillkomsten av en ny brandstation 1934. Till sommaren 1939 fick de bad- och simintresserade nytt badhus i Långforsen.

Teaterbio vid N. Esplanaden, som uppförts av Anders Diös i 10-talets senaste år åt NTO-templet Klippan och som fungerat som teater och biolokal, gick under tidigt 30-tal till högstbjudande, ett mejeriföretag, för 62.200 kr. Det upprörde många sinnen att fru Thalia skulle bli hemlös. 1937 fick biopubliken Centrumbiografen vid St. Torget och ett par år senare ombyggdes Stora bio vid Bråstagatan till ett modernt filmtempel, som skulle heta "Saga".

Gysinge-banan hade inte blivit så lönsam som man ursprungligen tänkt sig. Redan under 20-talet genomgick den en kris, som dock löstes. De årliga förlusterna i början på 30-talet var dock av den storleken, att en försäljning aktualiserades och rektor Albert Andersson vid Teknikerskolan försökte animera staden att köpa, men SGGJ:s styrelseordförande Alfred Bolander avstyrde från sådana äventyrligheter. Hösten 1937 övertog staten bana för 800.000. Dessförinnan hade det första eldrivna tåget passerat Sala på norra stambanan. Det var den 15 dec. 1934.

Fornvårdarna köper Väsby

Salabygdens fornminnesförening förvärvade detta årtionde Väsby kungsgård för 25.000 kr. Riksdagen bekräftade försäljningen 1936. Det skulle dröja ytterligare 10 år, innan restaurationen var genomförd och Sala hade fått länets största och finaste hembygdsgård, som landshövding Conrad Jonsson uttryckte sig vid invigningen. Anledningen till dröjsmålet var att byggnaden var hårt angripen av röta och trämask och en tid var de styrande inom föreningen inne på tanken att låta köpet återgå, men de kulturminnesvårdande myndigheterna tillrådde fortsatt renovering och bl.a. lotterimedel tillfördes som redde upp besvärligheterna i någon mån. Tidigare hade Sala sparbank visat en stor generositet under en följd av år och detta möjliggjorde bl.a. själva förvärvet av fastigheten.

En av de mer dramatiska händelserna under decenniet var då Sala Tegelbruk i januari 1937 eldhärjades och miljonvärden gick till spillo. Det var den största industribranden dittills i Sala. Återuppbyggnaden påbörjades samma år och resulterade i en efter dåtida mått modern anläggning.

Orosmolnen hopade sig mot slutet av årtiondet över Europa. Kriget stod för dörren.

Sven Lilja var i slutet av 30-talet och början av 40-talet allsångsledaren på modet i landet. Här dirigerar han salaborna, som samlats i gamla Teaterbio.

a/b Sala Trafikskola
tel 11010 10744
LILLÅSTRAND 2, SALA
med mer än 25-årig utbildningsvana
lär Er köra bil i OPEL – VOLVO – VOLKSWAGEN
Anmälan till nya kurser pr. tel. 0224/110 10, 107 44

När det gäller
PANNBYTEN – REPARATIONER
VÄRME-, SANITET- och OLJE-ANLÄGGNINGAR
Tag kontakt med
INFJÄRDENS VÄRME
Trädgårdsgatan 6, Sala. Tel. 11033, 11333

VÄLKOMNA TILL OSS
nere på NORRBYGATAN 20
Vi har stora, rymliga lokaler och mycket att välja på!
I vår egen GARDINATELJÉ/VERKSTAD
syr vi gardiner, gardinkappor m.m. Vi utför även exklusiva gardinuppsättningar om Ni så önskar. Hela mitt kunnande står till Ert förfogande. Vi tillverkar rullgardiner (även i tyg med uddar), markiser, stolsitsar, kuddar och dynor av alla de slag, likaså kan Ni få madrasser både i standard- och specialmått.
I vår GARDINBAR och våra GARDINHAGAR
har Ni c:a 400 prover att välja bland. Dessutom ett 100-tal som inte får plats.
Gardin-Mats
NORRBYGATAN 20, SALA. Tel. 111 82.
VI HAR INTE STAN'S BÄSTA LÄGE
men i gengäld har vi bra parkeringsmöjligheter, såväl utanför affären som "runt knuten".

På gränsen till skräddarsytt
SIR OF SWEDEN
SIR Ljungströms i Vingåker

Detaljerna i vårmodet
Det är detaljerna, både dom stora och dom små, som gör'et i vår. Som bälgfickorna, och effektstickningarna.
"HUDSON" heter modellen ovan och den finns både i BLAZER och KOSTYM.
Välkommen in och prova ännu en succé från SIR.
Fristedts HERREKIPERING
Sala. Tel. 124 00

EN ÅTERBLICK PÅ FEMTIO ÅR

Hjälpande hand till nordiska grannländer

De nordiska grannländernas indragning i krigshändelserna medförde här liksom annorstädes i Sverige hjälpaktioner. Frivilliga anmälde sig till den finska fronten. En del kom aldrig åter. Insamlingar gjordes till Finland, Norge och sedermera till Europa-hjälpen och man arbetade extra på fritid för att öka insamlingsresultaten.

Flyktingar kom över gränserna och i salaorten tog man bl.a. emot finska barn i stor omfattning. Samtidigt manifesterades den svenska försvarsviljan och man samlade i Sala in medel för en luftvärnspjäs. När freden kom återfanns i Folke Bernadottes räddningsexpeditioner till de tyska koncentrationslägren även folk från orten.

Nu började man efter kriget på allvar diskutera industrialiseringsproblemen. En utåtriktad PR-verksamhet kunde inte skada. Man försökte animera Prins Wilhelm att ta med Sala i sin Bergslagsfilm, men försöket lyckades inte. För att sprida kännedom om staden spreds redan 1944 en folder i 8.000 ex om "Sala av idag – en förstad till Stockholm" och det första allvarligt menade svaret kom från KF, som redan samma år tecknade kontrakt med staden om uthyrning av Gysingegården för St. Eriks konfektions AB. Det blev grunden för Slitmanfabrikens verksamhet i Sala. I kv Löparen köpte KF 1945 mark och i maj 1947 stod det moderna fabrikskomplexet färdigt. 1945 startade även Sala Galvan på Gustafsborgsområdet.

En ny stor industribrand drabbade staden 1947, då Josefsdals Tegelbruk brann ned, men bruket återuppfördes snabbt och på Mamre kunde tre duktiga bröder Pettersson 1949 flytta över sin karosserifabrik i nya lokaliteter.

HSB:s byggnation i kv Gruvfogden sköt fart och 1945 presenterade Riksbyggen, vars drivande kraft var Ernst J Ekeblad, vad man kallade "socialstaden" för det industriella Sala på Kungsängen. I november 1949 startade byggnationen också i kv.

40-talet

Stamparen. Det nya apotekshuset, som numera benämns stadshuset, togs i bruk 1946.

På skolfronten hände bland annat att staden fick yrkesskola 1943 och 1944 anslog stadsfullmäktige 310.000 till ny skola i Styrars. 1946 tillstyrkte skolstyrelsen fria skolmåltider och året därpå föreslog man fria skolskjutsar till det kommande läsåret. Då Gunnar Flodström 1947 utsågs till rektor för samrealskolan var diskussionen om gymnasium redan igång. Han blev en pådrivande kraft. I november samma år godkände skolstyrelsen ett förslag till ny folkskola och samtidigt uttalade sig kollegierna för försök med 9-årig enhetsskola i Sala. Högerpartiet startade lekskola 1949 och samma år köpte staden Teknikerskolan.

Sara träder till

Från 1 okt 1945 övertog Sarabolaget driften av stadshotellet, sedan källarmästare Gustaf C:son Tengfeldt gått ur tiden 1943. Fastighetsbolaget Gillet bildades i och med Saras övertagande och beslöt om till- och ombyggnad. I detta bolaget hade staden tre och Sara två femtedelar av aktierna. Fastigheten förvärvades för 350.000. Närmaste anledningen till att Sara kom in i bilden var att man inte enligt den nya rusdrycksförordningen fick driva s.k. folkrestaurang privat.

Den första kommunreformen, som skulle komma att genomföras 1952 grundlades genom principbeslut i riksdagen 1946. I november hade landssekreterare E. Holmquist slutfört utredning om sammanläggning och därvid rekommenderades samgående mellan Sala, Sala socken, Kila, Norrby, Kumla, Tärna. En snabb inkorporering av socken förordades. 1949 förelåg regeringsbeslut om socknens införlivande med staden. Men Kila-Kumla, Tärna och Norrby bildade egen kommun 1952. Möklinta förblev intakt och V. Färnebo, Fläckebo och Karbenning gick samman.

Stadsvapnet fastställs

1941 tillkom Sala konstförening på dr Carl Fribergs initiativ. 1944 fick Sala sina vänorter i Finland, Kristinestad och Lappfjärds kommun. 1948 vidgades den nordiska vänortsskaran att omfatta även Kalövig i Danmark samt Åndalsnes i Norge. Sala fick sin dagliga tidning 1945, då Sala Allehanda började utkomma sex dagar i veckan. 1946 fastställdes också stadens vapen, en slägga och ett bergjärn i kors och mellan dessa en månskära som symbol för silvret. Emblemen i silver mot blå bakgrund. Vid gruvan framfördes sommaren 1946 Assar Janssons krönikespel "Riksens Clenodium", en kulturmanifestation av sällsynt art, som sågs av 15.000 personer och i vilket medverkade 150 personer.

1947 fick salaborna källskatt, vilken resulterade i kvarskatt på 259.000 första året och 1948 kunde 2.000 salamödrar för första gången kvittera ut barnbidraget, 210 kr per barn och år.

Idrottsfolket kunde glädja sig åt "Junispelet" i fri idrott på Silvervallen. Karl-Otto Modin ryggsimmade sig in i landslaget och på motorbanan tillhörde Ove Lundell eliten.

"Riksens Clenodium" hette ett krönikespel om Sala gruva, författat av folkskolläraren Assar Jansson och storslaget framfört vid gruvan sommaren 1946. Bland de medverkande var fr v Rune Hedlund, numera landstingsråd, skådespelerskan Inga Gill och kontorsskrivaren Knut Sigurd Ek.

När Finland drabbades av kriget organiserades olika former av hjälpverksamhet även i Sala. Här mottog man bland annat finska barn. Det är redaktör Filip Norén och landstormssoldaten Oskar Nyberg, som beledsagar några finska småttingar efter ankomsten till Sala.

WIDÉN TRÄ

L. WIDÉN A-B

Norrängsgatan 2, SALA. Tel. 143 70, 104 68

– SWEBINK-anslutet –

INREDNINGSSNICKERIER
samt dörrknoppar

TRÄPANELER – LISTER
MIFA ÄDELTRÄPANEL i skivor

SPÅNSKIVOR – GULLFIBER

För barnkammaren . . .
PLYWOODHURTSAR – BÄNKSKIVOR

INNER- och YTTERDÖRRAR
samt dörrtrycken

GLASADE FÖNSTER
FÖNSTERBRÄDEN
SOLARIS GLASBLOCK
färgade o. ofärgade

TRYCKIMPREGNERAT VIRKE
CUPRINOL UTEFÄRGER
PLASTFILTMATTA

TAKMATERIAL
Kinneplast och Onduline
Vittinge taktegel, Kvarto

PLASTMO TAKRÄNNOR
Wi-Be TAK- o. VÄGGSTEGAR
galv. och lättmetall

GARAGEPORTAR
vipp och slag

BASTUAGGREGAT
Bahco och Tylö

KÖKSFLÄKTAR
Futurum

BADRUMSSKÅP i teak
KAKEL – FIX – FOG
VÄXTMULL

FORMATSÅGNING utföres

Välkomna och se vår utställning av paneler och kök

EN ÅTERBLICK PÅ FEMTIO ÅR

50-talet

Socknen inkorporeras, åldrig ordning åter

Nyårsaftonen 1951 samlades 3.000 personer på St. Torget för att bevittna hur den siste kommunalordföranden i Sala socken, agronom John Kallerman, överlämnade socknen till stadsfullmäktiges ordförande modellsnickare Klas Gidlöf. Folkskollärare Assar Jansson konstaterade vid sista sockenfullmäktige att i och med inkorporeringen återställdes en uråldrig enhet.

1952 tillträdde sjukskötare Ivar Öhman som drätselkammarens ordförande och vid decembersammanträdet 1954 tog stadsfullmäktige ett förslag till omorganisation, av stadsförvaltningen, som bl.a. innebar, att drätselkammarens ställning som stadsstyrelse befästes och dess ordförande blev heltidsanställd. Ett stadskansli inrättades med jurist. Hr Öhman skulle bli något av stadens starke man fram till nästa kommunsammanläggning.

Ett beslut 1956 av statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggnad om förläggning av ett nytt mentalsjukhus till Köping utlöste våldsam aktivitet i rådhuset.

Det skedde uppvaktningar på hög nivå och staden erbjöd markområden och ledningsdragningar till ett värde av ca 500.000 kr. När propositionen kom, föreslogs också Sala som lokaliseringsort för sjukhuset. 1958 i november förelåg ritningar. Kostnaderna beräknades till 24,2 miljoner och markavtal slöts mellan staden och kronan med överlåtelse från 1 okt. 1959.

Staden rustade sig också för framtida expansion genom markinköp. Åkråjorden, Nyåkersjorden, den norlénska jorden, Nybojorden och Ljungdahlska tomten förvärvades under detta årtionde.

Landsrättsförläggning

Hovrättsfiskal Olle Höglund presenterade 1954 en utredning om stadens landsrättsförläggning. Mitt uppe i debatten därom avled stadens allt i allo sedan 1920, borgmästaren Ivar Hedman, och efterträddes av stadens siste borgmästare assessor Lars-Erik Tillinger. I domsagan hade Åke Thorell tagit över efter Otto Carlsson 1951. 16 december 1959 hölls sista tinget i Heby och från årsskiftet 59/60 upphörde rådhusrätten efter 336 år. Det nya tingshuset i Sala invigdes 7 januari 1960.

1950 beslöt fullmäktige att bygga ett annex till samskolan för 1,4 miljoner efter arkitekt Curt Björklunds ritningar. Från läsåret 1951/52 fick Sala latingymnasium. Den första studentkullen examinerades 1954. I augusti samma år togs annexbyggnaden i bruk och då hade också inrättats en reallinje på gymnasiet.

Folkskolan fick det frivilliga 8:e skolåret 1956. Året efter beslöt fullmäktige om införande av enhetsskolan från ht. 1958. Detta år fick också skolan ny styrelse, som avlöste den tidigare folkskolestyrelsen, yrkesskolestyrelsen och lokalstyrelsen för läroverket. Den kommunala musikskolan inrättades 1958 och 1959 beslutade landstinget i princip om Central verkstadsskola i Sala.

Forts. sid. 7

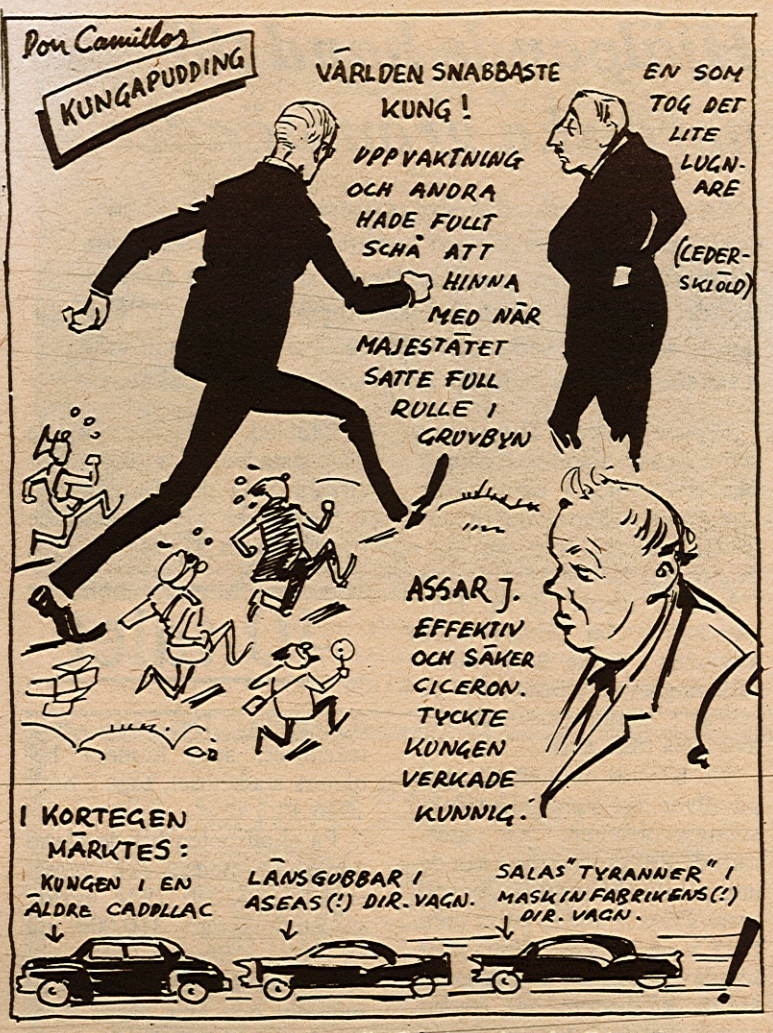

"Världens snabbaste kung". Så betecknade SA-tecknaren Don Camillo, alias George Camitz, Gustav VI Adolf, i samband med Eriksgatan och besöket i gruvbyn.

I maj 1954 stormade de första vitkullade studenterna ut ur den gamla samskolebyggnaden.

ASPENS välkända modellurval i
20-serien
Kvalité av högsta klass finner Ni alltid hos oss!

LÅNGBYXOR
Aktuella färger i gabardin eller polyester-jersey med resår.
Polyester från 49:75
Även av Aspens välkända kvalité i 20-serien.

Öhrns DAM
Rådmansgatan 11
Sala. Tel. 0224/10450.

VI BYGGER NYTT!
VI BYGGER OM!
VI BYGGER TILL!
Ni är välkommen med Era byggproblem till
S BÄCKMANS BYGGNADS AB
Hyttgatan 20, SALA
Tel. 0224/14864.

BYGGNADSGLAS — BETONGGLAS
BILRUTOR — BLYINFATTNINGAR
GLASADE FÖNSTER — TAKPLAST
INRAMNINGAR
ab GLAS mäster
Aguéligatan 12, SALA
Tel. 0224/103 86, 124 27

SPEEDO
Jet stream
* BADDRÄKTER
* BADBYXOR
* BADMÖSSOR
* SIMGLASÖGON
Stéens
Stenowe Nyström
Fredsgatan 27. Tel. 10462

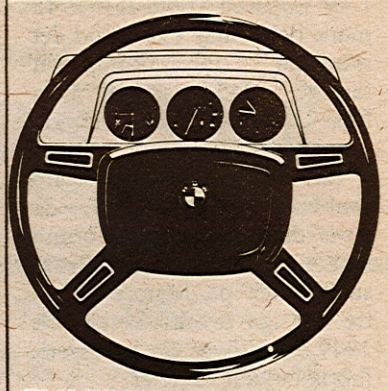

BMW:s nya 02-serie. Förbättrad på 12 punkter!
Nya bakljus, ny grill, nya fälgar, ökad spårvidd, ny säkerhetsratt... Se alla tolv nyheterna hos oss. Passa samtidigt på att få en provtur – vi bjuder!

Med frivillig 6 års rostskyddsgaranti
SALA BILFÖRMEDLING
N:a Esplanaden 5, Sala.
Tel. 0224/157 70

EN ÅTERBLICK...

I november 1958 brann Rytterqvists konditori ned i samband med en gasexplosion.

Då började man också bygga Bråsta lanthushållsskola.

Arkitekt Erik Carlberg ritade 1955 "Ekebygården", som skulle komma att ersätta ålderdomshemmet vid Nystrand.

Församlingshemmet "Mikaelsgården" som församlingshemskretsen och kyrkoherde Nils Kebbon kämpat för stod färdigt 1959 och samma år kunde ny brandstation tas i bruk i kv. Sligen. 1958 fick staden fast anställd kår.

1957 fullbordades nya Telehuset vid Kungsgatan och samtidigt automatiserades lokalstationerna i salaområdet. Ett nytt reningsverk för höggradig biologisk rening började fungera 1957. Sala Ångbryggeri sålde 1951 till AB Stockholmsbryggerier, samma år som Dolomitverket också kunde köra igång. Sala Byggnadssmide, som startats av Olof Sköllermark 1946 flyttade 1953 till över i nya lokaler på Mamre.

I januari 1954 härjades ortens skogar av en våldsam snöstorm, som raserade ett 30-årigt uppbyggnadsverk på stadsskogen. I början av årtiondet hade skogen en högkonjunktur med osedvanligt goda virkespriser. Ett företag i gjuteribranschen, Westin & Backlund, etablerade 1957 i Sala intill Silvervallen.

Kungen i gruvbyn

1955 gjorde kung Gustaf VI Adolf sin Eriksgata genom Västmanland och av speciellt intresse i Sala var den nyutgrävda gruvbyn, ett arbete som Assar Jansson Saladamm aktualiserat redan under 40-talet. På torget förekom en storslagen medborgaruppvaktning för majestätet med deltagande av 4.000 salabor.

Den 16 november 1954 bildades i Stockholm "Sala Gille". 300 salabor i förskingringen anslöt sig och kom fortsättningsvis varje år att företa en resa till silverstaden. Gillets ordförande blev rektor Karl-Erik Näsmark.

Rytterqvists gamla fina konditori vid Rådmansgatan brann ned i samband med en gasexplosion i november 1958.

Från idrottsfronten kan rapporteras: SM i maraton 1950. Salas anrika skyttegille firade 90 år samma tid med en fältskjutning i vilken deltog 2.000 skyttar. Liknande arrangemang skulle sedan upprepas vid 95 och 100 år. 1953 gick SM i skridsko på Silvervallen. 1957 SM på cykel. Redan 1935 hade Sala haft SM i gång och 1940 i terränglöpning. 1965 skulle följa SM i grek.-rom. brottning.

Märkesmän ur tiden

Landsfiskalen Alfred Bolander avled 1951. Han hade varit stadsfullmäktig sedan 1909 och DK:s ordförande i 17 år. I augusti 1955 avled kontraktsprosten Martin Magnéli, 87 år gammal. Han kom till Sala som kyrkoadjunkt 1895, blev komminister 1903, kyrkoherde 1905 och kontraktsprost 1932. Emeritus 1949, då han efterträddes av Nils Kebbon. Nyårsdagen 1957 avled en annan välkänd salaprofil, bankdirektören Jakob Lundberg, som på gamla dar ägnat sig åt författarskap. 1951 utkom han med den första av sina salaböcker.

Ett nytt skede i Salas rättsväsendes historia inträdde från 1960, då staden lades under landsrätt. Rådhusrätten upphörde efter 336 år. Här den sista magistraten. Frv rådman Ernst Schörling, borgmästare Lars-Erik Tillinger, rådman Ernst Jacobsson och tf assessor CA Spaak.

Linne SKÅPET

"Ny affär i Gammal Miljö"
"Gammal affär i Ny Miljö"

SALA "PRESENTGRUVA"

är välfylld med

GARDINER — HEMTEXTILIER — LINNEVAROR — PRESENTARTIKLAR

JUBILEUMSTALLRIK
Sala 350 år. Specialtillverkad för Linneskåpet. Upplaga ca 500 ex.
PASSA PÅ 29:75

VÄLKOMNA TILL SALAS MYSIGA SPECIALAFFÄR

Linne SKÅPET
RÅDMANSHUSET

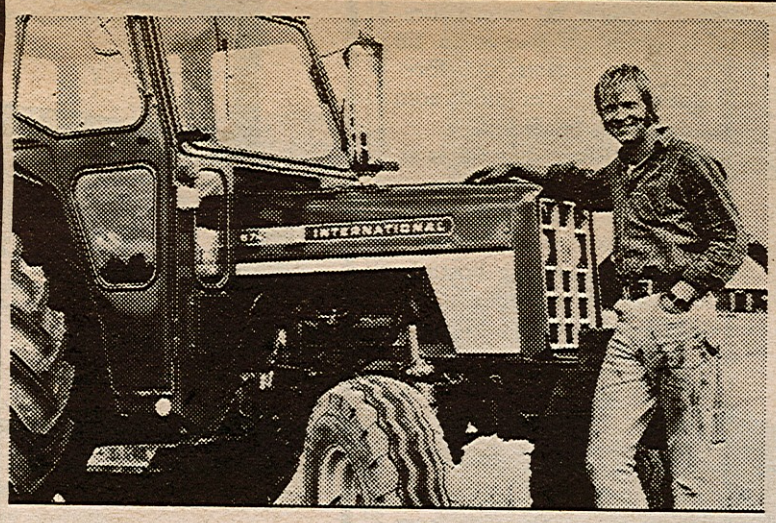

Du!
Här har du en rejäl traktor.

International 674

— en bamsing på nära 3 ton, 73 DIN-hästar under huven och givetvis stora bakdäck.

Som alla andra International-traktorer är 674 utomordentligt välutrustad. Med bl a helsynkad växellåda, dubbla kraftuttag, självjusterande bromsar som aldrig drar snett, hydrostatisk styrning, välutvecklat hydraulsystem. Och mycket mera.

En traktor för stora redskap och som trivs i dåligt väder!

Öka skörden

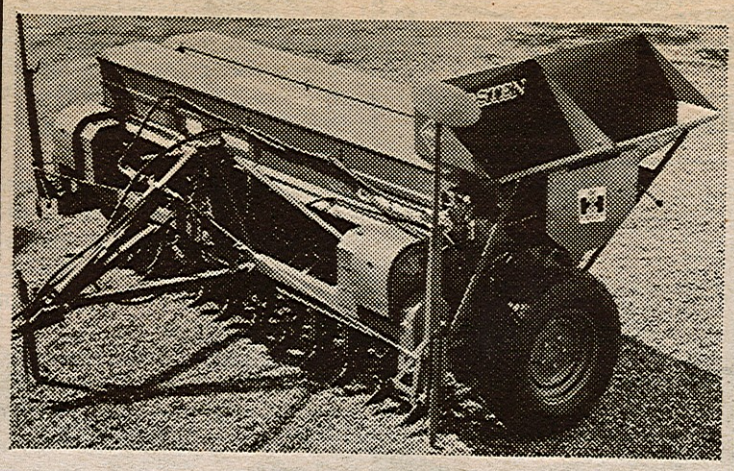

med NORDSTEN Combi.

Placerar gödseln separat från utsädet.
Burna: 2,60 och 3,10 m.
Bogserade: 3,10 och 4,20 m arbetsbredd.

Nordsten Combi-matic:

1. **Dubbla växellådor med 60 hastigheter för vardera.**
2. **Automatisk markörskift.**
3. **Vid lyftning av maskinen lyftes billarna först.**
4. **Smala specialbillar för gödseln. Placerar gödseln i fårans botten.**
5. **Alla lager permanentsmorda.**

5 starka skäl för Nordsten!

INTERNATIONAL HARVESTER

Fabriksgatan 5, SALA. Tel. 0224/130 55

EN ÅTERBLICK PÅ FEMTIO ÅR

Salaregionen uppvisar oroande glesbygdsdrag

1961 spikades principerna för en ny kommunreform, alltså knappt tio år efter det att man genomfört föregående reform. Ett vikande befolkningsunderlag försvårade möjligheterna för mindre kommuner att genomföra en rad reformer, som ansågs påkallade. 1962 förelåg preliminärt förslag till indelning i Västmanland och enligt detta skulle Sala sammanläggas med Tärna, Möklinta och V. Färnebo, 1964 fastställde Kungl. Maj:t planen för kommunindelning i Västmanlands län, som innebar att nämnda kommuner bildade block med undantag för Karbennings-delen av V. Färnebo, som hänvisades till Norberg.

En samarbetsnämnd med Ivar Öhman som ordförande tillkom 1965 och 1968 påbörjade utredningar med inriktning på sammanläggningen. 1969 lade kommunförbundets rationaliseringsavd. fram förslag till nämnd- och förvaltningsorganisation och samma år rekommenderade samarbetsnämnden ett samgående från årsskiftet 1970/71, vilket också beslutades av respektive fullmäktige, om än med viss tvekan av Tärna och V. Färnebo, som kunde tänka sig att man sköt på avgörandet till 1974.

Åtta månader före samgåendet började sammanläggningsdelegerade fungera med beslutanderätt i vissa av för sammanläggningen väsentliga ärenden. I november 1970 sammanträdde den nya kom-

60-talet

munens 49 fullmäktigeledamöter och utsåg till ordförande fabrikör David Färnqvist och till v. ordförande lantbr. Allan Karlsson, Skälby.

Från 1971 övertog de borgerliga styret och lantbrukare Stig Reimerson (cp) blev kommunalråd. Mandatperioden omfattade tre år och den politiska fördelningen i rådhuset blev: soc. dem. 20, centern 17 folkpartiet 7, moderaterna 4 och vpk 1 mandat.

17 december 1970 hölls sista sammanträdet med stadsfullmäktige i Sala, en institution, som då verkat i 108 år. Samtidigt upphörde Sala som stad efter 346 år.

Vid detta tillfälle harangerades särskilt Ivar Öhman och stadsfullmäktiges mångårige ordförande, kyrkoherde Bertil Elgstedt.

I länsstyrelsens länsplanering –67 hade konstaterats att Sala-regionen, som omfattade Sala och Heby kommuner, uppvisade glesbygdsdrag. Jord- och skogsbruket hade vidkänts en stark sysselsättningsminskning, som inte kunde uppvägas enbart av en växande servicesektor. Fram till 1980 räknade man med att det skulle behövas 850 arbetstillfällen. 1969 anställdes en lokaliseringskonsult för kommunerna i salablocket med uppgift att kartlägga möjligheterna för industrilokalisering och även skaffa fram lokaliseringsobjekt. Ansträngningarna gav knappast önskat resultat, men det började gå upp för envar att man i första hand borde medverka till att befintlig industri och företagsamhet fick det stöd, som kunde tänkas behövligt.

Även om man från Salas sida inte hade de framgångar beträffande bostadskvotstilldelningen, som man önskade i ett skede av påtaglig bostadsbrist, så producerades under 1960-talet 1.600 nya lägenheter, varav ca 250 i egna hem. Ungefär hälften tillkom på Åkra.

Besvärligt för teglet

1960 drabbades Sala Tegelbruk av en ny eldsvåda, som föranledde driftsavbrott men efter kraftinsatser bl.a. av majoren Curt Camitz kom man igång igen samma år utan permitteringar. Josefsdals Tegel-

Forts. sid. 9

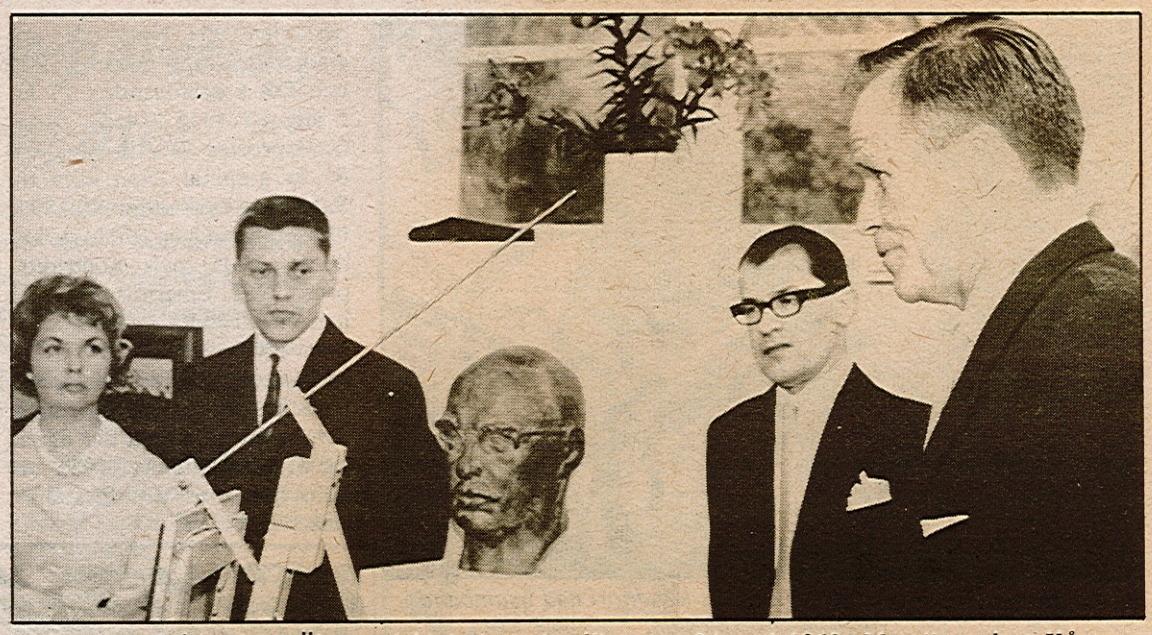

Kommunalrådet Ivar Öhman (t h) inviger Aguélimuseet 24 maj 1962. Museiintendent Kåge Bergman och anförvanter till konstnären lyssnar.

"Måns Ols" ersattes till sommaren 1961 av en ny och mera ändamålsenlig byggnad. Men många salabor saknade den här klassiska byggnadsprofilen vid Långforsens strand.

STUVAR
STUVAR
STUVAR
TYG I STUVAR METER KILO
SALA STUVSHOP
Kungsg 18

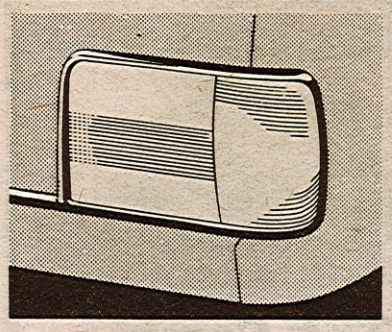

BMW:s nya 02-serie. Förbättrad på 12 punkter!

Nya bakljus, ny grill, nya fälgar, ökad spårvidd, ny säkerhetsratt... Se alla tolv nyheterna hos oss. Passa samtidigt på att få en provtur – vi bjuder!

Med frivillig 6 års rostskyddsgaranti

SALA BILFÖRMEDLING
N:a Esplanaden 5, Sala.
Tel. 0224/157 70

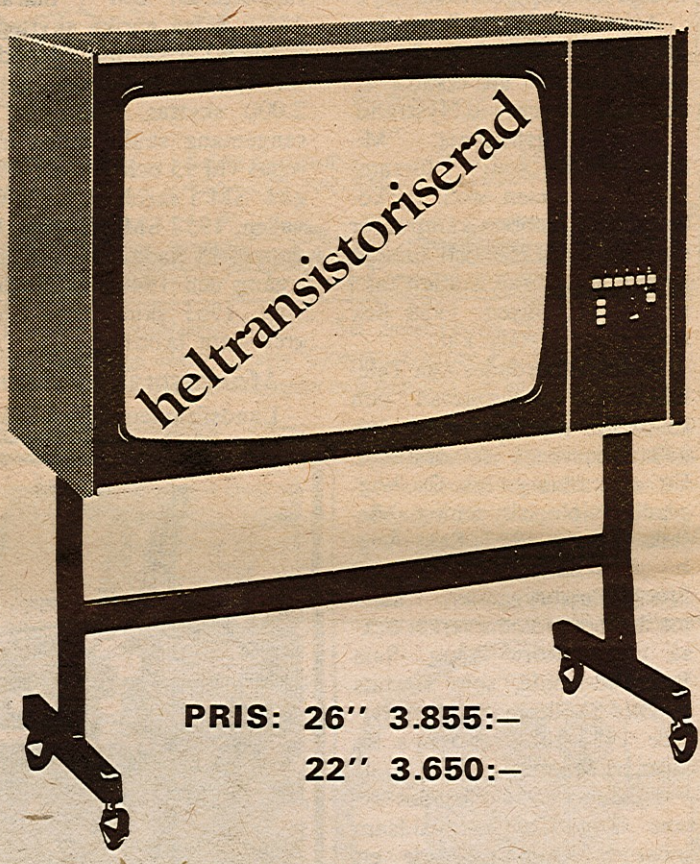

PRIS: 26'' 3.855:–
22'' 3.650:–

TANDBERG
Färg-TV 110°
-Se skillnaden!

- Heltransistorisering ger knivskarp bild och maximal driftsäkerhet.
- Automatisk frekvenskontroll.
- Stor fronthögtalare.
- Låg effektförbrukning och enkel service.
- Långtidstestad.

TANDBERG
-det är skillnad

Välkommen att se och lyssna hos

Ahlins RADIO & TV
Rådmansgatan 1
Tel. 103 21 Sala

-en av landets 150 RIND-butiker!

EN ÅTERBLICK ...

bruk måste på grund av bristande lönsamhet nedläggas 1965 efter 40-årig verksamhet. En besvärlig tid började för tegelindustrin, som slutligen skulle leda även till Sala Tegelbruks nedläggning i början av 70-talet.

Expansivt företag

Sala Maskinfabrik, kunde emellertid visa en närmast oavlåtlig expansion under driftige Edvin B. Johansons ledning. 1962 förvärvade företaget Nyhammars bruk i Dalarna och stora order på den internationella marknaden flöt in efter ett gott marknadsföringsarbete. 1969 avgick Edvin B som VD och efterträddes av Ivar Thomaeus. Dir. Johanson hade då varit knuten till företaget sedan 1931 och under 27 år varit verkställande direktör.

I början av 70-talet gick Sala Maskinfabrik upp i Bolidenkoncernen och dotterbolag etablerades i en mångfald länder över hela jordklotet.

Hantverkarna och köpmännen firade sina organisationers 90 respektive 60-årsjubiléer med en utställning 1963. Strå kalkbruk, Nya Murbruksfabriken och Josefsdals tegelbruk hade 1965 fått gemensam förvaltning, "Stråbruken". Svenska Väg AB, också ett Johnsonföretag uppförde centralverkstad i Sala 1965 och 1968 var ledningen för Strå beredd att investera 14 miljoner i anläggningarna i Sala, framförallt då Terrasitfabriken och Dolomiten. Kalkbruket skulle läggas ned.

Uppförandet av nya mentalsjukhuset i Sala gav resultat under 1960-talet, framför allt i form av nya arbetstillfällen och ökat skatteunderlag.

Staden uppförde nytt stadsbibliotek i decenniets början och idrottshallen stod klar lagom till SM i brottning 1965.

Skolreformer

1962 beslutade stadsfullmäktige om införande av grundskola från läsåret 1962/63. Låg- och mellanstadieskolan på Åkra stod färdig till läsåret 1963/64. 1966 genomfördes gymnasiereformen och 1965 beslöt stadsfullmäktige att lösa lokalfrågorna för gymnasiet genom byggnation på Kungsängen, där landstingets CV-skola och den kommunala yrkesskolan fanns. Den byggnationen skulle belöpa sig till ca 10 miljoner. Fackskolan hade införts i Sala 1963/64. Hösten 1972 kunde eleverna flytta över från Ekebyskolan till gymnasieskolan på Kungsängen.

Hotell och Domus-byggen

Våren 1963 träffades överenskommelse om att Sarabolaget från 1 okt., skulle frånträda stadshotellet. Försäljningen av hotelltomten till Konsum Västmanland blev en politiskt infekterad uppgörelse vid stadsfullmäktiges sammanträde i december 1963. Med 20 röster mot 14 beslöts om försäljning och nybyggnad av hotell. Detta stod färdigbyggt våren 1969. Det gamla hotellet stängde efter 85 år. Den nye källarmästaren, Åke Parenius, fick en påbyggnad i början av 70-talet av nya hotellet.

I avvaktan på det nya hotellet uppförde Konsum en provisorisk varuhall i kv. Ämbetsmannen efter markbyte med Folkets hus-föreningen. När gamla hotellbyggnaden i januari 1970 jämnats med marken kunde det nya Domusvaruhuset börja uppföras.

Nytt lasarett

I maj 1970 kunde patienterna flyttas över från det gamla, mer än hundraåriga, lasarettet till ett nytt. Byggnadstiden drog ut över tre år och kostnaderna för landstingets del rörde sig om ca 35 miljoner.

Gamla Måns Ols skattade åt förgängelsen 1960 och till sommaren efter reste sig en ny byggnad vid Långforsen. 1961 genomfördes också en restauration och intern ombyggnad av rådhuset.

Dr. Carl Friberg, som avled 1949 hade testamenterat sin konstsamling med företrädesvis verk av Ivan Aguéli till Nationalmuséum men med förbehåll att den skulle deponeras i Sala. Lokaler för ändamålet fick man genom tillmötesgående av staden i f.d. biblioteket i varmbadhuset och 1962 var den fribergska samlingen på plats i Aguélimuseet.

Väsby kungsgård hade till fornminnesföreningens halvsekeljubileum 1962 fått en sekelskiftesvit inredd.

Samtidigt som Sala Allehanda firade hundraårsjubileum 1960 — det första numret av dess föregångare Sala Tidning hade utkommit 1860 — utkom det sista numret av Sala-Posten, som företrätt de frisinnade idéerna sedan 1906.

1965 förstatligades polisen och ny distriktsindelning ägde rum. 1967 fick Salberga sjukhus landstinget som huvudman och en annan genomgripande reform var högertrafikomläggningen från 3 sept., 1967. Från 1 juli 1970 övertog staten utan ersättning tingshuset.

1967 återinvigdes sockenkyrkan efter renovering av valvmålningarna och året därefter restaurerades Kristina kyrkas rosenmålningar.

"Trekampen" i TV 1964 gjorde Salas namn känt i Norden. Bland annat gällde det att tillverka fågelholkar en masse. Motståndare var Hobro i Danmark och Kongsberg i Norge.

Sala i TV

Sala blev en uppmärksammad ort i Norden 1964 i TV:s "Trekampen". De sportsliga framgångarna svarade i första hand brottarna i IF Norden för, som blev svenska lagmästare 1967 och tog steget upp i A-grupp i fyrstad. Tungviktaren Lennart Eriksson representerade Sverige i OS i Japan 1964 och blev 1969 bronsmedaljör vid VM i Argentina.

EWERLÖFS BOKHANDEL

Norrbygatan 5, 733 00 SALA
Tel. 0224/100 18 - 113 94 - 155 91

När det gäller:

BÖCKER - PAPPER - NOTER
SPEL - KONTORSARTIKLAR
SKRIV- o. RÄKNEMASKINER
PENNOR m. m.

CHESTER — klassiker genom tiderna

Det är lite av engelsk klubbmöbel över Ulferts-gruppen Chester. Lika bekväm att sitta i som skön att se på. Ulferts-kvalitét! Djuphäftad rygg. Vändbara sitsplymåer.

Se denna grupp och många, många andra i trivsamma miljöer i vårt stora, moderna möbelhus.

Välkomna till

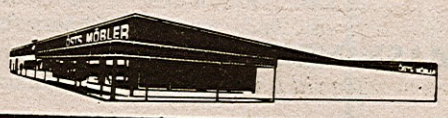

ÖSTS

SALA (vid utfarten mot Uppsala) Tel. 0224/111 62

Sjutton års arbete bakom tillkomsten av Näsmarks ”Sala stad”

—”Pojkar! Ni får inte bråka så! Tänk på Pappa, som sitter och arbetar!” — Det var en daglig, vanlig tillsägelse från en ambitiös, pliktrogen Mamma Näsmark till sina fyra ostyriga, säkert påfrestande pojkar. Dottern var av mera stillsamt slag. Vi undrade alltid, **varför** ”Pappa jämt skulle hålla på och arbeta vid skrivbordet och inte vilja leka med oss”. Svaret var konstant detsamma: ”Han håller på och skriver Sala stads historia, och han får inte störas!” Inte begrep vi mycket av det hela, men att det var viktigt och tog lång tid, **det** insåg vi. Det kom tjocka brev med handlingar från Stockholm. Från Rådhuset kom allas vår vän ”Kut-Erik” (= vaktmästare Eriksson) svettig och kånkade på digra luntor ur det duvsmutsbeprydda arkivet på rådhusvinden. Han torkade svetten ur pannan och halsade en välförtjänt pilsner i köket som tack.

Rådman Johan Näsmark, som ägnade sjutton år fram till 1923 åt att skriva Salas 300-åriga historia.

Av
fil.d:r
Karl-Erik Näsmark

Ja, så kunde det se ut till en början ur barnens ”grodperspektiv”, när manuskriptet till blivande ”Sala stad” sakta men säkert växte fram. Vi tyckte mestadels, innan vi begrep vad saken egentligen gällde, att det hela var rätt långrandigt och inkräktande på familjelivet. När vi 1918 flyttade ut till Valla och kunde åka cykel, avlöste vi tre äldsta pojkar ”Kut-Eriks” jobb och fraktade dammiga folianter med domböcker och protokoll från och till rådhusets av duvkurr uppfyllda vind. Många gånger kom dessa expeditioner synnerligen olägligt för våra ungdomliga planer. När vi vattkammade och med ren skjorta skulle ”nånstans privat”, så kom ordern ”Åk till rådhuset och hämta tre folianter” som ett grovt streck i räkningen. Det var ju bara att lyda. Sen måste man tvätta av sig snabbast möjligt. Men lukten av duv-dito följde med till ”träffen”. Så var den dan förstörd. Jag minns en gång, då det blev särdeles bråttom. Efter en hastig avtvagning, smet jag ner i ”jungfrurnas” rum och ”lånade” en flaska Eau de Cologne, och stänkte på mig. Tyvärr luktade jag ”pyton” efter skönhetskuren. Kvällen medförde föga framgång.

17 års arbete

Pappa, d v s rådman Johan Näsmark, arbetade 17 år på ”Sala stad”. Då boken utkom till julen 1923, bör han ha börjat arbetet omkring år 1907. Varifrån initiativet ursprungligen kom, sas det aldrig någonting om. Med kännedom om Pappas oerhörda intresse för person- och kulturhistoria förefaller det väl sannolikt att borgmästare O. Lundberg — legendarisk i Salas hävder — underblåste uppslaget och intresset och att det senare utmynnade i ett uppdrag. Jag var 3—4 år gammal, när hela detta gigantiska enmansverk sattes igång. Hela barndomen och ungdomsåren t o m student examen 1923 levde vi i någon sorts ”symbios” med Sala stads historia och vi vänjde oss vid att Pappa var fastvuxen vid skrivbordet och alla papper, som rörde Sala stads historia. Endast Mamma var betrodd att damma där. Ingen piga fick göra sig besvär.

Enligt nutida sätt att se på och angripa uppgifter av analog art, så borde arbetet ha varit ett typiskt ”team-work”, uppdelat på specialister. Här fick en man uppsöka i livet varande specialister och arkivens dokument och få fram de fakta och data som uppgiften krävde. Vissa sidor ansåg sig Pappa icke kunna behärska, t ex Sala-traktens geologi. Där anlitade han sin gamle vän från Uppsala-åren, professor A.G. Högbom, geolog till facket, som gav en relativt god populärframställning av Sala-traktens intressanta geologi.

För varje kapitel måste han gå till grunden och se hur det började, hur det sakta växte fram och till en bedömning av resultaten. Vid mogen ålder har jag allt tydligare insett, vilket oerhört arbete — delvis otidsenligt och opraktiskt —, som ligger bakom tillkomsten av ”Sala stad”. Allt skrevs för hand. Jag såg aldrig Pappa skriva skrivmaskin. Han hade ingen kamera. Allt kartmaterial och alla teckningar fick beställningsfotograferas. Det rika galleriet personfotografier ”tiggde” han till låns från gamla salabor. Det ligger många skåpstädningar och vindsröjningar bakom detta unika porträttarkiv, som på ett utomordentligt personligt sätt berättar om forna salabors utseenden. Som tur var, så var vanan att låta sig ateljéfotograferas mycket vanligare och mera utbredd före amatörfotograferingens genombrott. Så det fanns minsann gruvor att ösa ur. På den punkten är ”Sala stad” representativ.

Det tillkommer inte mig att yttra mig om arten och graden av den källkritiska forskningen i Sala-materialet, men att döma av den livsinsats, som arbetet till syvende og sist blev, och de strykningar, omarbetningar och förändringar, som manuskriptet genomgick under årens gång, så skyddes inga medel och ingen möda att nå sanningen så nära det var möjligt. Mycket av det som skrevs, står sig och kommer att stå sig. Men nytt har kommit till. Så kände man t ex inte till existensen av Sala gruvby, som öppnade nya vyer och gav nya perspektiv. Historieforskningen tillföres kontinuerligt nytt material, som pockar på beaktande. En sak är säker: ett enmansverk av ”Sala stads” art får större kontinuitet och jämnhet än vad ett ”team-work” av fackmän skulle ge.

”Bläpennans tid” tog hårt på sinnesron

Johan Näsmark var ingen fackutbildad historiker med forskarutbildning. Han var en tingsmeriterad jurist med synnerligen bred allmän bokbildning och — vilket redan har sagts — ett brinnande historieintresse. Han var i grunden väl skickad för sitt delikata värv. Han hade den kritiska syn och det goda omdöme, utan vilka knappast någon människa kan genomföra en sådan gigantisk uppgift som ”Sala stad”. Han var intelligent och han var en boklärd, klok man, som på ett riktigt sätt kunde skilja *”agnarna från vetet”*.

Jag har en stark känsla av, att hans största, värsta och ömtåligaste problem uppenbarade sig, när det på allvar blev frågan om att komprimera texten, stryka ner bit för

Forts. sid. 11

Då en fastighetsaffär ska' göras...
Kräv sakkunskap av Er mäklare, anlita auktoriserad fastighetsmäklare AFR.
Auktoriserad fastighetsmäklare i Sala
Sala Fastighetsförmedling
Harry Johnsson — Hans Gunnarsson
Väsbygatan 11, 733 00 Sala
Tel. 0224/117 10
Förmedlar köp och försäljning av fastigheter, villor, egendomar och affärsrörelser.
Märket för trygghet — Er garanti.

SALA ELTJÄNST AB **HYTTGATAN 9** **Tel. 136 10**
INSTALLATÖR FÖR SALA—HEBY ENERGI AB och ÄLVKARLEBY KRAFTVERK
VI UTFÖR
INSTALLATIONER och REPARATIONER av allt i EL.
TILLVERKNING
av **VELA automatikutrustning**
FÖRSÄLJNING
av **PYROTENAX värmekabel**
I VÅR LILLA BUTIK SÄLJER VI:
KYL — FRYS — SPISAR — TVÄTTMASKINER — DISK av AEG:s välkända fabrikat.

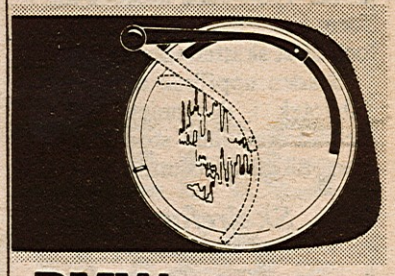
BMW:s nya 02-serie. Förbättrad på 12 punkter!
Nya bakljus, ny grill, nya fälgar, ökad spårvidd, ny säkerhetsratt... Se alla tolv nyheterna hos oss. Passa samtidigt på att få en provtur — vi bjuder!

Med frivillig 6 års rostskyddsgaranti
SALA BILFÖRMEDLING
N:a Esplanaden 5, Sala.
Tel. 0224/157 70

Stan's enda MAN-butik

WASON

Vi arbetar tillsammans med 80 andra herrmodebutiker för att ge Er klädidéer, matchningstips och vettigt mode.

Nu är vårmodet på plats!

MAN

WASON

HERR • JUNIOR

Rådmansgatan 10, Sala. Tel. 120 10

LUXOR

Sveriges mest köpta färg-TV och bredaste Hi-Fi-program finner Ni hos

SALA RADIO TV

Radiomästare Werner Jonsson

Sparbankshuset, Sala, tel. 0224/111 60

bit, göra boken överskådligare och mera lättillgänglig och ändå bibehålla greppet över helheten. "Blåpennans tid" tog hårt på hans nerver och sinnesro. Hans krav på balans och jämvikt mellan kapitlen med samtidigt beaktande av hans egna hårda krav på rättvisa mellan olika parter, gjorde de sista manuskriptåren på ett särskilt sätt påfrestande. Lägger man därtill, att just dessa år var fyllda med bekymmer av annan art, så inses lätt, att han hade "mer än nog" av arbete.

Hans motvilja och negativa inställning till att stryka ner materialvolymen bottnade nog främst i hans ambition att göra "Sala stad" så fullständig och allsidigt belyst som möjligt och rädslan för att en nedbantad text inte kunde skapa den klara bild av utvecklingen, som han eftersträvade. Sen hör det till saken, att det är en mycket svår sak att stryka ner rättvist och utan att "gluggar" i sakframställningen ställer till förtret.

Epilogen blev dramatisk. "Sala stad" skulle levereras från Sala-Posten veckan före jul 1923. Den kom dagen före julafton. Samma dag hade Pappa råkat ut för en allvarlig olycka på sitt kontor i rådhuset. Han råkade snubbla över vår hund "Tippo", som låg på golvet. Han slog ena höften hårt i väggen och ådrog sig ett brott på lårbenshalsen. Han forslades i bil hem till Valla och först efter jul till lasarettet för röntgen och gipsning. Detta gjorde, att jag fick uppdraget att skriva i alla dedikationsexemplar till gamla Sala-bor och alla, som genom uppgiftslämning och porträttutlåning biträtt Pappa under årens lopp. Sedan paketerades alla dessa exemplar och i rykande snöstorm fick mina bröder och jag per kälke transportera denna av många efterlängtade julklapp till rätta adressater. Det blev många glas glögg den kvällen. Och var säker om, att julaftonen 1923 var det många salabor, som tog en första kontakt med sin egen stads historia i Johan Näsmarks "Sala stad".

Upproriska dalkarlar hemsökte Sala 1743

Upproriska dalkarlar hemsökte 1743 Sala, som ännu inte hade hämtat sig efter den förhärjande branden 1736. Upprorsmakarna gjorde halt här på marschen mot huvudstaden. Någon mer detaljerad skildring av de upproriskas förehavanden finns inte, men uppenbarligen kände stadsborna en stor lättnad, när de gav sig av.

Magistraten begärde emellertid hos Kungens Befallningshavande att de stadsinvånare, som fått släppa till mat skulle få vederlag av kronomagasinet.

Nu gick inte dalamännens försök att ta ledningen särskilt bra. Spillrorna av upprorshären sökte sig hem snarast möjligt och Sala kom lindrigt undan vid återtåget. Däremot besvärades, enligt rådman Johan Näsmark, salaborna länge av den militär, som inkvarterades här för att hålla beredskap mot dalkarlarna. Man bad att få bli befriad av knektarna.

SALA 350 ÅR 1974

Köpmännens förening i Sala länets äldsta

Sala handelsförening är den äldsta köpmannaföreningen i Västmanland. Tillblivelsen daterar sig till 1903. Det var innan vare sig Mälardalens köpmannaförbund ellerSveriges köpmannaförbund existerade.

Den 26 oktober 1903 hölls på stadshotellet ett möte, då föreningen bildades och 25 medlemmar anslöt sig. Läderhandlare G. Hj Eriksson, som ledde förhandlingarna, förde klubban till 1905, då han avlöstes av dir. Aug Kjellén. Åren 1909-36 var dir. Hj. Colliander ordförande, 1936-40 disponent Henning Gustafsson, 1940-45 möbelhandlare Aug. Andersson och från 1945 till 1969 fungerade pappershandlare Eric Sjöström som föreningens ordförande. Han efterträddes då av den nuvarande ordförande, tobakshandlare Ejnar Örnflo.

VI GLASAR

VILLAN – BILEN – BÅTEN – SOMMARSTUGAN och även TAVLAN,

Specialité:

BLYINFATTNINGAR – OMFOLIERINGAR

CARLSSONS GLASMÄSTERI

Fredsgatan 35 SALA Tel. 0224/10729

"Storintressanta"

säger lantbrukarna om nya

FAHR

SKÖRDEMASKINER

Övertyga Er själv om de många möjligheterna som Fahr betyder för effektivare mekanisering.

Välkomna!

TRAKTORCENTRALEN AB

. . . för skog o. lantbruk

Fridhemsgatan SALA Tel. 0224/160 00

Citroën GSpecial

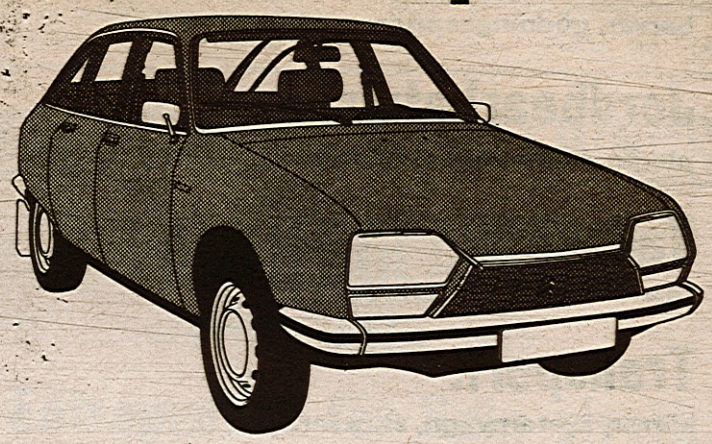

-den idealiska kompromissen

"Vad vi behöver är stora och rymliga bilar som kanske inte går så fort men som spar på energin"
(Teknikens Värld 4/74)

Vi håller med Teknikens Värld. En ekonomibil ska vara billig att köra, ha låg skatt och låg försäkring. Men för den skull inte göra avkall på utrymme och komfort.

Vi tycker att Citroën GSpecial är en sån bil. Motor på 1.015 cm³ som ger 55,5 hästkrafter DIN. Eller om ni vill ha några hästkrafter extra. Citroën GSpecial 1220 som ger 60 hk DIN. Båda ger en bensinförbrukning klart under litern. Och om ni kör lugnt och behärskat kan ni komma ner till 0,7 l/mil. (FLT februari -74).

CITROËN GS

RUNE COLLÉN BIL AB

Väsbygatan 20, SALA. Telefon 0224/125 00, 110 24

SVÅR TID FÖR NY STAD I EKEBY

Hur Sala blev stad, är en rätt invecklad historia. I mycket är det också en historia med många okända faktorer. Dock inte så att man inte vet den egentliga stadsbildningens förlopp och premisser. Men konturerna däromkring är suddiga.

Om det mesta kan man läsa i skrifter, ofta dock motsägande uppgifter av olika sakkunniga. Åtminstone två motsättningar rör det sig om. Den ena parten menar, att gruvbrytning vid Sala började under första decenniet av 1500-talet. En annan part hävdar icke utan skäl att silverbrytningen vid Sala började långt tillbaka i medeltiden. Sägner berättar detta. Några dokument, som ge säkra belägg finns dock inte före 1500.

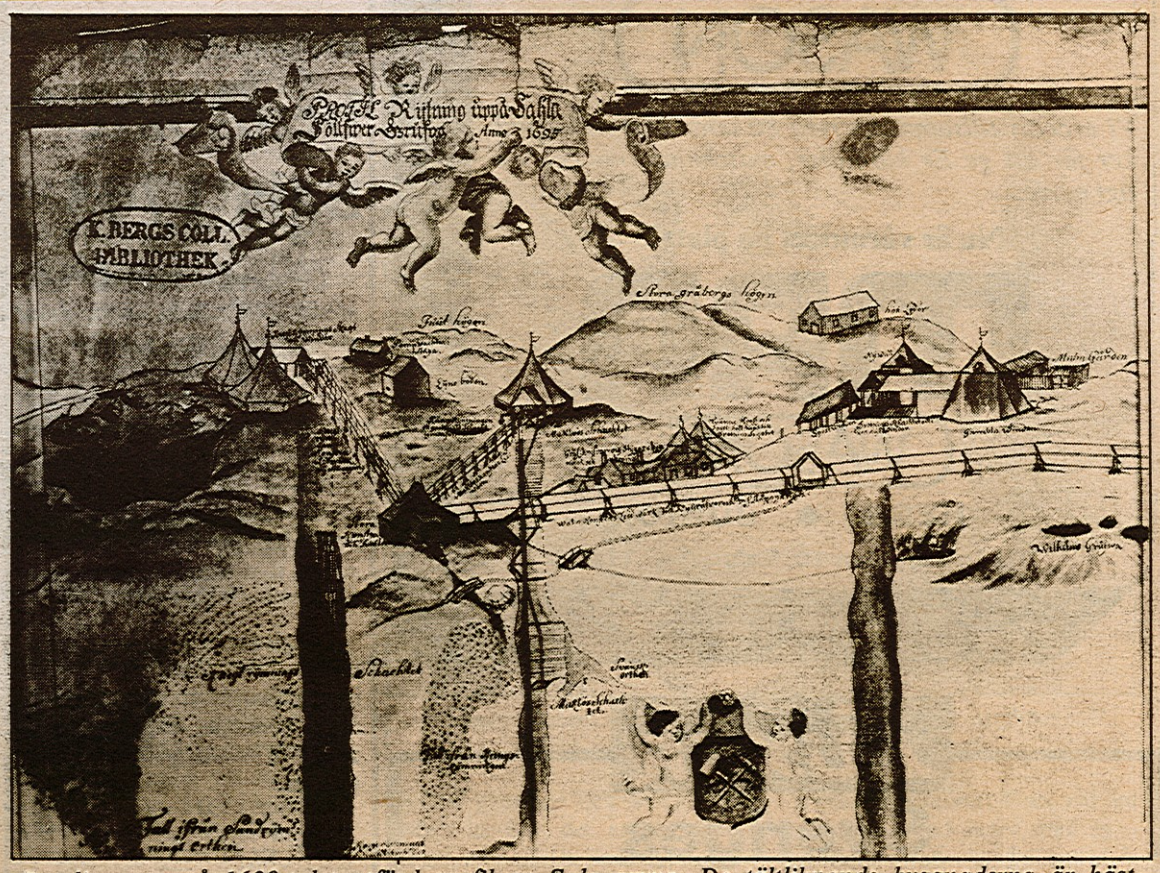

Detalj ur en på 1600-talet utförd profil av Sala gruva. De tältliknande byggnaderna är hästvindor. För uppfordring av malmen och för pumpverken nyttjade man vattenkraft såväl som vindspel, drivna för hand eller genom hästvandringar.

Av
Alfred Lindén

De äldsta dokumenten är givetvis privilegier, gruvförordningar, kyrkliga data osv. Stiftens "Herdaminnen" o.a. har åtskilligt att meddela. Olof Grau från 1750-talet vet också mycket. Johan Näsmark har med sin "Sala stad" (1924) hämtat mycket från de nämnda. Men han åberopar också namn som J.T. Bellander, Gerda Boethius, K. Nordlund, Petrus O. Wollenius, Th. Nordström, M.B. Svederus, G.A. Granström m.fl. Åtskilligt mer har klarlagts på senare tider av P. Norberg, Assar Jansson, Carl A:son Sege m.fl. Allt detta är inte längre så lättillgängligt men finns i tryck och kan kanske så småningom åter bli tillgängligt.

Sala stads privilegier är daterade den 15 april 1624 och undertecknade av Gustav II Adolf, som alltså betecknas som stadens grundläggare. Men Sala stad hade en föregångare:

Gruvbyn vid Salberget, som Karl IX ämnade göra en stad av enligt privilegier av den 23 september 1607. Privilegierna är daterade Väsby d.v.s. kungsgården. Han förutsätter också i privilegierna en *ny kyrka* av sten vid Gruvbyn, enligt brev redan 1605, samt för denna en herde. Förslag till stadsvapen förelåg också, "ett blått berg uti en vit sköld", och vidare förutsattes två borgmästare med tio rådmän och en stadsskrivare att styra staden. Som torgdag föreskrevs lördagar.

Att gruvbyn skulle upphöjas på detta sätt, var inte så underligt. Under minst ett sekel hade den växt. Skattebonden Lars Ingevaldsson i Bråsta by, död 1510, hade blivit förmögen på silverbrytning vid Salberget. Han var sannolikt född vid mitten av 1400-talet och började säkert silverutvinning *före* sekelskiftet 1500. Granström säger, att silverutvinning var ett hantverk, som bönder utövade med hjälp av sitt gårdsfolk. Man bröt berg med tillmakningseld, skaffade ved, krossade malm, rostade och smälte med mycket enkla redskap och med hjälp av ett par drängar. Bråsta-Lars gjorde säkert på samma sätt – och blev förmögen. Av hans silverutvinning finns silverföremål i Sala sockenkyrka med Lars Ingevaldssons namn ingraverat. Detta tas som bevis. Till ytter mera visso finns Lars och hans hustru Margit i relief på en sten i kyrkans vapenhus, tidigare en gravsten vid porten, som så småningom flyttades in för att bevaras.

Lars Ingevaldsson fick säkert inte länge vara ensam om sin silverutvinning. Det strömmade till folk, som anställdes av andra lantmän eller av herremän, biskopar och andra. Detta gruvfolk skulle någonstädes bo. Somliga fick härbärge i de närliggande byarna Bråsta och Ekeby samt även ännu vid 1500-talets början kvarvarande Väsby by. Men andra måste bo vid gruvbyn, vilket kanske även silverutvinnande lantmän måste göra, dels för arbetets skull dels för bevakning av rätt och egendom vid berget. Under sådana förhållanden är det förklarligt, om bebyggelse och levnadsförhållanden vid gruvbyn åtminstone till en början blev ganska primitiva. Många nöjde sig helt visst med att bo i jordkulor.

Biskopar och herremän tar herraväldet

Länge var man oviss om gruvbyns läge, ända till Gustav VI Adolfs Eriksgata 1955. En utgrävning samma år kunde blottlägga en del av gruvbyområdet, som säkert var rätt stort. Man fick fram källarliknande gropar, brunnar, stenläggningar etc. samt en viss struktur. Fynd från tiden före 1500-talet var sällsynta eller inga alls. Men utgrävningsområdet var så begränsat, att något generellt inte gärna kan uttalas om hela gruvbyområdet.

Gruvbyn var till en början säkert mycket blygsam, ett "vilda västernläger" om man så vill för skattsökare av alla kaliber. Säkert blev det mot sekelskiftet 1500 ett liv där till förfång för seriösa skattsökare, herremän, biskopar, bergsmän osv. Särskilt Svante Sture fick mottaga klagomål. I dessa instämde även Norbergs bergsmän, som sade sig hotade med ödeläggelse på grund av att Norberg övergavs av folk för silverbrytning vid Sala. Svante Sture kallade därför till ett möte i Västerås 1512 på nyåret. Det blev måhända hårda tag, med hårdföra gruvandelsägare från både Sala och Norberg. Mitt under sammanträdet dog herr Sture den 2 jan. 1512.

Salaandelar blev mutor i riksföreståndarval

Kampen om riksföreståndarskapet hade länge varit hård i landet. Biskoparna och många stormän och rådsherrar ville ha slut på Sturarnas herravälde med hjälp av allmogen till förmån för danskarna. Med Svante Stures död såg detta parti sin chans. Vid ett möte i Arboga skyndade man sig att välja rådsherren Erik Trolle till riksföreståndare. Svante Stures ännu unge son, Sten Sture d.y. fann sig dock inte i detta och fick stöd av allmogen, som inte ville veta av någon ur Trolle-släkten, som var "av den danska arten". Vid ett nytt möte i Stockholm blev det en ny hård sammandrabbning. Den ebbade dock ut och Sten Sture d.y. valdes till riksföreståndare. Att "biskopspartiet" gav vika sades i icke ringa mån berott på, att de mäktiga prelaterna fick löfte om andelar i Sala gruva.

Detta hände den 23 juli 1512 Redan den 8 augusti samma år utfärdade Sten Sture d.y. "Privilegier och Bergsordning för Saleberg", vari det bl.a. heter, "at Sölfberget i thenne näst förledne aar är funit". Passusen har förbryllat åtskilliga. Olof Rudbeck d.ä. ansåg, att silver bröts vid Salberget före år 1000, och om Magnus Ladulås heter det, att han 1281 skulle ha utfärdat för Salberget "nya mera gagnande privilegier" i stället för äldre, som förkommit. Granström ansluter sig i sin bok om Sala gruva till uppfattningen om äldre silverbrytning vid Salberget. Hur som helst fick i varje fall "Saleberg" av Sten Sture d.y. privilegier, och dessa finns bevarade i text.

Främst och utförligast fastslår dessa privilegier gruvdriftens regler, arbete, lön, skatter, ved och virke, brott och straff, vattenösning, gruvandelsvillkor etc. Men vissa regler för samhället meddelas också. Onsdagen avdelas till torgdag, varmed gruvbyn klassificeras som köpstad. Men gruvbyn fick även en annan förmån: varorna skulle få införas tullfritt. Så skulle finnas häkte, viktigt eftersom biltoge fick skydd vid gruvan och följaktligen strömmade till. Ting skulle hållas var vecka och för dessa som för gruvstämmor och rotering behövdes lokal, som tydligen också ordnats enligt senare

BESÖK VÅR UTSTÄLLNING
vid maskinhallen Fabriksgatan, Sala
Vårbruksmaskiner:
harvar, gödningsspridare, såmaskiner
Jordbearbetning:
plogar, kultivatorer, rotatorer
Vallskörd:
bl.a. Hesston slåtterkross PT 7
Transport:
kärror, systemvagn, skruvar.
Volvo BM traktorer
Skördetröskor
Mini trädgårdstraktor
Godkänd VARNINGSTRIANGEL
Nya lagen gäller från 1 maj specialpris 12:95 med moms
BILRADIO, AM och FM Specialpris 250:— med moms
Arosbygden
Sala. Tel. 0224/133 20

MINNES-SAKER
från SALA
med stil och kvalité
John Lindgren GULDSMEDSAFFÄR
Norrbygat. 4, Sala. Tel. 10580
GULDSMEDERNAS SKYDDSPATRON
S:T ELIGIUS

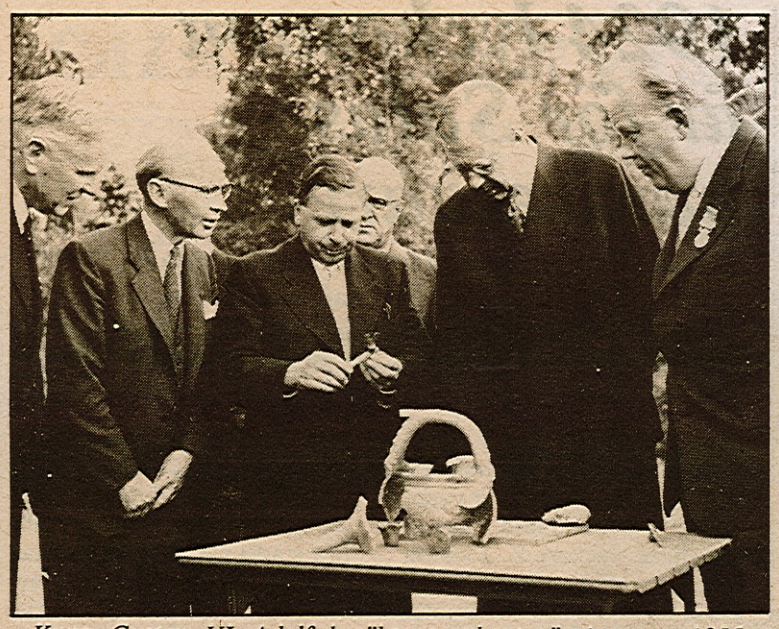

Kung Gustav VI Adolf besökte gruvbyutgrävningarna 1955. Fr.v. ses en herre i den kungliga uppvaktningen, landshövding Ragnar Casparsson, landsantikvarie Sven Drakenberg, disponent S. Holmqvist, kungen och folkskollärare Assar Jansson, gruvbyns energiske utforskare. De studerar fragment av en kruka, som grävts fram.

uppgifter. Sålunda synes domstol ha verkat vid gruvan, kallat rotekarls och bergsmansting, senare med bergmästare i spetsen. Den som bröt mot privilegiernas bestämmelser kunde i värsta fall dömas till förlust av liv och gods.

Gustav Vasa kommer, även till Sala

Sten Stures riksföreståndarskap fick så brått slut. Danskarna tryckte oavlåtligt på. Vid Bogesund sårades Sten Sture dödligt i ett slag och avled sedan på Mälarens is. Han begrovs i Stockholm, men Kristian II tog upp liket och lät bränna det på bål vid blodbadet. Snart ilade dock en yngling – Gustav Vasa – norrut genom Sverige och inledde en ny tid. Det blev det också vid Salberget och gruvbyn. Gustav Vasa, "den store rikshushållaren" såg i silvret vid Sala ett omistligt värde, som han på allt sätt vakade över och drev fram med alla medel. Han uppvisade en uppfinningsrikedom i skattehänseende, som torde överträffa även vår tids store mästare däri, Gunnar Sträng. Kistepenningar, sakörespenningar, häradshövdingesakören, häradshövdingerätt, tomtörespenningar, bodelagspenningar, fattigkvinnopenningar (horepenningar) samt avgifter för mjöd, vin, kirsedrank och öl (det fanns 50-tal krogar och 28 handelsbodar) var något jämte personskatter kung Gösta fann lämpligt att tillämpa. Utöver detta inbringade böterna stora summor. Med böter och straff sökte han hålla ordning. Inte minst vakade Gustav Vasa hårt över fogdarna och deras betjänter. Så växte även administrationen fram vid gruvan och i gruvbyn, som med tiden fick både rådhus, kapell och kyrkogård för en befolkning, som höll sig över tusentalet, en storstad på den tiden.

Väsby Kungsgårds två källare: två epoker

Sala gruvas storhetstid inföll eller begränsades till Gustav Vasas tid. Han avled 1560. Förhoppningarna på en god fortsättning fanns dock och storslagna initiativ togs. Nya schakt öppnades. Väsby kungsgård blev allt mer ett kungligt residens.

Årtalet 1557 lär ha funnits på en sten i kungsgårdens källare. Kungsgårdens nuvarande källare skulle ha tillkommit (enl., Norberg) under Gustav Vasas sista levnadsår. Därmed blev kungsgården fördubblad. De gamla källarna, nu igenfyllda åt norr, var av okänd ålder, men medeltida. De finns noggrant beskrivna, men utan en tillkomsthistoria. Möjligen är de från Magnus Ladulås' tid. Assar Jansson har spårat Väsby by i skattelängd från 1371 och i räfstetingsdom från 1399, likaså Bråsta och Ekeby byar.

Men 1540 är Väsby by försvunnen, medan Bråsta och Ekeby fortfarande är bondebyar. Samma gäller 1571. Samtidigt ger förhållandena vid handen, att manfolket i dessa byar såsom i många andra blir mer och mer utnyttjat av gruvan. Det är dessutom tydligt att Väsby kungsgårds betydelse och omfattning växer. Huru stora ägorna var under 1500-talet får vi ingenstädes veta (Norberg) Men 1545 utspisades där 4.347 personer eller 86,6 pr vecka. 1542 hade kungsgården att utfordra dessutom 46 oxar, 10 tjurar, 54 kor, 22 spädkalvar 65 får 94 svin och 45 höns. Dessutom bärgades väldiga skördar på allt större arealer, som hörde till kungsgården fram mot sekelskiftet.

Mynttomten skulle få hus till länssäte

Olof Grau uppger, att Johan II, Karl IX och Gustav Adolf lagt grunden till ett stort hus vid kungsgården. Det skulle bli säte för Kongl. Bergsamtet och för Myntet. Man hann inte längre än till grundmurarna. Lämningar därav uppges ha funnits kvar 1754 – vallgraven runt fyrkanten är ännu intakt – och området kallas numera Mynttomten. Redan 1530 talas det också om länsfogde på kungsgården och samma år utfärdade Gustav Vasa där sina första egentliga privilegier för Sala gruva. Undan för undan lades sedan allt mer under länssätet som till sist omfattade Över- och Ytter-Tjurbo, Simtuna, Torstuna, Våla och Folkare härader fram till 1553, då det upplöstes.

Vattensystemen kommer och Sala hytta byggs

Därmed är väl tydligt, att i varje fall Gustav Vasa satsade allt han kunde på gruvdriften och Sala gruvas utveckling. Men till den enorma expansionen hörde också anläggandet av gruvans vattensystem. Första utbyggnaden av gruvans vattensystem räknas från 1510–1544, då Långforsen Silvköparen, Olov Jons damm, Järndammen och Väsby damm anläggs till nytta för vid Långforsen, kungsgården och Ekeby damm anlagda bok- och vaskverk. Huvuddelen får tillskrivas Gustav Vasas initiativkraft.

Men 1547 startas också ett annat vattenkraftssystem. Då dämms Sala damm, Klasbo myr och Hallaren upp genom en avstängning av ett avlopp i norr till Dalälven. Därav skapas vattenkraft för den samtidigt anlagda Sala hytta vid sockenkyrkan. Detta vattensystem torrlades vid sekelskiftet 1900.

Vilka metoder i första hand Gustav Vasa använde för vinnande av åker, äng och skogar för vattenuppdämning må lämnas därhän. Kanske kan man säga, att åtskilligt samverkade. Gustav Vasa hade handlag nog för att få det han ville genom köp, byte eller beslag. Men det är dessutom uppenbart, att gruvan drog till sig arbetsfolk. Det var mer lönande att arbeta eller ha körning o.d. vid gruvan än sköta sitt jordbruk. Skogarna och ängsmarker hade väl intet värde alls.

Väsby by försvann, Bråsta by gick samma väg – man vet knappt var de legat. Sör Ekeby by synes dock ha växt. Den förefaller ganska snart ha blivit en viktig ort, där allt fler kunde beredas boplats och verksamhet. Byn hade också ett centralt läge. Ett vägkors hade uppstått där häradsvägen från Enköping korsades av sockenvägen mellan Sala socken—Sala hytta – gruvan – Kila – Kopparbergsvägen. Sala sockenkyrka var en viktig centralpunkt.

Gruvbyns slum slås ut

Men gruvbyn antog ett allt mer oordnat innehåll. Visserligen hade en tomtindelning för 300 tomtägare verkställts 1584; men de hygieniska och rättsliga förhållandena hade alltmer närmat sig det kaotiska. Det hade blivit ett slumsamhälle, där brott och vilt liv blev förhärskande. Bara Gustav Vasa fick ut sina skatter, var han nöjd och målmedveten. Bättre blev det inte under hans söner, med inbördes kamp på liv och död. Karl IX var kanske den rätte arvtagaren till Gustav Vasa. Även om han inriktade sig på att göra om gruvbyn till stad, i egentlig mening, så kom aldrig detta till verkställighet. Sör Ekeby hade blivit ett alternativ, där slätten gav lättare möjlighet att få en stadsplan genomförd. Man valde detta. Gruvbyn skulle samtidigt förintas genom boendeförbud. Avflyttning följdes av ny start i den nya staden, kallad "Sala stad", vars plan centralt ännu gäller.

Gruvbyn på 1930-talet, då använd som betesmark.

Sör Ekeby lär dock in på 1600-talet ha varit blott en by med bygata och med en husstruktur av medeltida karaktär. Den hade därför mycket emot sig. Folk flyttade ogärna. Att flytta till den nya staden Sala misstänkte man skulle bli dyrt. Ännu 1628 fanns det därför många primitiva boningar kvar i gruvbyn. 1651 fanns det sju hushåll kvar där, som dömdes att flytta.

Jord, skog och mulbete till nya stadens stöd

Men nu kom Väsby kungsgårds stora domäner bra till pass. Av Kronans egendom kunde Gustav II Adolf ställa resurser till den nya stadens förfogande, vilket framgår av privelegiernas mom. 24 och 25. För det första skulle under varje inom staden befintlig gårdstomt, som innehades av sådan person, vilken åtagit sig körslor eller andra arbeten vid gruvan, skänkas följande: "Åker till två tunnors utsäde hvart år samt tolf lass äng av Bråsta, Ekeby och Väsby gårds ägor till everdelig egendom". För det andra skulle staden till sitt gemensamma bästa få följande: "Det fiske, skog och mulbete, hvilket till Wäsby gård, Ekeby och Bråsta tillförene legat hafver", d. v. s. all skog och allt fiske och mulbete, som hörde samman med de under gårdstomterna lagda ägorna (Näsmark).

Därav följde, att donationerna ökades i den mån staden bebyggdes och ökade i omfång. "Till everdelig tid" kom sedermera att fattas så, att gårdstomt i staden icke fick skiljas från den till stadstomten hörande jorden utanför staden.

Denna jord kallades bergsmansjord, gårdstomt med utomstadsjord benämndes bergsmanstomt och innehavaren för bergsman. Tillsammans bildade dessa bergsmän det som senare kom att kallas "Sala bergslags intressenter", från vilka Sala stad i slutet på 1800-talet processade till sig skog och utmark. Att här ingå på denna utveckling fram till processens slut skulle föra för långt och har ej med stadstillkomsten att göra. Detsamma kan gälla "Gruvfrälsejorden", som hör äldre tid till.

Eget pastorat i bara fyra år

Nu var det bäddat för den nya staden. Folk fann sig i diktaten. Det var väl också så, att folk kom även från andra håll och slog sig ner i staden. Men det var långt ifrån enhetlighet med ens. Administrationen måste även den byggas upp. Till en början fungerade uppenbarligen gruvbyns myndigheter. Men

Forts. sid. 14

När det gäller

FLYG-, BÅT-, BUSSRESOR

Atlasresor, Fritidsresor, Hebresor, Spain Tours, Silja Line, Vikinglinjen, Tor Line m. fl.

Kontakta Salas enda specialbutik i resor!

Wästerfärnebotrafik
SALA RESEBYRÅ

Kungsgatan 9. Tel. 0224/163 00, 163 01

ELEKTRISKA MONTERINGS AKTIEBOLAGET

– STIFTELSEÅR 1917 –

Entreprenör för Sala elverk

Fullständig installationsrörelse service och försäljning

Kontor, utställning, serviceverkstad och materiellager: Kålgårdsgatan 20

EL KUNSKAP ANSVAR EIO

MONTERINGSBOLAGET

Tel. 133 50 • FÖR ALLT ELEKTRISKT • SALA

Slitmanfabriken gratulerar hemstaden Sala

slitman tillverkar yrkes- och fritidskläder.
Finns i Domus.

Domus

1924 lyckosamt år för Salas hantverkare

Sala Fabriks- och Hantverksförening tillkom 1873 Men i verkligheten hade en sammanslutning av hantverkare i staden funnits långt tidigare. Föreningens första möte hölls 26 januari 1874 i närvaro av 25 hantverkare.

Föreningens förste ordförande var plåtslagarmästare B.A Sjöberg, v. ordf. var vagnmakare P. A. Lund, kassaförvaltare snickare Z. Jonsson och sekreterare sejlare F.O. Låstbom. Övriga ledamöter var skräddaren F A. Lager, sadelmakare C.W. Rytterqvist, tunnbindare S.M. Malmstedt och guldsmed G. Bodström.

Man kan uppdela föreningens historia i tvenne epoker. Den första från 1873 till 1889 och den andra från sistnämnda år till idag. 1889 tillkom nämligen ett nytt reglemente, så genomgripande att medlemmarna t.o.m. fick anmäla sig för nytt inträde.

Några år omkring 1909 existerade också två med varandra konkurrerande föreningar, som dock gick samman efter en tid.

1919 fördes första gången på tal hur föreningen skulle fira stadens 300 år 1924. Man tillsatte en kommitté i avvaktan på att stadsfullmäktige skulle ta initiativ. 1922 erbjöd sig föreningen att anordna en utställning och så började man förberedelserna. Vinsten av denna uppgick till 41.706 kr. 1.000 anslogs till hantverksinstitutet för mästarkurs, lika mycket till Sala stads förening mot tbc, 300 till fattigvårdsstyrelsen att delas ut bland behövande inför julen, 10.000 till en pensionskassa, 10.000 till en byggnadskassa, 5.000 till understödsfond, 5.000 till en stipendie- och premiefond och 9.406 till den allmänna kassan.

Svår tid...

Sala stadsförsamlings kyrka 1685 ur Johan Hadorfs resor, utgiven av Erik Wennberg. (Arkiv för svensk konst och kulturhistoria, Sthlm 1917.)

med stadsbildningen blev staden även en egen kyrklig församling, skild från socknen. Det räckte dock i bara fyra år. 1628 förenades landsförsamlingen med staden, vilket höll till 1871. Sedan var Sala landsförsamling eget pastorat till 1962, då de två på nytt förenades. Men genast efter stadsbildningen 1624 började man i den nya staden att arbeta för en ny egen kyrka, en stadskyrka. Det synes dock som om man fortfarande kände stark samhörighet med gruvan och gruvbyn, eftersom administration, rättsväsende etc. tills vidare måste förbli vid gruvan till väsentlig del.

Hårda strider för en egen kyrka

Att få en ny kyrka i staden var dock om möjligt värre än att flytta folket från gruvbyn. Detta folk hade ju fortfarande sin kyrka, fast av trä, vid gruvan. Den stod kvar länge. Men det var lång väg från staden, trånga sig in i sockenkyrkan ville man inte, överfullt som där var. Där såg man inte heller med blida ögon på gruvfolket.

En stadskyrka var dock för borgarna i den nya staden ännu ekonomiskt omöjligt, trots fyra "frihetsår" från skatt. De begärde därför ytterligare fyra år samt hjälp att flytta gruvbyns träkyrka till staden och lån av klockor ur Kronans "förråd". Man blev visserligen lovad hjälp men på sådana villkor, att kyrkoplanerna vilade. 1633 i januari beslöts att förfärdiga ett kapell att användas tills man fick råd att bygga kyrka. Som de blev förbjudna att hålla mässa och utdela sakrament, tills kapellet var invigt, bad de domprosten komma och förrätta invigning. Biskop Rudbeckius sade dock blankt nej. Därmed lovade de att bygga en *kyrka* av trä. Det blev dock åter nej men bifall till gudstjänst i kapellet under påsken.

Socknen rev finnkyrkan för att där slippa gruvfolk

Borgmästaren uppvaktade nu domkapitlet med krav om fri gudstjänst i kapellet, men det sträva svaret blev, att därest staden ville gudvilligt böta till domkyrkan för sin olydnad och sätta i gång med att bygga en *kyrka av sten,* skulle "medelmättig gudstjänst" beviljas. Staden höll likväl envist fast vid en träkyrka. Domkapitlet stod dock lika fast, hotade med böter och andra ekonomiska repressalier. Man lämnade dock medgivanden om gudstjänster för viss tid i taget, tills stenkyrkan var byggd. Stadsborna började nu tränga sig in i sockenkyrkan, så sockenborna klagade. Staden menade sig dock äga en tredjedel av sockenkyrkan, men då rev sockenborna ned en del av sin kyrka (Finnkyrkan) så det ej blev någon plats för stadsbor. Läget blev ohållbart.

Kungen hade givit staden "en ansenlig stor byggning till stadsrådstuga". Den gjorde man om till kapell och uppförde i stället en ny rådstuga. Men när gudstjänst hölls där, kallades borgarna till biskopen och bötade 50 daler silvermynt. Då kyrkoherden inte kunde betala hälften, blev för en tid all gudstjänst i staden förbjuden. Därmed menade sig staden vara "en uppenbar orätt tillfogad, nämligen 1) att vår lagfängne kyrka är oss utan dom ifrån tagen och utan vår vilja och vetskap ruinerat, 2) att bönderna är för sådan gärning fri, och vi, som ett bönhus upprättat hava, måst böta; 3) att vi icke måge obehindrade bruka samma bönhus, till dess vi själva kunna bekomma en kyrka, utan drivas från Sala, förbjudas vårt bönhus och tvingas resa till gruvkyrkan, den oss för många obekväm är."

Äntligen en kyrka av sten

Därmed tycks dock striden ha avblåsts, och man beslöt 1635 att låta uppföra den nuvarande stadskyrkan av sten. Den kunde efter sex år invigas, den 18 december 1641.

Självfallet är förbindelserna mellan gruvbyn och den nya staden i mångt och mycket oklara. Säkert existerade de båda samhällena sida vid sida många år framåt.

ASEA SKANDIA **köp svenska**

Cylinda tvätt och disk

Jämför i Konsumentverkets test hos oss.

JUBILEUMSERBJUDANDE:
Asea-Skandia
FRYSSKÅP, 300 lit. 1.275:-

1949 25 ÅR 1974

I HEMMETS TJÄNST!

25 års erfarenhet i branschen har lärt oss att välja produkter som håller vad de lovar och som vi vet att våra kunder blir nöjda med.

Vi valde Asea-Skandia och Husqvarna – gör det Ni också, så blir Ni nöjd!

Välkomna in och se hela vårt stora sortiment.

EL-HÖRNAN
Bergsmansgatan 10, SALA. Tel. 0224/144 72

Husqvarna

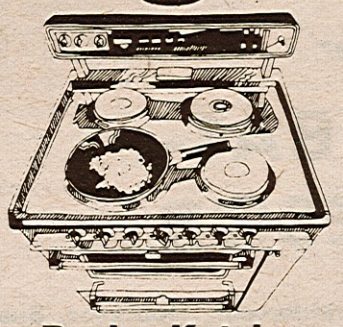

Regina Katalyx
Fullhöjdsspisen med alla välkända Husqvarna-argumenten i nytt förbättrat utförande. Dubbla breda ugnar – självfallet med Katalyxemalj i grillugnen. Klockautomatik och termostatplatta.
I det exklusiva köket är Regina Corning självskriven.

Regal K 380

Kyl/svalskåp från Husqvarna med hela 363 liters volym. Genom köldslussen avgör du förhållandet mellan kyl- och svalutrymmet. K 380 är enda skåpet på marknaden anpassat till ny svensk köksstandard med 60 cm djup inklusive dörrar.

JUBILEUMSERBJUDANDE:
Husqvarna
KYL, 145 lit. 475:–
FRYS, 200 lit. 945:–

SALAIDYLLERNAS MÅLARE

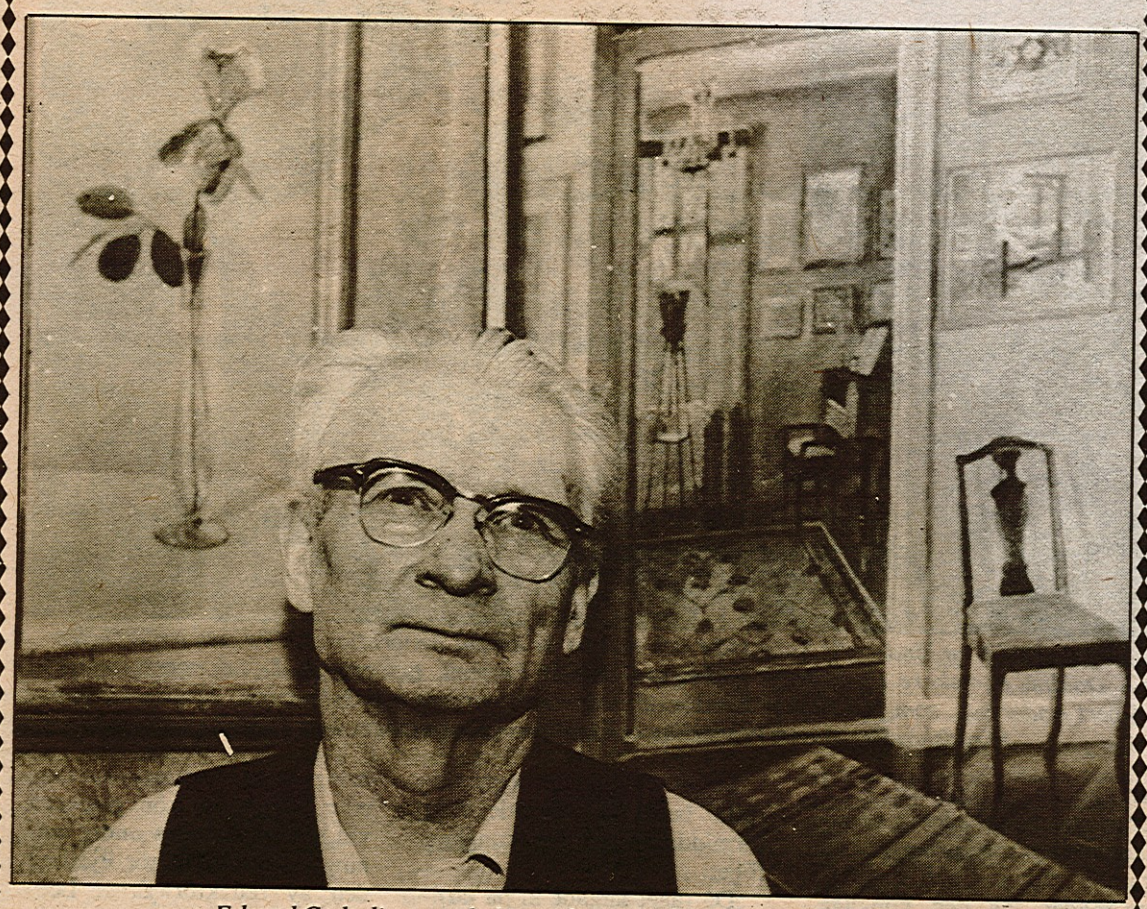

Edvard Cederling mot bakgrunden av en heminteriör han själv målat.

Trots vällovliga ambitioner att av småstaden skapa en industriort med växande befolkning och modern struktur lever en del av idyllerna kvar i Sala. De vårdas om inte annorstädes så i många hjärtan, framför allt kanske hos dem som sett dagens ljus här och växt upp mitt i en oftast rofylld miljö. Skådespelaren Bertil Norström med en mångfald lokalrevyer på sitt samvete skrev på 40-talet en kuplett till lätt romantisk melodi med följande refräng: "Det liknar en tavla, som Cederling målat...". Han radade upp de då orörda idyllerna i staden och liknade dem vers för vers med Cederlings tavlor.

Sena tiders salabor kanske inte vet vem denne Edvard Cederling var. Han avled 84 år gammal 1971 och hade vid det laget ganska samvetsgrant avbildat idyllernas Sala. När en gång nydaningssträvandena kulminerat och småstadskaraktären kanske är utplånad kommer bland annat de cederlingska tavlorna i sitt lätt romantiska skimmer men ändock med utpräglad realism att kunna berätta om det Sala, som var. Hans dukar hänger i många, många salahem. Trots en hög ålder målade han och produktionen blev sålunda rätt omfattande.

Toleransen adelsmärket

Mannen bakom verken var som måleriet. En hjärtans snäll och försynt människa, som älskade den stad han visserligen inte fötts i men som han tillbragte större delen av sin levnad i och där både tunga sorger och ljusa stunder skulle växla. Förmodligen saknade han ovänner. Toleransen var hans adelsmärke.

Som hos så många av hans generation började måleriet som en fritidssyssla redan i unga år. Den hand, som dagligen användes i tungt och hårt jobb i tegelbruk, hyttor och hamn, arbetade kärleksfullt med pensel och palett. 1916 kom Edvard Cederling till Sala från Köping, fick anställning i tegelbruk och hade sin huvudsakliga utkomst därav till 1945, då han gjorde sig fri för att på heltid kunna måla.

Säkert var det inte någon oöverlagd handling. Han hade målat som hobby och han hade redan 1907 gått på målarskola i Katrineholm och även bedrivit korrespondensstudier för att sedermera förkovra sig till inträde vid Blombergs målarskola i Stockholm. En tid gick han även på Liefwendahls konstskola i Strängnäs. En och annan utställning dristade han sig till. Den första hade han på Järnvägshotellet i Sala 1928. Dessbättre kunde han mot sin ålders höst konstatera att han aldrig behövde svälta sig fram, inte heller sedan han övergick till att enbart försörja sig på måleriet.

Ärlighet utöver det vanliga

Det var väl ganska naturligt att Edvard Cederling från första stund sökte sina ideal hos konstnärsförbundarna. Naturalister som Reinhold Ljunggren i Trosa såg han upp till och då kunde man lätt föreställa sig att senare tiders mer abstrakta konst skulle vara honom totalt främmande. Han tog kanske inte intryck därav i sitt måleri, men han var heller aldrig främmande för nymodigheterna. Här liksom i umgänget med människor i allmänhet var toleransen, en ständig strävan att se det positiva och uttyda allt till det bästa, hans karakteristikum.

Det fanns en ärlighet långt utöver det vanliga hos honom som individ och detta återspeglades väl även i det mesta av vad han gjorde med pensel och färg. Samvetsgrannheten i detalj kännetecknade hans konst och den övergav han aldrig. Detta kan för senare tiders barn kanske vara av värde, då det gäller att via hans salamåleri, identifiera de sköna idyllerna, som en gång fanns och som till en del ännu bevaras.

åkej

Byggnadsplåtslageri
Reparationsarbeten

Paulssons Plåtslageri
EFTR.
Gruvvägen 3, Sala. Tel. 101 76

GOODYEAR

GOODYEAR G800+S stålradialdäck

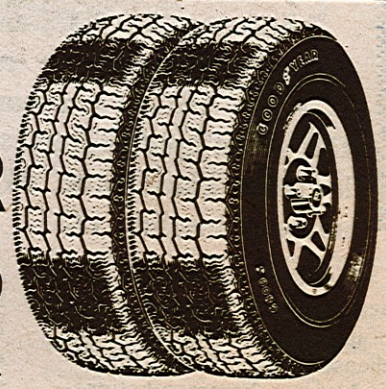

HOS OSS FÅR DU
NAKNA FAKTA

OM DINA DÄCK

VI MENAR-VILKEN KONDITION DOM BEFINNER SIG I.
TITTA IN OCH LÅT OSS SE ÖVER DEM.

auktoriserad DÄCKSPECIALIST

SALA GUMMI AB
Stockholmstullen, Sala. Tel. 108 35, 135 00.

ÖSTRA VÄSTMANLANDS LBC Tel. 0224/307 20

ÖSTRA VÄSTMANLANDS LBC

KONTOR:

Heby	Sala	Tärnsjö/Östervåla
0224/30720	0224/131 30	0292/10220

TRANSPORTER - ENTREPRENADÅTAGANDEN

Levererar torkad sand samt fullständig sortering av grusmaterial

Stort folkuppbåd i Sala då kungen kom efter 40 år

Lördagen den 21 juni 1924 besökte kungen Sala-utställningen, en märklig tilldragelse, då kungliga visiterna annars var rätt sporadiska. Det hade gått 40 år sedan Sala senast haft kungligt främmande, då av Oscar II. Året var närmare bestämt 1883.

Majestätet anlände på lördagsförmiddagen med extratåg åtföljd av statsministern, excellensen Trygger, socialminister Malm, kommunikationsminister Lübeck, flera statssekreterare och generaldirektörer i de kungliga verken.

På perrongen väntade landshövding Murray, kungens befallningshavande i Västerås, biskop Ejnar Billing och chefen för femte arméfördelningen generalmajor T. G. Nyström. Jubilaren själv företräddes av magistraten med borgmästare Ivar Hedman i spetsen samt stadsfullmäktige in corpore med ordföranden höradshövding Anton Wetterling i täten. Eftersom Sala vid denna tid ännu var garnisonsstad fanns också T 5 företrätt av sin officerskår.

Stad i frisk försommargrönska

Staden var vackert smyckad, men naturen själv bidrog verkningsfullt med en frisk försommargrönska och syrenerna prunkade i trädgårdarna. Efter kortegevägen Bergmästaregatan — Vasagatan — N. Esplanaden — Rådmansgatan till Stora torget hade arrangerats en flaggallé. Runt torget var byggnaderna smyckade med granrisgirlanger och framför rådhuset och apoteksbyggnaden låg den kungliga tribunen med kronkläde i blått och riksvapnet.

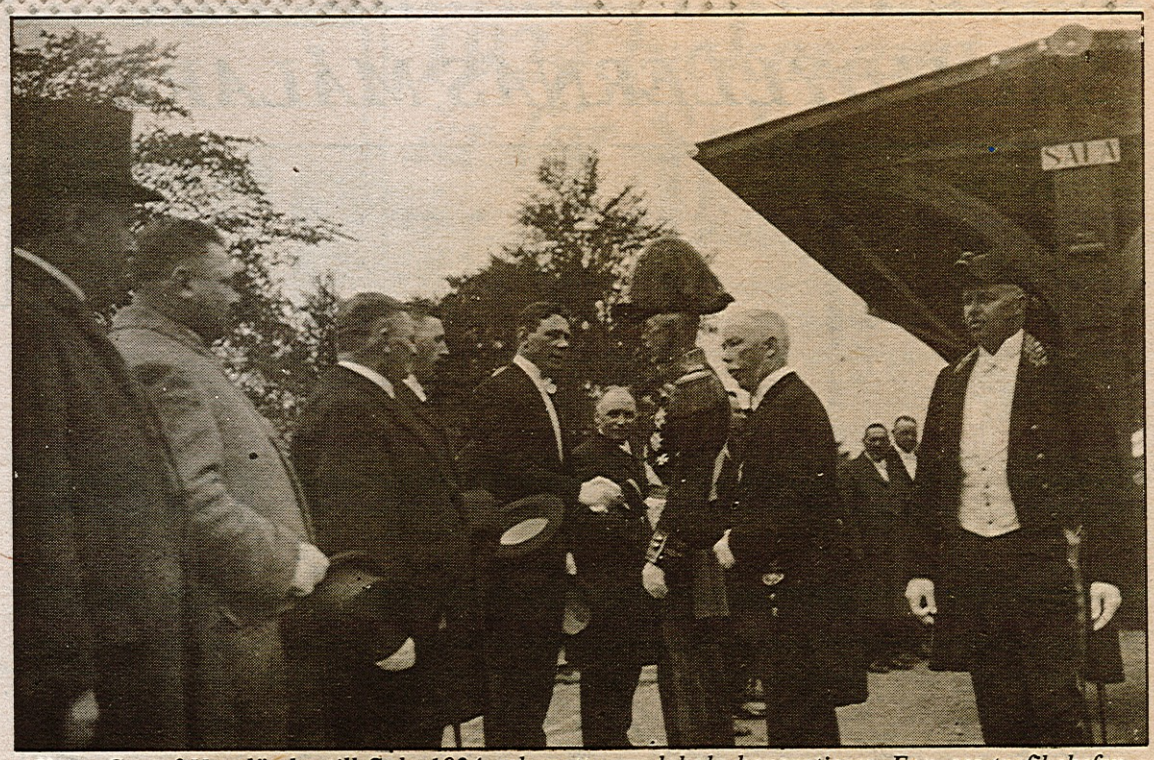

Kung Gustaf V anländer till Sala 1924 och mottas av lokala honoratiores. Fr.v. ses trafikchefen G. Dahlin, apotekare G. Roberg, godsägare August Fromell, typograf K D Lönngren, rektor Albert Andersson, som just skakar hand med kungen och garvare A G Johansson. T.h. om kungen häradshövding Anton Wetterling och i uniform borgmästare Ivar Hedman.

Stadsbefolkningen och tillresta besökare väntade hela förmiddagen på det kungliga följet.

Då tåget ångade in på järnvägsstationen kl. 10.35 hälsade kungen på den lokala uppvaktningen och borgmästare Hedman välkomsttalade och utbringade ett leve. På stationsplanen tog kungen emot ett hederskompani ur T 5 och därefter anträddes färden i öppen vagn dragen av fyrspann med vita hästar.

Biskopen högtidstalade

Torget var till trängsel fyllt av människor och stadsfullmäktiges ledamöter, som skyndat från järnvägsstationen till torget, hade tagit plats på ömse sidor om den kungliga tribunen. Landshövdingskan Murray och borgmästarinnan Hedman överräckte rosor och kungssången ljöd över torgfyrkanten. Landshövdingen utbringade ånyo ett leve och därefter sjöng en kör placerad vid sparbankshuset under ledning av musikdirektör Björling den av redaktör Ernst Leonardh författade jubileumskantaten med folkskollärare J. A. Nordlund som solist. Biskop Ejnar Billing högtidstalade och häradshövding Wetterling tecknade stadens historia, innan kungen förklarade utställningen officiellt öppnad.

Därefter gick den kungliga färden till lantbruksmötet vid trängen. Skånska husarerna, som hade ett detachement i Uppsala, gjorde en riduppvisning och senare på dagen besökte den höge gästen utställningarna i folkskolan och samskolan. Vid 18-tiden gavs middag för kungen i stadshotellets festsal. Men dessförinnan hade Gustav V också hunnit med en nedstigning i gruvan.

Efter fyrspann med vita hästar gick den kungliga färden genom stadens gator.

MÖBELKOMPANIET
har många tips och idéer på modern
heminredning

Ni är välkomna in till oss att se Er omkring. Möbelköp är viktigt och vi kan visa Er allt Ni behöver för hemmets inredning av möbler, textilier, armaturer — allt inspirerande vackert och överskådligt exponerat i våra möbelutställningslokaler.

MÖBELKOMPANIET AB
Fredsgatan 21, SALA
Tel. 101 01, 101 81

DET FINNS EN FORD FÖR VARJE GÅRD.

Ford-serien omfattar nu sju modeller från 32 till 135 hk kraftuttagseffekt. Det betyder att det finns en stark, snabb, bränslesnål, effektiv Ford för alla lantbruk. Ring eller kom in så ska vi hjälpa dig välja den modell som passar dig bäst!

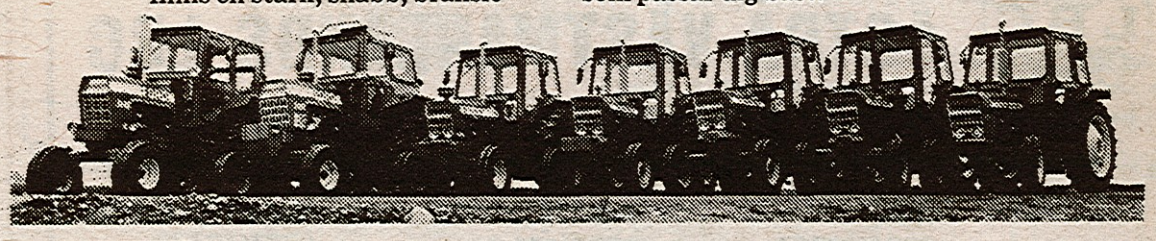

Ford
FORD-STYRKAN. DEN KAN MAN LITA PÅ.
Traktorer Maskiner
Traktorcentralen AB
Fridhemsgatan, Sala. Tel. 0224/160 00

BYGGNADSSMIDE
JÄRNKONSTRUKTIONER
REPARATIONER – MEK. ARBETEN
LICENSSVETSNING
OLLE JONSSONS
Mek. verkstads AB
Saladamm, Sala. Tel. 511 50, 511 60

Succé för 1924 års jubileum

26.000 besökare på lantbruksmöte

När Sala 1924 beredde sig att fira sin 300-åriga tillvaro var det åtskilliga, som ställde sig tveksamma med hänsyn till den depression, som rådde efter första världskriget, men Sala Fabriks- & Hantverksförening gick före med gott exempel och ställde ekonomiska garantier. Det behövde man sannerligen inte ångra, när festligheterna var över och man kunde tillgodoräkna sig ett netto på 40.000 kr, ett belopp av aktningsvärd storlek vid den tiden.

Kungen på trädgårdsutställningen.

Ursprungligen var avsikten att endast ordna en utställning för handel och hantverk, men ramen vidgades till att omfatta även ett lantbruksmöte och en expo, som presenterade jordbruket. Dessutom tillkom även en hemslöjds- och en trädgårdsutställning, så i stort innefattade jubileumsutställningen fyra större avdelningar.

Handel- och hantverksutställningen pågick under tiden 14 juni—13 juli och var förlagd till nya folkskolan. Trädgårdsexpon anordnades i södra skolan 14—18 juni, hemslöjdsutställningen 21 juni—13 juli i samskolan och lantbruksutställningen 21—24 juni var förlagd till trängens kaserner.

Hedersordförande för evenemanget var landshövding Walter Murray, ordförande i bestyrelsen häradshövding Anton Wetterling, vice ordförande borgmästare Ivar Hedman och sekreterare apotekare G. Roberg. Sedan hade varje avdelning sin egen bestyrelse. Handel- och hantverksutställningen organiserades under ledning av fabrikör J A Westerberg, ordförande, byggmästare A J Svedberg, kommissarie, fabrikör John Almqvist, skattmästare, samt fabrikör G Sjöberg och redaktör E Leonardh.

I huvudsak utnyttjades de utrymmen, som skolorna kunde ställa till förfogande, men vissa nybyggnader av temporär art måste även till, bland annat maskinhall, arkader, restaurang. Stor hjälp som smakråd var hovdekoratören H van Rijkswijk.

Samtal med veteraner vid gruvan. Intill kungen landshövding Walter Murray.

Nöjesdetaljen

Nöjesfältet förlades till Oxbacken vid Ekeby dammar. Här fanns traditionella förlustelser som karuseller, skjutbanor, rutschbana, dansbanor, serveringslokaler och i ledningen för nöjesdetaljen stod apotekare G. Roberg, kamrer Ernfrid Johansson och handlande O. M. Björkman. Samarbete hade etablerats med Gröna Lund.

Utställarna utgjordes i huvudsak av näringsidkare från länet och i någon mån från angränsande län. Men även andra orter i landet var representerade. Måttot var att celebrera gångna tiders arbete till stadens fromma. Samtidigt ville man inspirera till fortsatt utveckling.

Invigningen ägde rum den 14 juni, som var en lördag, då hantverks- och industri- samt trädgårdsutställningarna öppnades. Höjdpunkten kanske trots allt inföll påföljande lördag, då lantbruksmötet och hemslöjdsexpon slog upp portarna och kung Gustaf V hedrade utställningen med sin närvaro. Samma dag högtidlighölls också officiellt 300-årsminnet av stadens tillblivelse.

Invigningen ägde rum i strålande sol. Avesta Jernverks musikkår konserterade, hantverksföreningens ordförande fabrikör J A Westerberg och landshövding Murray talade och förrättade prisutdelning. Under de två första dagarna hade man sammanlagt ca 10.000 besökare.

Lantbruksmötet, som omfattade fyra dagar, samlade ca 26.000 besökare, som följde djuruppvisningar, rid- och körningsuppvisning, maskindemonstrationer, fröutställning m. m.

Hushållningssällskapet förlade den här minnesrika sommaren sitt möte till jubileumsstaden. Folkskollärarna kongressade, liksom länets sångarförbund. Mälardalens köpmannaförening höll sitt 16:e årsmöte på rådhuset och vidare ordnade Tekniska föreningen och hembygdsfolket sammankomster, som samlade mycket folk.

Jubileumsarrangemangen uppmärksammades i lokal- och rikspress och omdömena gick undantagslöst i positiv anda.

JUBILEUMS-ERBJUDANDE

SALA KYRKA
Målad stramalj
med garn
Pris 34:-

SALA 350 ÅR 1974

Stéens
HANDARBETEN
Stenowe Nyström
Fredsgatan 27. Tel. 104 62

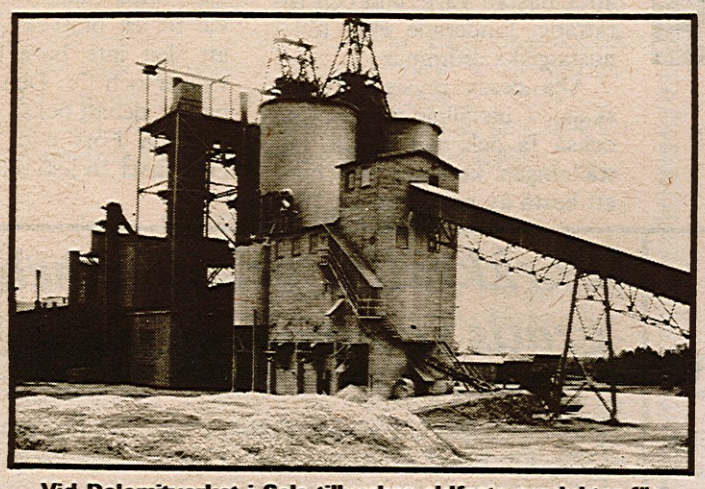

Vid Dolomitverket i Sala tillverkas eldfasta produkter för stålindustrin. Dolomitmarmor från Finntorpet används vid denna tillverkning.

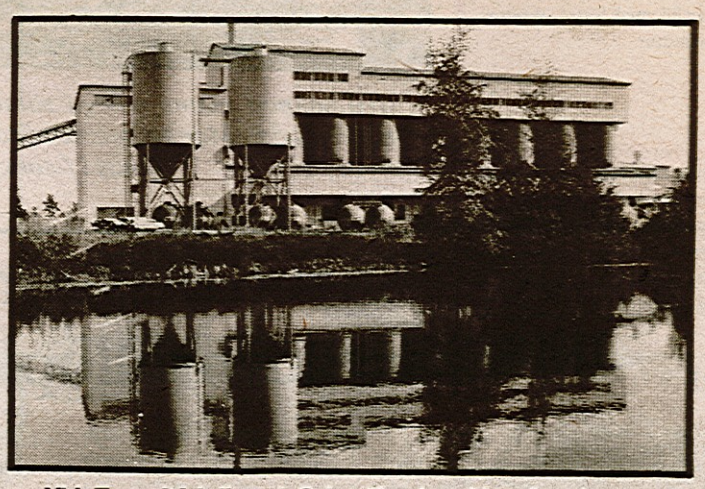

Vid Terrasitfabriken i Sala tillverkas bl.a. fasadputser, murbruk och sandspackel. Vit dolomitmarmor från Tistbrottet är en viktig råvara för dessa produkter.

Stråbruken ab

Huvudkontor Villagatan 6, Stockholm, telefon 08/24 82 00
Regionkontor: Stockholm, Göteborg, Malmö, Örebro, Sundsvall

SALA 350 ÅR 1974

Glimtar ur sommarprogrammet

April

15 Salas födelsedag, fanfarer på torget, gudstjänst
20–21 Landskamp i gymnastik Sverige—Belgien
30 Valborgsmäss i Stadsparken

Maj

6 "Sala i framtiden", barnteckningsexpo invigs
19 "Plumsardagen" i Tärnabadet
26 Terränglopp för motioner och elit
Utställningen "Konstnären—frimärket". Postdiligens hämtar specialstämplade brev
29 Parkvandring i Stadsparken

Juni

2 "Gruvans dag"
4–8 Lunchandakt på St Torget. Konsert i Kristina kyrka
5 Fullmäktigecykling
6 Svenska flaggans dag på Silvervallen
Gitarrkonsert av Per Olof Jakobsson
7 Florilegium Musicum spelar 1600-talsmusik på Aguélimuséet
7–9 Barnens dag
8 Jubileumsbal på Stadt
8–9 Konsumentdagar på Ösby
8 Dagens salakonstnärer. Expon pågår till 7/7
12 Jubileumsdiskotek på St Torget. "Tears" uppträder
12–18 "Polisen idag", expo
13 "De gamlas dag". St Torget
14 Underhållning på torget
14–16 "Salamässan" i Idrottshallen
15 Marknad på St Torget
Polisens dag
Jubileumsfest på St Torget: Fox, Lindkvistarna, Lasse Bergs ork., "Clabbe" och Merit Hemmingsson med folkmusikgrupp
16 "Silvertrampen", motionslopp på cykel
"Sala förr och nu", fotoexpo
Jubileumshögtid på torget
Familjefest i Stadsparken med Sune Mangs show
Premiär på Gruvspelet vid Väsby
21 Midsommar i Stadsparken
22 Familjepicknick i Stadsparken
27 Parkkväll med Sätra-oktetten
28 Bussrundtur

Juli

2 Gammeldans på Väsby-logen
7 "Silverdoppet", simtävling i Långforsen
19–21 Internationell poloturnering
31 Fiskeutställning
28 Långsimningen i Långforsen

Augusti

3–4 SM i gång
3 Kryckestål hos salabrudpar
4 Spelmansstämma Väsby, bröllop på Väsby
12 Eldfest i Långforsbadet
18 Dräktparad och friluftsgudstjänst på Väsby
23 "Nattklubb 350" Björn Skifs med "Blå blus" i Folkets park Parkkväll med Bertil Norström och gamla revygänget och Fox i Stadsparken
25 Hundutställning

Dans på gator och torg vid jubiléets höjdpunkt

SALA 350 ÅR 1974

I mitten av juni når jubiléet sin kulmen. Då har jubileumskommittén bestämt att ingen skall kunna undgå att märka att Sala fyller år. Helgen den 14 till 16 juni blir därför full av så mycket aktiviteter att man inte kommer att hinna med allt som händer dom dagarna. Flera utställningar pågår samtidigt och raden av aktiviteter inte bara avlöser varandra utan flyter till och med ihop.

**

Lördagskvällen den 15 juni hoppas jubileumskommittén att hela Sala skall vara på fötter och svänga om på torget och gatorna ikring. Tre olika orkestrar, Lindkvistarna, Fox och Lasse Berg skall svara för musiken och flera olika artister, Merit Hemmingsson, Clabbe m fl, för underhållningen. Söndagen den 16 blir det familjefest i Stadsparken med ponnycirkus, kasperteater, Sune Mangs, folkdans m m.

**

Festdagarna 14–16 juni är bara en bit av programmet som växt fram vid jubileumskommitténs många sammanträden. Från början av maj till slutet av augusti blir det olika former av verksamhet för Salaborna och deras gäster. Det mesta av programmet är direkt gjort för salaborna. Jubileumskommittén har försökt att få ett program, som skall passa alla smakriktningar och tillgodose alla intressen. Ett sådant program blir förstås även attraktivt för andra än salaborna så det får man liksom på köpet.

**

När planerna för jubiléet drogs upp gjorde man målsättningen att jubiléet skulle göra det trevligt för salaborna, locka turister till Sala och skapa PR för kommunen runt om i landet. Trevligt för Salabor och locka turister skall jubileumskommittén göra genom det digra sommarprogrammet som sprids på många olika sätt. God PR för Sala skall jubileumskommittén skapa genom att få tidningar runt om i landet att skriva mycket om Sala och allt som händer här.

**

Idag är programmet färdigt. Alla planer är klara och nu återstår bara genomförandet, men i de flesta fall är det det som är jobbet.

Jubileumskommittén i Sala, som planlagt för sommarens festligheter. Fr v personalchef Åke Kjellberg, antikvarie Anna-Märta Bergh, stadsfullmäktiges ordförande David Färnqvist, kommunalrådet Stig Reimerson, stadsträdgårdsmästare Rolf Spetz, pappershandlare Erik Sjöström, bergsarbetare Rolf Johnsson, utställningskommissarien Matts Börjesson, lantbrukare Karl-Erik Eriksson. Skorstensfejarmästare Arne Linder saknas på bilden.

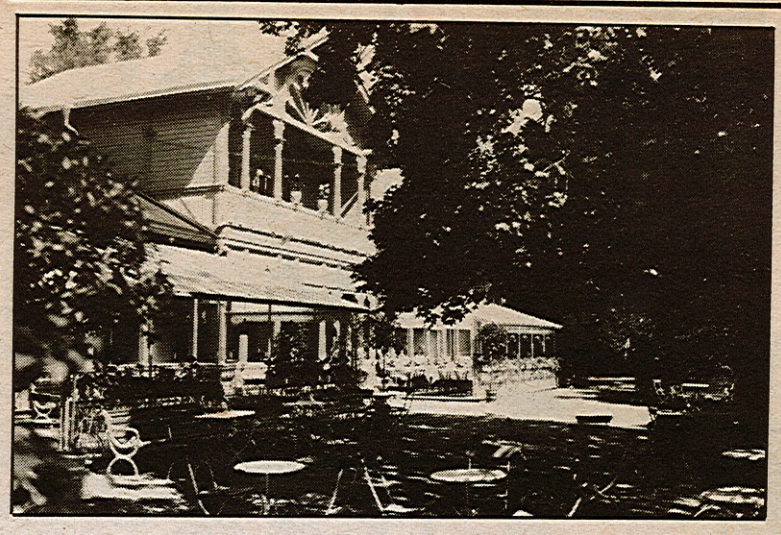

Med saknad minns många salabor stadshotellets sommarveranda. Många minnesvärda miljöer kommer att finnas i fotoexpon.

Fotoutställning som får dig att drömma tillbaka

"Sala Förr och Nu" kommer säkerligen att bli den mest omtyckta utställningen under jubiléet. Gamla bilder har ju den förmågan att locka fram minnen och man drömmer sig lätt tillbaka i tiden. Under arbetet med val av bilder till utställningen stannade alla upp inför nästan varje bild och berättade, funderade eller föll i nostalgiska drömmar.

Alla dessa mysiga minnen skall utställningsbesökarna också få och mer därtill. Utställningen kommer inte bara att bestå av gamla bilder. "Sala förr och nu" innehåller förstås bilder från dagens Sala och det innebär, att utställningen kommer att visa hur Sala förändrats, vilka trevliga hus som förstörts och vad vi fått i stället. Kanske kommer utställningen också att göra besökarna arga över vad man gjort med Sala. Men det hör väl till en omtyckt utställning att den inte bara skall vara vacker och fin. Den skall skapa litet debatt också.

"Sala Förr och Nu" visas i rådhuset 16 juni till 19 juli.

Spelmansstämma och bygdebröllop på Väsby

Ett riktigt hederligt gammalt bröllop med kryckestål och festligt bröllop blir det på Väsby Kungsgård i början av augusti. Brudpar blir Ingalill Nilsson och Per Vahlén och lördagen den 3 augusti skall dom uppvaktas med en kryckegran och stort följe hemma hos Ingalills föräldrar på Hantverkargatan. Då kan alla Salabor klä ut sig som man gjorde förr vid kryckestål och följa med och uppvakta brudparet.

Söndagen den 4 augusti börjar med spelmansstämma på Väsby. Spelmän från hela mellansverige kommer att inbjudas och de kommer att gnida sina felor hela dagen. Vigseln för brudparet kommer att ske kl 14 i Kristina kyrka och efter parad till Väsby blir det mat, dans och fest hela eftermiddagen.

Parkkvällar och gammeldans gratis sommarnöjen i Sala

Inte mindre än åtta kvällar under sommaren kommer salaborna att bjudas på gratis underhållning i parken. Fem av parkkvällarna skall Gustav Svedberg svara för programmet tillsammans med Gunnar Juhlins orkester Brown. En parkkväll underhåller Sätrabrunnsoktetten och parkfinalen skall Bertil Norström stå för tillsammans med gamla revygänget och dansorkestern Fox.

Det blir torsdagskvällarna med början efter midsommar som vi kan gå i parken. Alla tisdagskvällar under juli är det gammeldans på logen vid Väsby Kungsgård. Även det ett gratisnöje som jubileumskommittén bjuder på.

Sala Tidning.

1874

Skönskrifning

”Lektioner i skönskrifning gifves af undertecknad efter en berömd och välkänd metod, hvarigenom det blifver möjligt att på den korta tiden af 20 lektioner (40 timmar) bibringa, såväl yngre som äldre, Herrar och Fruntimmer, en vacker och ledig stil”.

Så annonserar 7 mars 1874 Maria Sundelin, Västerås, i Sala Tidning. Biskop C. O. Björling i Västerås intygar ”att demoiselle Maria Sundelin har en utmärkt vacker handstil, samt att hon med stor skicklighet undervisar i skrifning”.

Vålastolarna

”De bekanta Vålastolarnas tillverkning, som antagit karaktären av en storartad industri, räknar såsom upphovsman en fanjunkare Sundelin, vilken för sin talrika familjs uppehälle måst tillgripa denna utväg. Exemplet följdes. Övertillverkningen gav anledning till avyttring till städerna. Nu tillverkas 30.000 stolar årligen av 300 personer, fördelade på 70 var och likväl kan ej förbrukningsbehovet fyllas”.

14 mars 1874 i Sala Tidning.

Statens Jernvägstrafik

I annons 27 juni 1874 i Sala Tidning meddelas, att tåg avgår från Sala 7.50 med ankomst Uppsala 11.20 och Stockholm 2.38 em. En andra tur i samma riktning går från Sala 1.23 em. med ankomst Uppsala 3.26 och till Stockholm 6.10 em. Senare än 2.55 kan man inte åka från Stockholm mot Sala. Då är man framme kl. 8.38. För säkerhets skull påpekas i annonsen att det rör sig om SALATID!

Läs- och skrivkunnighet

Sala Tidning relaterar 22 aug. 1874 en undersökning, som gjorts bland landets beväringar om läs- och skrivkunnigheten. Därav framgår att 19 av 1.000 svenska män, eller inemot var 50:e, ännu vid 21 års ålder inte kunde läsa och av 146 av 1.000, eller ungefär var 7:e beväring inte behärskade skrivkonsten.

Arsenikförgiftning

Den 5 sept. berättar ST att en kvinna i Starfors Väster Lövsta av Torstuna häradsrätt, trots nekande dömts till 6 års straffarbete, för att hon försökt förgifta en med henne sammanboende kvinna genom att i dennas kaffepanna blanda arsenik. Detta hade till följd att fem personer insjuknade, sedan de druckit kaffet.

Sjukvårdsavgifter

1874 års landsting beslutade att legosängsavgiften vid lasaretten och kurhusen 1875 skulle vara 45 öre per dag. Sjukvårdsavgiften för 1874, avsedd att användas 1875 fastställdes till 44 öre för män och 22 öre för kvinnor. I anslag till Sala lasarett beviljades för 1875 2.500 kr. Landstingsskatten 1875 skulle vara oförändrad 15 öre för varje bevillningsriksdaler. Landstingets stat för samma år upptog 27.024 kr. i inkomster och 24.969 kr. i utgifter. Överskottet på 2.054 kr. skulle disponeras till amortering av landstingets skulder.

Amor och Hymen

Ovanstående var den lockande titeln på en bok, som saluförde i alla rikets boklådor tillsammans med Sveriges rikes lag, Den svenske handsekreteraren, Dr Franks Nyaste husapotek m. fl. utgåvor. Reklamen för ”Amor och Hymen” talade om en bok som behandlade kärlekens och äktenskapets avslöjade hemligheter. ”En oumbärlig rådgivare för älskande och gifta, beträffande konsten att ömsesidigt behaga och fortfarande fängsla, så att kärleken ej flyr bort med åren utan den äktenskapliga sällheten länge bibehålles”. Författare: D:r Edvard Winkler.

Myntreform

”Med nästa års ingång skola i Sverige alla offentliga räkenskaper föras i kronor och ören, således icke vidare i riksdaler och ören. Då kronan är värd jämt lika mycket som riksdalern, gör denna övergång oss svenskar ingen möda. Vår räkning bringas emellertid nu i full överensstämmelse med danskarnes och jämväl med många norske affärsmäns”.

Sala Tidning 24 december 1874

1889

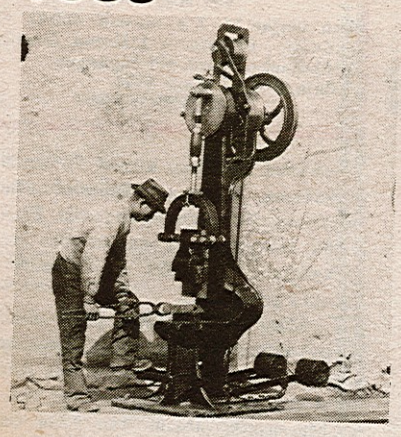

Sala Maskinfabriks AB grundas. Anläggningen är av det blygsamma formatet. I en byggnad med en golvyta på 540 kvm. inryms verkstad, gjuteri, modellverkstad och kontor. Hela personalen består av 12 man. De första leveranserna sker till Sala Silvergruva där driften vid denna tid ännu är i full gång och denna närhet till gruvindustrin kommer från början att bestämma produktionens inriktning.

1974

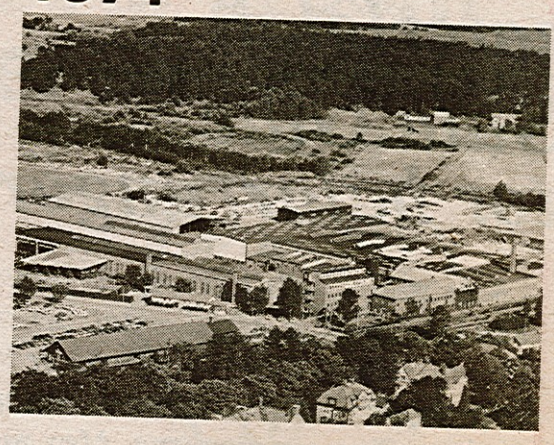

Företaget heter nu SALA International. Kring den ursprungliga fabriken har under årens lopp vuxit fram en modern anläggning, som idag omfattar c:a 25.000 kvm. där mer än 500 personer arbetar. Tillverkningsprogrammet har renodlats alltmer och omfattar idag i huvudsak utrustningar för mineralberedning, agglomerering och miljövård. Under senare år har utvecklingen fått en starkt internationell prägel och SALA International har för närvarande 14 dotterbolag spridda över 5 världsdelar.

85 års utveckling i traditionsrik gruvmiljö

SALA Sala International
733 00 Sala — Tel. 0224/132 20

Vårvisning

Önskebilar!

Peugeot har stora och halvstora bilar, halvsmå och små. Den finns som personbil, kombi och i cupéversioner. Med eller utan soltak. Framhjulsdriven, bakhjulsdriven, manuell eller automatisk växellåda. Normalvass eller extravass motor, eller dieselmotor.
Den finns med många metallic- och normalfärger. Olika klädseltyper och klädselfärger. Och specialutrustning om du önskar. Vi törs nästan lova att vi har just den bil du behöver. Ändå har vi inte nämnt transportversionerna.
Välkommen!

Valmöjligheten... - en typisk Peugeot-egenskap.

BILity
Brunnsg. 7, SALA. Tel. 0224/138 00

Rådhusets vind teaterlokal "Sala Gille" stor balarrangör

Sala stadshotells tillkomst de första åren av 1880-talet innebar bland annat, att stadsborna fick en festlokal, som i mer än 85 år blev en naturlig samlingspunkt i de mest skiftande glada och högtidliga sammanhang. Men var och hur roade man sig dessförinnan? De mer ståndsmässiga nöjena försiggick till en början i hemmen och sedermera inom ramen för "Sala Gilles" verksamhet och då upplåts självaste rådhuset. Tillhörde man inte samhällets övre lager fanns egentligen inget annat än krogen att ta till och Sala har varit en krogrik stad. Superiet var utbrett och ett stort socialt problem till dess nykterhetsrörelsen vann insteg. Då sanerades också nöjesformerna.

I äldsta tider hade staden en gästgivargård, som var stadens enda hotell, dessutom krogar, vanligtvis åtta till antalet, två i varje kvarter, berättar rådman Johan Näsmark. När rådhuset tillkom 1783 inhystes där även lokaler för stadskällaren, till dess lokaliteterna behövdes för seriösare ändamål. Fram till 1880-talet, då stadshotellet blev verklighet inrymdes stadskällaren i olika privata hus.

Måns Ols har inte alltid varit i nykterhetsrörelsens vård. Ursprungligen låg här vid Långforsens östra strand en dammvaktarbostad och i Magistratsprotokoll från 1734 omnämns en dammvaktare Måns Olofsson, som uppenbarligen gett upphovet till Måns Ols-benämningen. Stadsborna sökte sig hit ut redan vid denna tid och i protokoll från Magistraten antyds att här förekommit utskänkning. 9 maj 1763 gjordes tydligen en första framställning om utskänkning. Hyttstigaren Eric Brodhagen fick då tillstånd att "hålla dricka och brännvin om söndagarna". Restaurangrörelsen i modernare bemärkelse tillkom troligen i början av 1800-talet. 4 aug., 1831 fick brukspatronen M. Pettersson tillstånd att utöva traktörsnäring vid Måns Ols och från denna tid drevs kontinuerligt sommartid utvärdshus här till dess Restaurangföreningen Enighet på detta sekel övertog och torrlade verksamheten.

Nästkommande **Annandag Påsk** gifver Sala Gille, å Rådhuset härstädes,

BAL,

som börjar kl. 7 e. m, och slutar vid midnatt. Biljetter à 1 Krona försäljas å Apotheket samt vid ingången.
Sala den 27 Mars 1874.
DIREKTIONEN.

Hund- och Ap-Teater

i förening med 2:ne Björnar förevisas i mitt stora Cirkustält å handlanden A. F. Bastmans gård Lördagen den 26 September kl. half 8 e. m. och Söndagen den 27 2:ne Representationer, den 1:sta kl. 5 och den 2:dra kl. 7 eftermiddagen.

OBS. Hvarje dag under Marknaden gifves Representationer.

C. Bergman.

"Sala Gille" nöjesarrangör på rådhuset

Nöjesresor till andra platser förekom sannolikt inte i någon större utsträckning, i varje fall inte före järnvägens tillkomst på 1870-talet. Det faktum, att man fick tågförbindelse till och från Sala blev också en pådrivande faktor för att få till stånd ett stadshotell. Man måste bl.a. sörja för att resenärerna hade tak över huvudet i Sala.

Bland de bättre situerade i samhället bildades kalaslag, ett slags kotterier, där varje familj stod för värdskapet ett par gånger om året. Danstillställningar förekom vid subskriberade tillställningar i regel i brunnshuset och sedermera i rådhuset.

Från mitten av 1840-talet till stadshotellets tillkomst 1884 existerade ett "Sala Gille", som tagit som uppgift att ordna nöjestillställningar. Initiativet till gillet togs av några framstående personligheter i staden och en direktion utsågs och bestod till en början av gruvingenjören, sedermera bergshauptmannen, P. N. Sewén, läraren vid Allmänna läroverket, sedermera rektorn fil. mag. J. G. Westman och rådmannen C. A. Wahrenberg. Den direktionen fungerade i 20 år. För att bestrida initialkostnaderna betalade varje ledamot vid inträdet i sällskapet 2 Rdr 25 skilling banko.

Som lokal upplåts rådhusets övre våning. Stora sessionsrummet var balsalong. Rummet utanför detta var damernas och herrarna hade även sitt samlingsrum, som också var buffet med servering av glace, mandelmjölk, konfekt m.m. I det mindre sessionsrummet ordnades spelbord för äldre herrar. Löjtnant F. Aminoff har skildrat gillet och dess verksamhet och han berättar även att sexa serverades i stadsfullmäktiges arkivrum till ett pris av 50 öre. Här tillhandahölls också sprit- och maltdrycker. För serveringsrätten fick stadens gästgivare betala 12 kr till gillet jämte fri förtäring till musiken. Kallsexan frekventerades livligt av herrarna och damerna serverades från buffeten av sina uppvaktande kavaljerer.

Sala Gille

gifver, till förmån för Sala Fruntimmers-Förenings skola, i dess lokal å Rådhuset Thorsdagen den 14 Maj 1874 (Kristi Himmelsfärdsdag) Barnbal, som börjas kl. 5 e. m. och slutas kl. 9 för barn, hvarefter dansen fortsättes för äldre. Biljetter à 75 öre för äldre och 50 öre för barn säljas å Apotheket samt vid ingången. Sala den 1 Maj 1874.
DIREKTIONEN.

Sala Gille

gifver, till förmån för Sala Fruntimmers-Förenings skola, i dess lokal å Rådhuset Söndagen den 4 Januari 1874 Barnbal, som börjas kl. 5 e. m. och slutas kl. 9 för barn, hvarefter dansen fortsättes för äldre. Biljetter à 75 öre för äldre och 50 öre för barn säljas å Apotheket samt vid ingången.
Direktionen.

Tisdagen den 13 Januari 1874
(Tjugondedag Jul)
gifver Sala Sångförening å Sala Rådhus

KONSERT med Bal,

hvartill biljetter à 1 krona, samt för barn à 50 öre, försäljas å Stadens Apotheck och vid ingången.

Konserten börjar kl. 7 e. m. och slutas emkring kl. 9, hvarefter balen vidtager och fortgår till midnatt.

Oscars- och Karlsbaler

Baler började i regel kl. 7 och slutade kl. 1 på natten. Inträdesavgiften rörde sig om en krona. Herrarna bar frack och dansmusiken exekverades ofta av en kvintett ur Westmanlands regementes musikkår.

Mest besökta var marknadsbalerna i februari, men det dansades även annandag jul och på de kungliga namnsdagarna. Oscars- och Karlsbalerna är välkända. Marie Bebådelsedag anordnades en barnbal till förmån för Fruntimmersföreningens flickskola i hemslöjd.

Balerna varvades med enklare soaréer med thé-soupéer. Sedan skarpskyttekåren bildats anordnades även baler för att stärka kårens kassa. Vintersäsongen avslutades i regel med ett spektakel till välgörande ändamål.

Men då stadshotellet blev verklighet upplöstes som sagt "Sala Gille". Dess sista direktörer kamrer J. R. Pistolsköld, handlanden J. Th Kulin och löjtnant F. Aminoff, kallade till slutsammanträde 20 juni 1884, varvid beslutades att gillets tillhörigheter skulle försäljas på auktion och intäkterna fördelas bl.a. till Sala musikförening.

Första gången "commedianter" uppvaktade magistraten var, enligt Näsmark, 1734. Stadens styrande ställde sig oförstående till ansökan och ansåg att staden inte hade behov av skådespel. Men en teatertrupp, som var ute i samma syfte 1759 vann bättre förståelse. Den fick spela i brunnshuset, som var en byggnad uppförd för Sala hälsobrunns räkning i Brunnsparken. Efter rådhusets tillkomst 1783 spelades teater på rådhusvinden av resande sällskap.

I jägmästare Gevenius' gård (i kv. Proberaren) inrättades av några teaterintresserade en teatersalong på vinden. Arbetena utfördes av teaterdirektören Lambert, som ansågs vara en tvivelaktig herre, bl.a. misstänkt för delaktighet i fersenska mordet. Här spelades teater under ett halvsekel från 1824 både av kringfarande sällskap och amatörer. Självskriven ledare för de s.k. sällskapsspektaklen var handlanden Barcklind, pappa till sedermera välkände operettskådespelaren Calle Barcklind. Här uppträdde också, enligt rådman Näsmark, på 1850-talet en världsberömd sångerska som hette Louise Michaeli. Mellan 1875 och fram till Teaterbios tillkomst vid N. Esplanaden kring 1920 gavs föreställningar mestadels i nykterhetsordnarnas samlingslokaler.

Söndagen den 21 Juni 1874 gifver Sala Sångförening uti Brunns-Salongen

KONSERT,

hvartill biljetter à 50 öre försäljas på stadens Apothek, samt vid ingången. Konserten börjar kl. 6 och slutar före kl. 8 e. m.

TEATER.

Rejmans nya

Krigs- och Mekaniska Teater

förevisas från och med Söndagen den 15 Februari till och med den 22 Februari, hvarje dag till kl. 9 e. m. uti

Bergsman Westerlunds gård vid Rådmansgatan, gården näst intill Apotheket.

OBS! Den ärade publiken kommer att underhållas med musik af den blinde virtuosen August Fredriksson, hvilkens färdighet och utförande af sina prestationer gränsar nära nog till det otroliga, emedan Fredriksson, sedan han blifvit blind, lärt sig att på en gång på fyra särskilda instrumenter visa sin färdighet.

Entré 25 öre, och erhåller hvarje besökande en present såsom ett minne af mitt vistande härstädes.

A. REJMAN.

ATT SÄLJA ELLER ICKE SÄLJA?
ATT KÖPA ELLER ICKE KÖPA?

Det är frågor, som Ni är välkommen att diskutera med oss. Vi stå gärna till tjänst med realisationsvinstberäkning, boendekostnadskalkyl m.m.

Genom 25 års erfarenhet i branschen och goda förbindelser med samtliga banker på orten hoppas vi kunna stå till Er tjänst på bästa sätt.

SVENSK FASTIGHETSFÖRMEDLING

Lennart Norling, Rådhusgatan 4, Sala. Tel. 0224/131 35

BANKEN
för alla Era
BANKAFFÄRER!

HANDELSBANKEN

SALA, tel. 100 90
HEBY, tel. 300 21
MORGONGÅVA, tel. 602 75
TÄRNSJÖ, tel. 0292/500 22
ÖSTERVÅLA, tel. 0292/100 48

JUBILEUMSPLOCK ur SALA ALLEHANDA

LÄNSMANSEXAMEN

avlades i förra veckan inför kungl. befallningshavande av e o landskanslisten A. Bolander. (SA 29/12 1899).

FOLKMÄNGDEN

Sala stadsförsamlings folkmängd vid sekelskiftet var 6.436 personer, varav 3.030 män och 3.406 kvinnor. Det sista året av förra seklet ökade församlingen med 183 personer. Västerås stad hade vid samma tidpunkt 11.211 invånare.

SERUM MOT ALKOHOLISM

I en notis från 1900 berättas, att "doktorerna Sappelier och Thebault i förening med kemisten Brocea gjort en upptäckt, som i Paris vetenskaplig värld väckt mycket uppseende. Den går ut på att bota alkoholism medels serum från alkoholiserade hästar. Injektionerna med detta serum uppgivas åstadkomma absolut motvilja mot alkohol."

Dr Thebault förklarar i en intervju, att han med detta serum "kan bota alkoholister, förutsatt att de ej befinna sig i för långt framskridet stadium av alkoholism".

EMIGRATION

Från Sverige emigrerade under året 1899 totalt 10.192 personer.

EUROPAMÄSTARE

(SA 26.1.1900)

Europamästerskapet i skridskoåkning erövrades i Berlin av hr Ulrik Salchow från Stockholm. Hans farlige medtävlare Hügel från Wien tog andra pris. Salchow var som bekant europamästare åren 1898-99.

SÅGFILARENA INGA SPIONER

– "Genom undersökningar, verkställda av fullt kompetenta och erfarna personer har blivit utrett, att ryktena om de ryska sågfilarenas egenskap av spioner sakna grund". Så meddelas i Posttidningen 1900.

SA konstaterar, att dessa sågfilare mestadels kommer från Novgorod-distriktet, där deras yrke lär vara specialitet. De har invandrat över Stockholm, och Haparanda och har tidigare uppehållit sig tre år i Finland, varför de kan en del svenska.

"De lära med lätthet tjäna minst 3 kr om dagen och då de i allmänhet icke behöva betala något nämnvärt för logi och mat i stugorna, blir det snart en hopsamlad summa, som de antingen växla i guld eller skicka hem".

Kartorna, som de haft, har varit vanliga övertryckskartor, som finns i varje bokhandel och som de under sitt vandrarliv funnit nyttiga.

SALA 350 ÅR 1974

Gröna gången.

Jag har ett kort framför mig, en vacker liten vy
utav en plats med sjö och gröna stränder,
en bit utav min hembygd, evigt lika ny,
och emot den jag sträcker mina händer.

Där går en väg så vacker i skogens tysthet fram
med konstrikt sirat tak av hängen gröna,
och bredvid vägen ligger stålblå liten damm
omkransad utav lundar frodigt sköna.

Jag gått den vägen ofta och sett dess höga prakt;
det är en drömväg, strålande och fager,
det är en stig för älskog, där hjärtan slå i takt,
en helgdagsväg, som själen helt betager.

När sommar'n står för dörren och allting andas vår,
när häggen fäller blom i Gröna gången,
då vill man famna allt, ty vårvarmt hjärtat slår
en glädjehymn i takt med fågelsången.

— — —

Så sitter jag och drömmer vid blott en liten vy,
när vinterbrasan sprakar muntert inne,
och det går lätt att måla, när tavlan ej är ny,
den är blott trollad fram utur mitt minne.

Einar Svedberg

BERUSAD LOKOMOTIVFÖRARE

(SA 24.3.1899)

"Då tåget nr 446 i tisdags kl 10.20 fm skulle utgå från härvarande järnvägsstation och lokomitivföraren skulle intaga plats å lokomotivet observerade någon av tågpersonalen att det icke stod rätt till med honom.

Stationsbefälhavaren tillkallades och denne fann då, att föraren var så berusad, att han icke kunde tjänstgöra. Han bortfördes därför från platsen och en annan förare tillkallades, som fick föra tåget."

HÖGSTA LIVSLÄNGDEN

SA uppger 9 febr. 1900 att "den äldste personen i vårt land, så vitt vi veta, var en östgöte vid namn Jon Andersson. Han var född 1582 och dog 1729 i en ålder av 147 år och 2 månader. Närmast honom kommer högbåtsmannen Kristian Drakenberg, som dog på Bolmsholm i Bohuslän år 1772 vid 146 års ålder. Torparen Anders Olsson i Regna i Östergötland hade vid sin död 1787 nått en ålder av 120 år. Att personer i vår tid hinna över 100 års ålder är ju något ganska sällsynt," konstaterar SA. som hämtat

Det är vi som säljer Electrolux!

SVERIGES STÖRSTA KÖK-ELECTROLUX!
Landets största sortiment av köksutrustning till enskilda hushåll och storkök.

NY FÄRG-SUCCÉ!
ELECTROLUX NYA KÖKSSERIE
ValmoRöd
– en blomma i köket

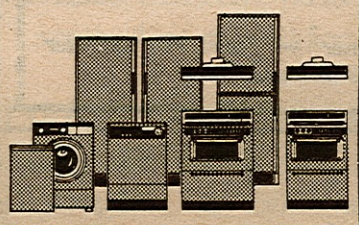

Välkommen in och se den nya vallmoröd!

Vi visar COPPER LINE FÄRGSUCCÉN FRÅN Electrolux

Det moderna köksprogrammet
SPIS, KYL, FRYS, DISK
i den varma, mjuka koppartonen
Finns bara hos Electrolux!
Paketpriser och paketköpslån
Vi har olika paketförslag och prisalternativ.

Fackkunnig personal — egen serviceavdelning

MONTERINGSBOLAGET
Kålgårdsgatan 20, SALA. Tel. 0224/133 50
Electrolux SPECIALISTEN

VI BJUDER STORA FAMNEN

Vi är gamla bekanta. Eller bekantas bekanta. Alla som har sett Sala har sett Huset. Tidlöst modernt i arkitekturen. Mitt i stan ligger det sedan 1969, större och med ännu mera trivselrum sedan 1972. Du som bor i Sala har vilat ögonen på det många gånger. Du som inte bor här har hört talas om det. Det är vi nästan bergsäkra på.

Det blir så med ett hus som vårt. Många har suttit här i silver-Sala och tagit ordet guldkrog i sin mun. Det är våra gamla gäster som sagt så, dom som har varit inne i Huset, sett möjligheterna att ha trevligt, smakat av köket och fått notan. Dom har känt sig rika och haft råd till det.

Silverbaren – den naturliga träffpunkten på väg till jobbet öppnar halv åtta redan – Rubinen, Spegelsalen, Pelarsalen, Safiren, Rouletten – anspråken får vara stora eller små. På Sala Stadshotell finns det rum för alla. En eller 300. Middag eller kaffe och en kaka. En sejdel öl och en "engelsman" framför TV:n. Festligt dukat på bordet eller bara den lilla rutiga. Med eller utan danslust. Levande musik eller stereo.

Sådant är Huset inuti. Det är lätt att bli villrådig – många ger matsedeln skulden – och svårt att inte bli sittande. Kom in och välj själv – har du inte råd så har vi. Både för den lilla träffen och det stora kalaset.

Sala Stadshotell har blivit den naturliga träffpunkten. Läget mitt i stan, miljön, möjligheterna – vi har inte behövt göra mycket själva. Bara bjuda service och personlig trivsel. Det har vi gott om det också. Kom in och se själv – du kommer att känna igen dig och vara bland bekanta och möta bekantas bekanta.

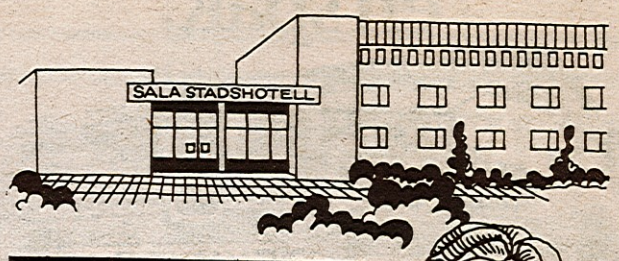

Ett modernt trivsamt konferenshotell med TV, radio, bad/dusch på alla rum.
Bastu. Motion.
Vi sänder gärna vår broschyr.

SALA STADS HOTELL
Tel. 0224/130 30
INTER HOTELS

EPA

hela familjens varuhus

Fullständig livsmedelsavdelning och barservering

ÖPPETTIDER:

Måndagar—torsdagar ..... kl. 09.00—18.00
Fredagar ..... kl. 09.00—19.00
(Baren stänger kl. 18.00)
Lördagar ..... kl. 08.30—14.00

SALA SVETS- & MEK. VERKSTADS AB

Tel. 128 30, 122 00 SALA

Maskinmontering — Reparationer — Järnkonstruktioner
Byggnadssmide — Svetsning — Mobilkranar

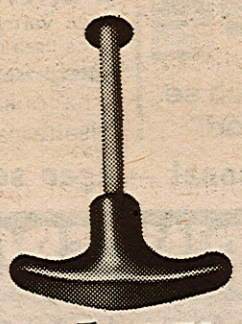

Alla Saab V4-ägare kan ställa om till snålkörning genom att skjuta in en spak.

Spar bensin du också!

SAAB V4

Aukt. återförsäljare

Olle Källman Bil AB

Lantmannavägen 7, Sala. Tel. 0224/150 75

JÄMMER, AVUND OCH ILSKA KRING SALA GRUVAS BEGYNNELSE

Hur gammal är silvergruvan? — därom tvista de lärde. — Några notater från fordom. — Dråpliga episoder kring Salberget och dess rikedomar.

Sala stads historia är i grund och botten silvergruvans. Utan gruvan — ingen stad. Och historien börjar långt tidigare än 1624 — det år då staden fick sina privilegier av Gustav II Adolf och vars 350-årsminne vi nu skall fira.

Hur gammal är då Sala silvergruva? Därom tvista de lärde. Många dråpliga teorier och drastiska episoder finns återgivna i hävderna — dock utan att trovärdigt kunna skingra det dunkel, som omger gruvans tidigaste historia.

Först i och med 1500-talets begynnelse får man fast mark under fötterna ifråga om Sala gruva. Och då var det ättlingar till Engelbrekt Engelbrektsson och de andra karska bergsmännen i Norberg, som röt till (eller kanske rättare snyftade) så att det hörts genom tiderna. Deras ilska riktades mot silvergruvan på Salberget och fick uttryck i ett brev till riksföreståndaren, Svante Nilsson Sture, som residerade i Örebro — ett brev präglat av jämmer och elände men också avund och ilska.

— Hjälp oss att få del i Salberget! var "klämmen" i detta brev, som vi senare skall återkomma till.

Av Jarl Blomqvist

Många forskare har brytt sina hjärnor med frågan om Sala gruvas ålder. I sin ¨Beskrifning öfwer Wästmanland¨, tryckt 1754, skriver den flitige hävdatecknaren Olof Grau:

— Man har ingen säker efterrättelse om denna gruva ifrån längre tider tillbaka än allenast inemot 500 år sedan eller konung Magnus Ladulås¨ tid (mitten av 1200-talet) — men då vet man, påstår Grau, att arbetet där har varit i full gång...

Men Grau går längre än så. Med hänsyn till svartmylleavlagringarnas tjocklek vid Sala kastar han fram den djärva teorin att ¨den allra första början skett här för väl 1.500 år sedan, nästan vid Frälsarens födelses tid...¨

Minst lika flitig och grundlig som Grau var hans danske samtida Jacob Langebek. I sin ¨Historie om de Norske Bergverkers Oprindelse og Fremvekst¨ skriver han om Sveriges bergshantering bl a:

— En lärd svensk, som själv är bergsman, anser det troligt att Sveriges första inbyggare strax efter syndafloden har haft metallgruvor — men, tillägger Langebek tvivlande: Hade Sverige några inbyggare strax efter syndafloden?

Bland andra ¨sällsamma ting¨ anför Langebek att ¨gruvan vid Salberg, enligt en bergmästares berättelse, skulle först ha blivit stad omkr. år 600 eller 700...¨

Sagan om Påpälle

¨Icke äldre än från konung Knut Erikssons tid¨ är en annan teori om gruvans ålder, som vedervågas av den nyssnämnde Grau. Konung Knut var son till Erik den Helige (död 1160) och levde till 1195 eller 1196.

I sammanhanget berättar Grau en sägen om Sala gruvas ursprung med utgångspunkt från årtalet 1187. Då skall några av de ¨estlänningar eller ryssar kallade¨, som företagit ett härjningståg i Mälaren och bl a bränt Sigtuna, ha ¨begivit sig hit upp och tagit sin ständiga hemvist¨.

— En deras huvudman, Påpälle kallad eller Huvud-Pär, sägs allra först ha funnit en malmsten under en kullblåst tall.

Påpälle hade inte velat uppenbara detta fynd utan hållit det fördolt ¨varav orten sedan skulle ha fått namnet Sala, som på finska språket är fördold...¨ Grau är dock ingalunda säker på denna sägen om namnfrågan utan anför också att namnet kan härledas till ¨sala eller sälja eller substantivt Sala, Salu...¨ Ty vid gruvan hade ¨mycken handel bedrivits¨ — och därvidlag åberopar han benämningen Torgschaktet.

Vittnesbörd i Rimkrönikan

Namnet Finngruvan anförs av Langebek, som dock tvivlar på sagan om Påpälle och inte heller tror på uppgiften att driften vid Salberget skulle ha varit "i full gång" på Magnus Ladulås' tid. Men han tar upp ett par rader ur Rim-krönikan om gruvorna i Bergslagen:

Ther giöres nog Silf, Bly, Jern
och Koppar
som föres utlaends i stora hopar...

Detta skulle avse förhållandena under konung Erik Läspe och Haltes första tid, d v s 1220-talet. Även Grau skriver om denna period "då de många äldsta skärpningarna förmenas här hava skett". Bl a nämner han "Långfors- eller Krokforsskärpningarna" (skärpning är den gruvtekniska termen för upptagande av ett schakt).

Så långt vill inte Langebek sträcka sig:

— Första säkra spåret till svenska silververk, som jag i alla de skrifter jag genomgått har funnit, är uti Erici Pomerani (konung Erik av Pommern) Privilegio för alla svenska bergverk av år 1420, som uttryckligen nämner "Solfwerberg" — men dessa verk "kan ledas tillbaka till drottning Margaretas tid" (unisondrottningen, såsom sådan regerande från 1389, död 1412). Vad Salberget angår, fast det utges för urgammalt och det äldsta av Sveriges silververk, fruktar jag dock att dess ursprung är mycket yngre än vad som allmänt tros.

Sturarnas bekymmer

Sala gruvas ålder är uppenbarligen en svårlöst gåta för historiker och forskare. Först något decennium in på 1500-talet finner man pålitliga belägg för gruvdriften — men det är knappast alltför djärvt att anta att gruvan är betydligt äldre än så.

Från 1510 finns ett par brev till riksföreståndaren Svante Sture (vald till ämbetet 1504),

Forts. sid. 23

vilka vittnar om att Salagruvan då var i full drift och förmodligen varit det rätt länge.

I ett av breven framför hans son Sten (sedan Sten Sture d.y.) ett tack till fadern för den del denne givit honom i silvergruvan. Och Sander Arendson i Västerås skriver i ett brev om ¨tre sköna stycken silver¨ som han översänder till Svante Sture och dennes gemål och som torde härröra från Salberget.

Klagan mot Salberget

¨In die sancti Egydii¨ var dateringen på ett brev till Svante Sture från ¨Meniga bergsmän på gamla Norberg alltid till tjänst¨ — alltså skrivet den 1 september (som var festdagen för helgonet Aegidius) men tyvärr utan årtal utsatt: brevet hänföres dock till 1510, eventuellt 1511.

— Ödmjuk bön och hälsning med tjänstvillighet nu och alltid försant med vår herre Jesu Kristus...

Så lyder den underdåniga och fromma inledningen till brevet, och sedan följer en bitter klagan inför riksföreståndaren:

— Må I veta, käre herre och husbonde, att vi fattiga bergsmän och till Eder skattskyldig allmoge på Gamla Norberg för Eders höghet storligen klaga den nöd och fattigdom, som kommit över oss till den grad att i hela landet icke finnes större jämmer och fattigdom än här hos oss. Ty det som vi fattiga män förut haft till vår bärgning föres nu alltsammans till Salberget, och de köpa maten från munnen för oss med sina penningar, fastän det vore bättre att de brukade sina åkrar och ängar och försåge oss fattiga bergsmän därav nu såsom fordom och vi fattiga bergsmän skötte bergsbruket var det nu kan finnas, vi som icke hava annat till uppehälle.

Järnet och Hin Onde

Inte bara nöd och elände utan också grämelse, avund och vrede talar ur dessa rader. Skrivelsen vittnar även om att bergsmännen på Salberget vid detta laget hade nått en avsevärd maktposition och ekonomisk styrka. I brevets fortsättning klagar Norbergsmännen över att deras fattigdom är ¨så svår att vi icke förmå motväga den med järnet (ur deras gruvor) eller förtjäna så mycket den ena veckan som vi förtära för den andra¨.

— Då vi bjuda ut den lilla osmund (måttenhet för järn, motsvarande ca 0,35 kg) vi ha, fattiga män, då befinnes den så dålig att de bedja Hin Onde ta vårt järn!

Efter denna dråpliga tirad kommer en del smått hotfulla tonfall:

— Få vi icke njuta Ers höghets hjälp till att få del i Salberget och därigenom om en tid komma till bättre ställning, då kunna vi varken hjälpa Eders höghet eller oss själva, fattiga bergsmän: det må vi säga med sanning.

Tiderna var onda, och upprorstendenser förekom. Därom vittnar ett samtidigt brev till Sture från Anders Jönsson, daterat ¨Sallber¨ (salberget) och förmälande att en orosstiftare Sten Christersson ¨far omkring i landet och lockar bönderna till sig uppå Eder skada och fördärv¨ — varpå Jönsson försäkrar att ¨de dannemän, som bygga och bo uppå Salleberg¨ inte vill veta av någon ¨uppresning¨. ¨

¨För rättvisans och vår arma böns skull¨ ber Norbergarna riksföreståndaren om hjälp — ¨och I haven vår trohet¨.

Biskopar fick ”eld”

Av Norbergsbrevet vill Langebek utläsa att driften vid Salberget var av ganska färskt datum. Som ytterligare belägg härför hänvisar han till ett brev, som Sture i början av 1511 erhöll från biskop Otto Svinhufvud i Västerås angående ¨det berg i Sala, som vi enligt våra privilegier borde ha del uti¨. Vidare skriver biskopen följande, som tas till intäkt för att gruvan var relativt nyfunnen:

— Vi miste vårt rätta tionde där vi tillförene, innan det berget fanns, fingo fem eller sex läster (mått för spannmål) medan vi nu icke få tre eller fyra pund...

I slutet av 1511 hade Sture ett rådslag på Västerås slott med bergsmännen om ¨ett silverberg som nyligen var funnet¨.

Efter Svante Stures död på nyåret 1512 blev sonen Sten riksföreståndare (Sten Sture d.y., efter vilken den välkända ¨Stens Botten¨ torde ha fått sitt namn). Nu hade fler biskopar fått upp ögonen för Sala silvergruva och dess rikedomar — och därav föranleddes ivriga hänvändelser till den nye riksföreståndaren.

I juli 1512 hade denne givit biskop Matthias i Strängnäs ¨brev¨ på ¨en eld i Salbergets gruva¨ — och även ärkebiskop Jakob Ulvsson i Uppsala hade fått en sådan ¨eld¨: gruvbrytningen skedde medelst s.k. tillmakning, d v s att bergväggen upphettades med en kraftig brasa och sedan vattenbegöts, varefter malmstycken kunde knackas loss. Och Västeråsbispen, som inte fått något besked från Svante Sture, bad nu i två brev till unge herr Sten att han ¨för Guds skull¨ skulle få del i Salberget. Hur det gick med dessa hans ivriga böner förmäler inte historien.

Det var i den vevan som Sten Sture d.y. utfärdade privilegier för Salberget (daterade den 8 augusti 1512), vari förekommer uttrycket att ¨Sölfberget i thenne näst förledne år är funit¨.

Många bud, många sägner och teorier finns således om Sala gruvas ålder. Och till sist blir man böjd att instämma med Olof Grau:

— Men vad vilja vi tala härom? Månne icke gruvans förträffliga djup, dess stora vidd, dess många rum och djupa orter långt in i bergen på alla sidor, nog kan övertyga oss om dess höga ålder?

Och därmed får vi väl låta oss nöja.

G. SVENSSONS PLÅTSLAGERI

Vallagatan 7 SALA. Tel. 0224/112 93

Byggnads- och ventilationer
Tillverkningar i tunnplåt

Vidsträckt i världen

står vi till tjänst med varmförzinkning. En stor artikel är TRAFIKMÄRKESSTOLPAR, varav en del hamnar invid snöiga vägar i Lappland, en del i Skåne och på kontinenten.

TRYCKLUFTSRÖR går till svenska och utländska gruvor, kraftverk m.m. En annan stor artikel är LUFTKYLARE, som nu gör tjänst i de kylbåtar, som fraktar livsviktiga varor för landets försörjning.

HYDROFORER till större och mindre gårdar har vi under ett flertal år omförzinkat (blir som nya) till stor belåtenhet.

En NYHET är vårt effektiva lutbad. Vi använder det främst till att avlägsna färg och olja från järngods men det går också utmärkt att avlägsna färg från träföremål t.ex. dörrar, soffor, bord m.m.

SALA GALVAN-FABRIKS AB

Tel. 0224/150 25

DRA NYTTA AV HEMMABANKEN!

Vi hjälper Er
med penningplacering
med krediter
med in- och utländsk betalningsservice
med ekonomisk och juridisk rådgivning
med boupptecknings, testamenten m. m.

VÄLKOMNA TILL

SALA SPARBANK

— i alla bankärenden

SPECIALAFFÄREN FÖR ERA GOLV...

För såväl nybyggnation, reparation samt service tag alltid först kontakt med specialisten. Då får Ni välja ur ett rikhaltigt sortiment, får sakkunnig hjälp och yrkeskunniga läggare.

BUTIKEN ÖPPEN:

Vardagar kl. 13.00—18.00

Lördagar kl. 10.00—13.00

— Kaffeservering —

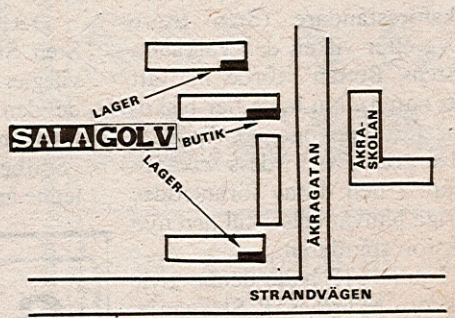

SALAGOLV

ÅKRAGATAN 8, SALA. Tel. 121 10

Jubileums-erbjudande!

Den här ekonomiportföljen

kan ni köpa i Kreditbankens kontor i Sala. Innehåller bl a den lilla boken *"Till dig som tar din ekonomi på allvar"*. Den är fylld med vettiga råd. Några av rubrikerna: Rätt val i hyllan ger femtilapp i veckan; Rejäl ombyggnad ger chans till bostadslån; Konsten att låna utan att bli nobbad; Spararen måste se på skatterna.

Dessutom innehåller portföljen en del annan information om ekonomi och banktjänster!

Passa på tillfället att köpa den för 12:75. (Butikspris ca 25 kronor.)

Erbjudandet gäller 11 april—10 maj.

Välkommen in!

KREDITBANKEN

Stora Torget 7 • Sala • Tfn (0224) 135 27, 104 28, 104 27, 104 26

Landsrättsförläggning tvisteämne redan 1736

Då rådhusrätten 1960 upphörde efter 336 år och Sala förlades under landsrätt samtidigt som tingsplatsen flyttades från Heby till det nybyggda tingshuset i Sala, kunde man konstatera, att frågan om landsrättsförläggning inte var ny.

1736 brann praktiskt taget hela staden ned. Omedelbart därefter sammankallade bergmästaren Daniel Bergenstierna bergsmännen till gruvtingssalen. Inbjudna att delta var också borgmästare och råd och mer bemärkta borgare. Därvid förklarade bergmästaren, att han med stöd av flera andra personer beslutat göra framställning om stadens förläggande under landsrätt.

Skälet var, att de genom branden utarmade stadsborna inte orkade avlöna borgmästare och råd. Detta togs mycket illa upp av borgmästaren Esberg. Bergmästaren hemställde kort därefter hos Kungens Befallningshavande om medverkan till landsrättsförläggning, men ungefär samtidigt angav borgmästaren en amper skrivelse och bemötte dessa "irrläror". Han antydde också att det personliga förhållandet mellan berg- och borgmästare inte var det bästa och påvisade hur huvudlös bergmästarens framställning var. Resultatet blev att bergmästarens och bergsmännens begäran lämnades utan avseende.

Ännu en gång kom frågan om landsrättsförläggningen upp. Det var 1782 i samband med ett förslag på Gustaf III:s tid om stadsförvaltning under landsrätt.

Alla köpmän i Sala utom en i konkurs då "Salaprinsen" avvek

Salas samtliga handlande, med undantag för en enda, försattes vid ett och samma tillfälle i konkurs. Det rörde sig om 19 köpmän, som genom den s.k. Salaprinsens avvikande till Amerika med en större anförtrodd penningsumma, kom på obestånd och även bankerna kom i gungning. Året var 1869.

Under ett par på varandra följande år hade inträffat missväxt. Eftersom salaköpmännen i alla tider varit starkt beroende av den kundkrets, som hör hemma på den omgivande landsbygden, så hade deras ställning försvagats dithän, att många befann sig på konkursens brant.

Det var inte ovanligt vid den här tiden, att köpmännen skickade ett ombud för att verkställa inköp i Stockholm. 1869 utsågs handlanden Djulstedt, att fullgöra detta uppdrag och anförtroddes för den skull en större penningsumma. Djulstedt gick under namnet "Salaprinsen" och åtnjöt ett gott förtroende. Han rörde sig ledigt i alla kretsar och hade dessutom ett distingerat utseende.

I stället för att komma hem med varorna, reste han med penningsumman på fickan till USA och återkom aldrig. Det sägs, att han levt sitt liv i Amerika under knappa omständigheter, trots att han kom över rätt välförsedd.

"Salaprinsens" egen affär försattes i första hand i konkurs, men den konkursen drog med sig 19 andra.

PORTRÄTT I OLJA

(SA 10 april 1900)

Ett porträtt i olja av stadens grundläggare, konung Gustaf II Adolf, beslöto stadsfullmäktige att anskaffa. Regementspastor Bring och häradshövding Bergenstråhle fingo i uppdrag att för stadens räkning anskaffa ett bra porträtt av konungen och ställdes till dessa herrars förfogande för ändamålet ett anslag av 350 kr".

FATTIGVÅRDEN 1898

Antalet understödstagare 1898 i Sala var 425, vilket innebar att ungefär var femtonde person åtnjöt mer eller mindre bidrag av fattigvården.

STÄMNING AV STADSFULLMÄKTIGE

"En stämning fick stadsfullmäktige i går på halsen. Urmakaren AB Pettersson hade nämligen utfärdat stämning å Sala stad genom stadsfullmäktige för det hr P ej erhållit kr 71.25 av staden för uppdragning av rådhusuret under 9 månader år 1898.

Hr Petterson är dock så hygglig att han själv önskar betala det som rättegången kostar, ty i stämningen står det ordagrant på slutet: och ersättning för rättegången begäres ersätta. Till ombud för stadsfullmäktige att svara i rättegången utsågs t f häradsskrivare Sixten Andersson". (SA 1900)

SALAS TRE OLYMPIER

Säkerligen inte många salabor känner till att staden haft en olympisk guldmedaljör. Tre har representerat vårt land i olympiska sammanhang, men endast en har tävlat sig till den ädlaste valören. Det var löjtnant Daniel Norling vid Västmanlands trängkår i Sala, som 1920 i Antwerpen med en av sina hästar i hoppning belade en förstaplats. De övriga två är mer kända, diskuskastaren Åke Hedvall från Hedåker, som företrädde blå-gult i Berlin-olympiaden 1936 och brottaren Lennart Eriksson i Tokyo-olympiaden 1964.

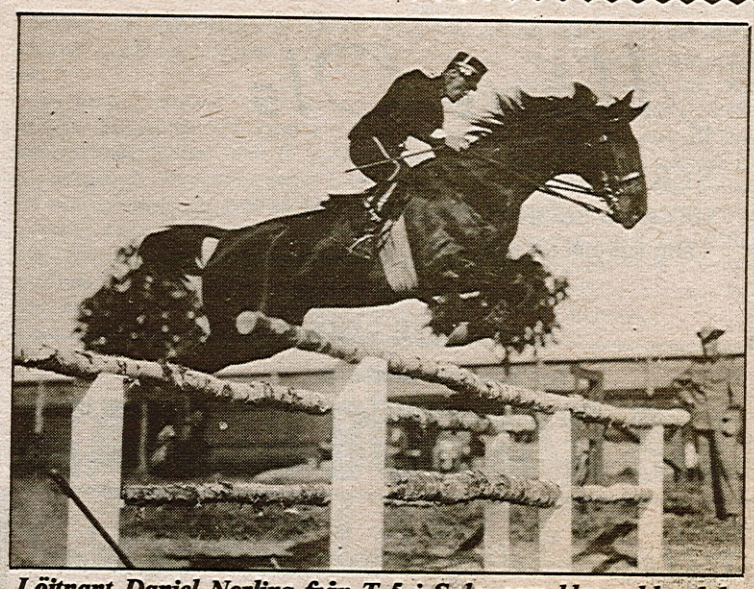

Löjtnant Daniel Norling från T 5 i Sala, som blev guldmedaljör i Antwerpen.

Överste Sten Camitz, som även deltog i uttagningarna till Antwerpenspelen, tecknar i sin bok "Minnen från trängkåren i Sala" en bild av *Daniel Norling*.

"Redan som skolyngling var han med i Sveriges gymnastiktrupp vid OS i Aten 1906. Han tillhörde denna elittrupp, som även hade uppvisningar i Petersburg m.fl. städer i flera år".

Sedan Norling blivit officer 1911 ägnade han sig med stor framgång åt ridning. Han genomgick ridskolan på Strömsholm 1913—14 och krönte sina framgångar 1920 med guld i Antwerpen.

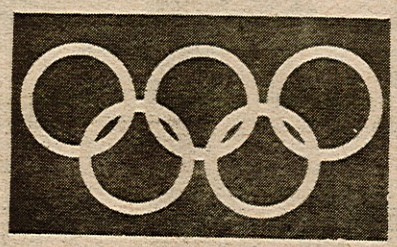

Åke Hedvall var hela sitt liv bosatt i Hedåker och ägnade sig större delen därav åt jordbruket på hemgården. Under senare år övergick han till annan utkomst. Men han ägnade under framför allt 30-talet sin fritid åt diskus i V. Färnebo AIK och sedermera i IFK Sala. Åren närmast före Berlin-olympiaden nådde han eliten i denna gren tillsammans med Harald Andersson, Anton "Vittinge" Karlsson och Gunnar "Kinna" Berg. Men Åke likaväl som Harald nådde inte toppformen till Berlin-spelen. Framför allt kanske den sportintresserade hemmasvensken var en smula besviken på Harald Anderssons insatser. Men han var skadad vid tillfället.

Dessa båda kombattanter hade 1934 på hösten en dråplig och minnesvärd duell i diskusringen på Silvervallen i Sala. Harald representerade Dalarna och Åke Västmanland i en landskapsmatch och då inträffade det märkliga, att Åke i ett av sina kast distanserade "Slaktarn" från Heros genom att sätta nytt svenskt rekord. Glädjen i Västmanlandslägret blev dock inte långvarig. Efter tio minuter fick Harald upp ett kast, som innebar inte bara svenskt utan även Europa-rekord.

Den tredje olympiern — om man nu inte också räknar de salabor, som deltog i massuppvisningarna i gymnastik 1936 — är sporthandlaren vid Rådmansgatan, IF Nordens tungviktsankare *Lennart Eriksson* med rötter i Ransta. 1960-talet var ett sportsligt decennium, som åtminstone för Salas del präglades just av brottningen och de stora framgångar Nordens starka gossar hade på mattorna både hemma och utomlands. 1964 i Tokyo lyckades inte Lennart nå poängplats, men fem år senare stod han på pallen i Mar del Plata i Argentina, sedan han i VM i grekisk-romersk stil slutat på tredje plats i stenhård konkurrens. Det var i lätt tungvikt. Fristilen avgjordes på samma plats i anslutning till den klassiska tävlingen och där slutade Lennart på en mycket hedersam 4:e plats. Året efter Tokyo hade han blivit femma i VM i lätt tungvikt fristil i Manchester och vid EM i Minsk i Ryssland 1967 hade han i grekisk-romersk stil nått en fjärdeplacering. 1967 var förresten ett av de mest lyckosamma åren för salabrottarna. Då blev Lennart och Karl-Erik Andersson svenska mästare individuellt, Lennart i plus hundra och "Kacka" i 78 kg, då blev också laget svenska mästare i antik stil och dessutom klättrade man upp i A-fyrstad.

Lennart Eriksson, IF Nordens tungviktare, på bilden inför resan till Tokyo-OS 1964.

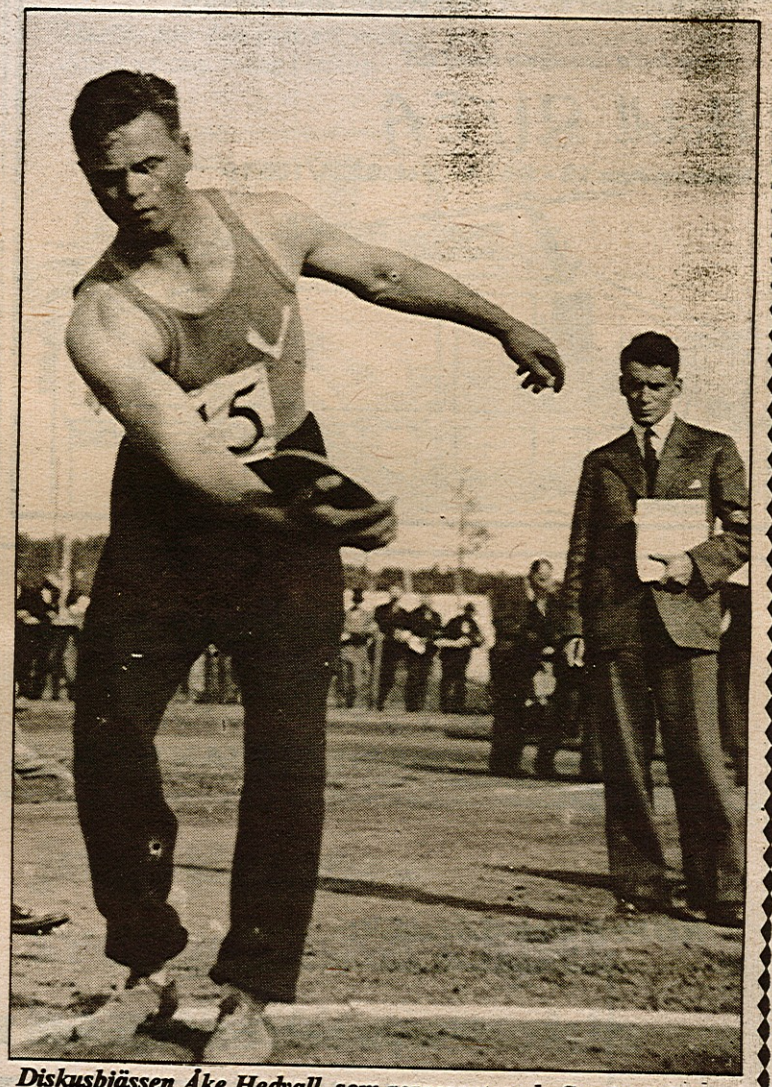

Diskusbjässen Åke Hedvall, som representerade Sverige i Berlin 1936. Här tävlar han på Silvervallen och slår svenskt rekord 1934.

EN MÅNGSIDIG AFFÄR MED LAGERKAPACITET

A.-B. Ramströms JÄRNHANDEL

Rådhusgatan 1—3 SALA. Tel. 0224/132 40

FACKKUNSKAP — KVALITET — SERVICE

RULLES FÄRGHANDEL AB

... en affär

med resurser

när det gäller

Färger - Tapeter
Golvbeläggning

Måns Ols

SERVERING – SALA
vid den vackra sjön LÅNGFORSEN
Lämpligt mål för utflykter.

A la carte-rätter serveras
GOTT KAFFE – GODA SMÖRGÅSAR.
Beställningar mottages
Roddbåtar uthyres. **Tel. 100 38**

Efter en dag i vår vackra stad

med allt den har att bjuda på kan det vara skönt med ett trivsamt hotell med HUMANA PRISER.

Tag hela familjen med till

Hotell SVEA
Väsbygatan 19 - SALA - Tel. 0224/105 10

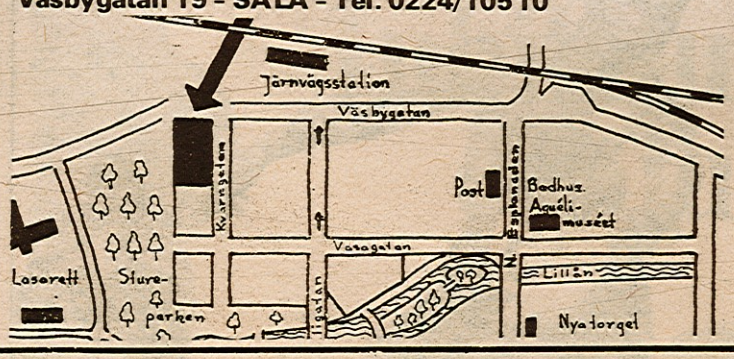

LEAB

LINDERS EL AB

MAMREGATAN 6, SALA. TEL. 0224/132 30

KÖPER och SÄLJER:

Nya och begagnade EL.MOTORER och TRANSFORMATORER

Nu ger vi
SNABBARE LÅNEBESKED

Kontorsföreståndare
MARIANNE SAHLGREN
ingår i lokalstyrelsen i Sala

Lokalstyrelse inrättad i Sala

Nu får Du snabbare lånebesked av oss på Länssparbanken.
Från årsskiftet har vi inrättat lokalstyrelser på alla större kontor bl. a. i Sala.
Lokalstyrelsen, som har rätt att bevilja lån, har till uppgift att på bästa sätt ta till vara den egna bygdens intressen i sparbankssammanhang.
Och nu kan vi alltså ge Dig snabbare lånebesked. Och vi har bra villkor.

Välkommen!

LÄNS SPARBANKEN
Regionkontoret S. Esplanaden 3, Sala
Tel. 0224/101 85, 109 85
Exp.tider måndag–fredag 9.30–17.30

I idrottens barndom

Då simningen var suspekt och priserna var pengar

Storfrämmande på Silvervallen 1930. De "guldkantade" AIK:arna från Stockholm spelade en match mot IF Norden. Här gör Åke Sigrell mål och Gunnar Lans i målet har tydligen ingen chans. De ljuströjade hemmaspelarna, som bevittnar målet är fr. v. Åke "Sjuan" Sjögren, "Murren" Hansson och bakom honom skymtar "Lotta" Lindén samt Abbe Danielsson.

I Nordisk Familjeboks Sportlexikon under bokstaven S har man, åtminstone tidigare, kunnat läsa, att Sala är Västmanlands äldsta idrottsstad och att ungefär var tredje salabo är ansluten till någon idrottsförening eller friluftsorganisation. Någon dokumentation på detta smickrande påstående är väl inte lätt att förebringa.

Den första kända organiserade föreningen i staden med idrott på programmet torde vara Sala Skarpskyttecorps, som visserligen till en början hade en militärisk prägel, men som "demilitariserades" så småningom. 1881 bildades det första skyttegillet och det just i Sala, som alltså kan räkna sig som föregångare i detta avseende.

Bläddrar man i gamla årgångar av tidningar förefaller det som om 1882 kunde vara något av ett genombrottsår för idrotten här. Då anordnades både kappspringning och kapprodd och den nybildade Sala gymnastikförening planerade en skridskoklubb.

Man kan ju fråga sig, hur det egentligen var ställt med amatörismen, då man läser att "Stor kappspringning" anordnas vid Måns Ols söndagen 16 juli 1882 och segraren i pris får kr. 5, andreman 3 och tredjeman 2 kr. Anmälan om deltagande skulle ske till "Edströms Källare". "Hvar och en ung man med friska och färdiga ben uppmanas att deltaga". Distansen var 200 m. Segrare blev J. A. Hedlund och F. T. Bergsten, som noterade 48 sek. på distansen.

Alla båtägare vid Långforsen uppmanades vid ungefär samma tidpunkt att delta eller låna ut sina båtar till deltagare i en "kapproddning". Arrangör var källarmästare Edström, som tydligen var starkt idrottsintresserad. 21 båtar deltog och starten skedde med kanonsalut från en flaggprydd flotte. Banans längd var 4.000 fot och segraren hette C. J. Söderstedt, som fick en silverbägare. Hans tid var 11 min. 45 sek. Publiken uppgick till inte mindre än 1.000 personer.

Suspekta vattenkonster

Simningen, som sedermera gjort Sala känt vida omkring, ansågs på sina håll närmast som suspekt sysselsättning. I varje fall borde man inte välja någon offentlig plats för övningarna enligt en notis i SA 22 augusti 1882.

Där heter det bl. a., "att några råa

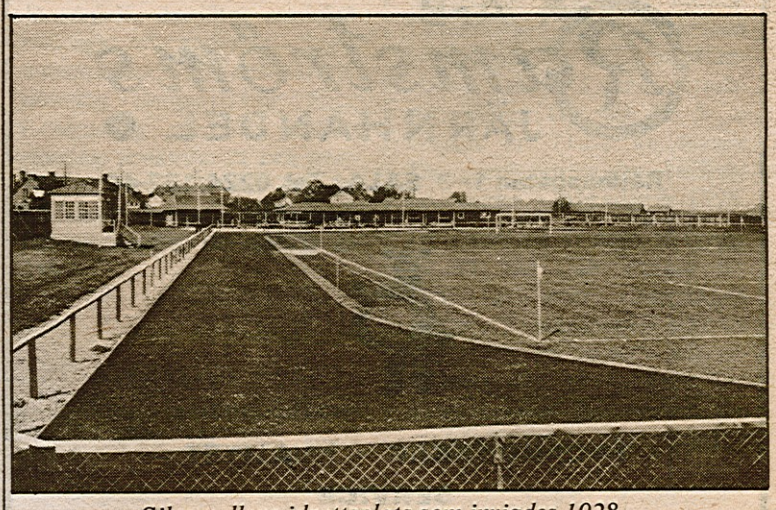

Silvervallens idrottsplats som invigdes 1928.

Då simningen var suspekt...

Ett Norden-lag från fotbollens "guldålder". Stående fr. v. Birger "Fippla" Johansson, "Lotta" Lindén, Charles Söderström, Frasse Eriksson, Alf Sjögren. Knästående fr. v. Dahlström, "Murren" Hansson och Göte "Patrik" Johansson. Sittande fr. v. Åke "Sjuan" Sjögren, Gunnar Lans och Abbe Danielsson.

sällar tog sig häromdagen området före att bada i Övre dammen intill den bredvid liggande promenadplatsen, men blevo snart av tillstädeskomna personer jagade därifrån. Badet å nämnda plats är lyckligtvis ett enstaka stående fall, men vad som däremot under denna sommar icke varit ovanligt är, att vid besök å värdshuset Måns Ols se i Långforsen badande personer – såväl pojkar som vuxna – simmande under företagande av åtskilliga i vattnet vanliga evolutioner, helt nära bemälta värdshus – ett oskick, som för sedligheten understundom kan vara sårande, varför vi uppmana stadens polis att, för avskaffande av nämnda ofog, företaga sådana mått och steg, som lag och författningar bjuda".

Säkerhetsbicyklar

Ett 30-tal medlemmar ingick i den skridskoklubb, som bildade 1889 med hr. Axel Lindelius och fröken Herta Söderhjelm som ledande. Dessförinnan hade tillkommit en gymnastikförening. 1890 är velociped- och gångsporterna i gång. Tävlingar anordnades och i en tävling den 18 sept. segrade handlanden Aug. Jakobsson som trampade 5.000 på 14 min. och 30 sek. Två var handlande Rob. Ericsson.

"Flera omständigheter gjorde att resultatet ej blev bättre, emedan järnvägen måste passeras tre gånger och järnvägsgrindarne voro stängda och måste öppnas av ryttarne. Hrr. Jakobsson och R. Ericsson begagnade s.k. säkerhetsbicyklar och trean hr. V. Jancke en höghjulig bicykel." Samtidigt vann redaktör C. E. Wedin en gångtävlan.

IFK Sala åttonde kamratföreningen

År 1897 fick dock Sala sin första egentliga idrottsförening. Det var Salakretsen av IF Kamraterna, som bilna var den åttonde kamratföreningen i landet. Föreningens första tävlingsprotokoll daterar sig från samma år och då tävlades i sparkstöttingåkning, skridsko och skidåkning.

Diskuskastaren Gunnar Berglind, trea på SM 1939, i klassisk pose.

1899 tillkom den första egentliga idrottsplatsen i Sala belägen på Norrmalm. Här spelades fotboll och bedrevs också allmän idrott. Redan 1903 flyttades idrottsövningarna till den s.k. Oxbacken vid Dammarna, som avlöstes 1928 av Silvervallen.

Den första kolstybbsbanan fick Sala 1911, 110 m lång och förlagd snett över Oxbackens fotbollsplan.

1906 tillkom föreningen Nord, som efter ett par år gick upp i IFK. En annan förening var Sala IK, som utkämpade hårda fotbollsduster med IFK Sala om "Sala-pokalen". Sala IK diskvalificerades emellertid efter det att en domare blivit illa behandlad på idrottsplatsen. Klubbens medlemmar ingick 1920 i den då bildade IF Norden.

Trängkårens förläggning till Sala 1906 innebar ett väldigt uppsving bland annat för skidåkningen men även för simning och allmän idrott. Det värvades ivrigt bland fast anställda och beväringar. Men T 5 hade också en egen idrottsförening.

Ett simsällskap fanns långt innan nuvarande organisation med samma namn tillkom 1927 och Sala Gymnastikförening nybildades. Tillkomsten av både idrottsplatsen vid Norrbytull och varmbadhuset 1928 betydde naturligtvis mycket för idrottens framsmarsch.

Motorsporten kom också tidigt. Motorcykelföraren Edvin Sagström tävlade för Sala både på cykel och mc och biltävlingar ägde rum på Långforsen med Sala-sonen John Isberg i sin Bugatti som primus.

1907 är denna bild tagen vid tävlingar på T 5. Det är Carl Broberg, Broddbo, som klarar 2.20. Inga "glasfiberverktyg" då inte och klädseln verkar inte vara den mest ändamålsenliga.

Minnesvärda epoker

Senare har tillkommit nya idrotter och även nya föreningar med sin specialitet.

Det finns i "modern" tid vissa epoker man gärna minns. I slutet av 20-talet och under 30-talet hade IF Norden en glansperiod i östsvenska serien i fotboll och placerade sig 1929 på en andraplats. 30-talet var också friidrotten livlig och IF Nordens friidrottsgarde hemförde Västmanlandsserien. Till de mer bemärkta hörde diskuskastaren Gunnar Berglind, som nådde en tredjeplats i SM 1939. Under senare delen av 40-talet och början av 50-talet var "Junispelen" med många internationella inslag idrottsliga fester och Kurt Lundkvist sprang till sig ett nordiskt mästerskap på 400 m., men då hade han redan gått till Mode i Stockholm. Så kommer då brottarna och får sina främsta framgångar under 1960-talet.

SM-tävlingar har anordnats vid flera tillfällen. 1935 i gång, 1940 i terräng, 1950 i maraton, 1953 i skridsko, 1957 i cykel och 1965 i brottning.

FIAT 128 BÖRJAR BLI EN AV LANDETS POPULÄRASTE BILAR.

Därför har den fått ett väldigt högt andrahandsvärde. Ändå är den billig i inköp.

FIAT 128

RUNE COLLÉN BIL AB

Väsbygatan 20, SALA. Telefon 0224/125 00, 110 24

Mads Amby systemharvar.

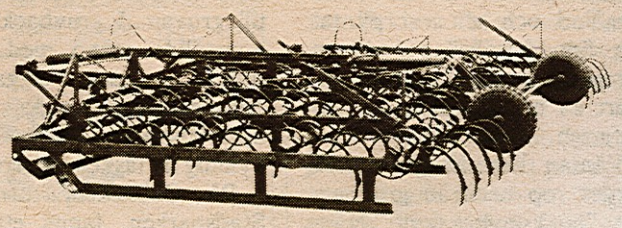

MA-harvarna finns både hydraulburna och bogserade. Harvarna arbetar perfekt på alla typer av jordar.

På den hydraulburna harven regleras arbetsdjupet med ställbara släpmedar och även pinnarnas arbetsvinkel är lätt att justera. Harven finns med 35—51 pinnar.

Den bogserade MA-harven är uppbyggd i tre sektioner med fyra axlar i varje sektion. Antal pinnar 59—83 st. Pinnspetsarna är tillverkade av specialstål och mycket slitstarka. Sidosektionerna och transporthjulen manövreras hydrauliskt från förarplatsen.

Det finns en Mads-Amby-harv som passar på era jordar. Närmaste MF-återförsäljare har många bra redskap bl.a. Mads-Amby systemharvar.

Juko Kombi – Sveriges mest köpta kombinationsmaskin

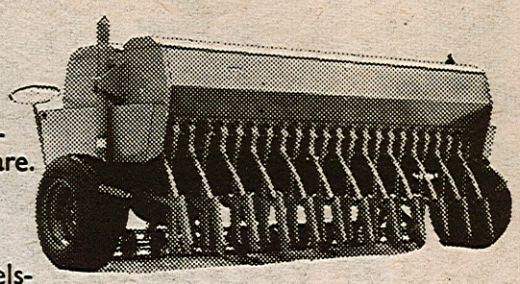

Juko Kombi har stora korrosionsskyddade behållare. De bogserade modellerna t ex rymmer hela 1.050 liter handelsgödsel och 700 liter utsäde. Utmatningarna regleras med separata växellådor och är ställbara för alla förekommande mängder.

Nyhet! I år kan Ni välja Juko Kombi med den utrustning som passar Er bäst.

Juko Kombi finns hydraulburen med 2,0, 2,5 och 3,0 m arbetsbredd och bogserad med 3 och 4 m arbetsbredd.

Nu har Juko-fabriken levererat över 8.000 kombinationsmaskiner.

ANA-MASKIN i Mälardalen AB

SALA *vid Uppsala-utfarten*
Tel. 0224/132 35, 132 37

DÅ KUNGEN KOM
– ett femtioårsminne

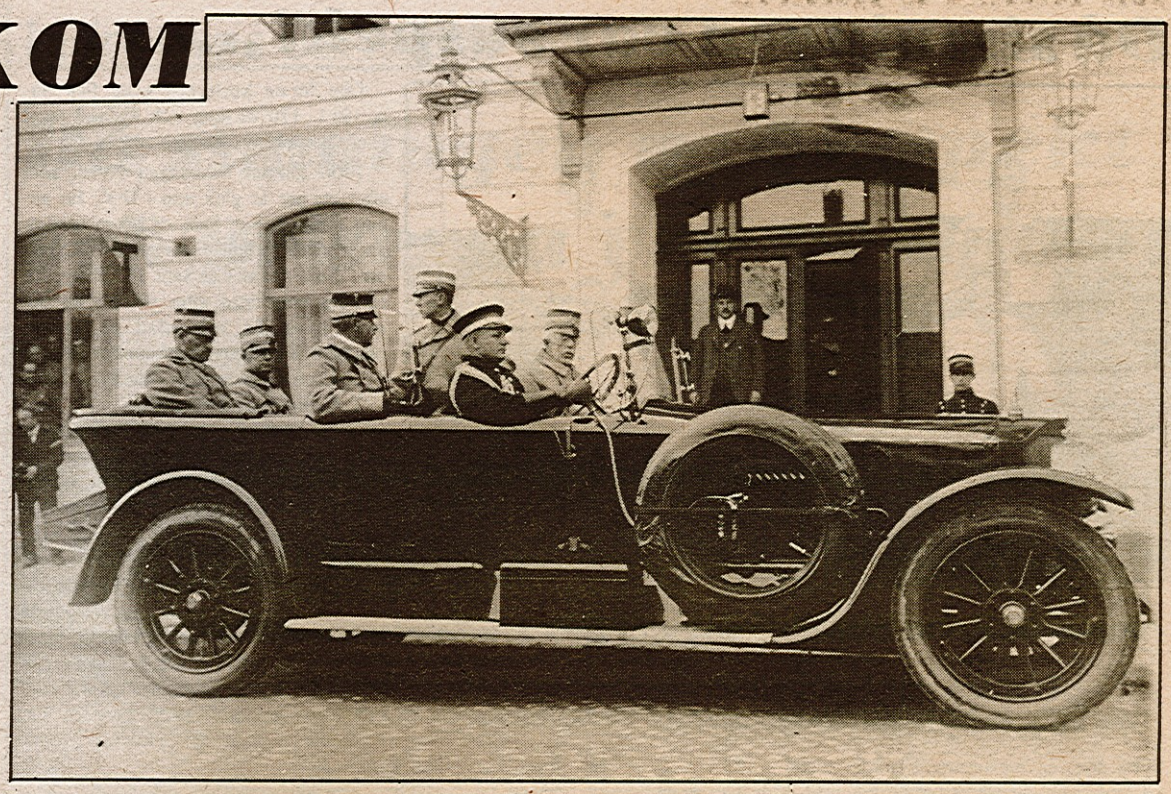

Kung Gustaf V, som hade sitt högkvarter på gamla stadshotellet i Sala vid manövern 1924, ses här med uppvaktning klar för avfärd till "fronten". På trappan källarmästare Gustaf C:son Tengfeldt.

Av

Bengt Samuelsson

SOLEN LYSTE strålande klar. Allt syntes så underbart vackert denna försommardag. Det hade varit examen i Gruvans folkskola i Sala, jag hade slutat i andra klassen och var springande på väg hem till mor. Mors beröm över mina slöjdalster och teckningar vägde mer än lärarens. Svetten lackade och landsvägsdammet, blandat med hästspillning, rördes upp vid varje steg. De tjocka yllestrumporna kliade på benen och de hårda smorläderkängorna var rena tortyrinstrumenten. Men snart skulle jag vara hemma och få byta till lättare klädsel, få springa barfota hela sommaren.

Det skulle bli jubileumsutställning i sta'n och kungen skulle komma till invigningen. Ja, det hade ryktats om att han skulle göra en nedstigning i gruvan. Vad kunde man mer begära? Få se en riktig kung på hemmaplan. Kungar som man bara läst om i Bröderna Grimms sagor. Glädjestrålande stormade jag in i hemmet och talade om att jag inte blivit kvarsittare. Sedan berättade jag om vad jag tänkt göra nu när skolan slutat. "Stopp där", säger mor, "en bonde har varit här och vill ha dig till hjälp med att valla kor på sin skog. Jag lovade".

Nu tycktes hela världen ramla ihop. Jag stod helt stum en stund, sedan sade jag: "Men mamma, kungen kommer ju och jag har fått löfte om att få se kungen". "Lugna dig pojke", säger hon "vallningen blir bara ett par veckor och då hinner du hem till kungen kommer.

Nästa dag kom bonden med häst och kärra. Ett litet paket med ombyteskläder var det enda jag behövde ha med.

Vallningen gick bättre än jag väntat, men dagarna var fruktansvärt långa i ensamheten med korna. Drängen hälsade på en dag och då kom jag på idén, att dagarna skulle gå fortare om jag visste vad klockan var.

Drängen hade ju klocka. På en öppen plats i skogen ställdes upp en stör. Ett märke sparkades upp i mossan, där störens skugga från solen träffade. Nu kunde jag dela upp en halvcirkel i timmar och så länge solen lyste, visste jag tiden på dagen.

DAGEN RANDADES då kungen skulle komma. Hur skulle jag komma in till sta'n? Vallningen var avslutad, korna skulle få beta i hagarna till hösten. Färdproblemet löstes genom att jag skjutsades på cykel till gruvan. Kungen skulle komma dit efter att ha invigt utställningen. Att sitta baklänges på en frampakethållare med ena handen krampaktigt fasthållande i styret, den andra handen upptagen med att hålla i klädpaketet, hör inte till de angenämaste upplevelserna. När dessutom vägen var full med gropar och sten blev åkturen en plåga. Efter timslångt skumpande var jag äntligen framme vid målet.

Arrangemanget för kungens mottagande vid gruvan var imponerande. Vid "Vita stolpen" hade rests en annan vit stolpe. Mellan stolparna stod en äreport av granrisgirlanger med krona och kungens namnchiffer. Hela vägen upp till drottning Christinas schakt var kantad med flaggstänger. Drottningschaktets lave var nymålad och allt var pyntat och fint. I sällskap med en jämnårig pojke hittade jag snart en bra åskådarplats vid Anfarten.

Väntan blev lång, men så hördes rop nedifrån gruvbacken. "Nu kommer dom!" Några stora bilar kom bullrande uppför backen och stannade vid drottningschaktet. Ur klev en samling uniformsprydda personer och nu kunde genast urskiljas en person som alla fjäskade för.

KUNGEN!

Klädd i ljusblå gardesuniform, kask med vit hästsvans och skramlande värja ledsagades han upp till Anfarten. Sorlet bland åskådarna hade tystnat, alla tittade förundrade på den lysande prakten. En av gruvgummorna tänkte högt, alltför högt: "Å, så gale mager karln är, får han inge mat av kärringen sin?".

Från kungens uppvaktning kom ilskna blickar som snabbt avstyrde vidare kommentarer från gumman.

På parad stod gamla gruvarbetare. Veteraner ifrån den tid då Bergslagen ägde gruvan. De var iklädda den bästa gåbortstassen och påhängda medaljer för långvarig och trogen tjänst. Kungen med uppvaktning gick utför trapporna ned till 25-metersnivån, där majestätet skrev sitt namn på en uppspänd pappskiva.

Efter gruvbesöket skakade kungen hand med de gamla gruvarbetarna och sa några ord till var och en. Där stod bland andra Sahlin eller "Hoja", som han allmänt kallades, tummande på sin hatt. Där var också den lilla Johansson, med smeknamnet "Kalle Böna". Kungen fick bocka sig extra djupt för "Kalle Böna" som bara räckte upp till midjan på det långa majestätet.

När de kungliga bilarna försvunnit vidtog en febril verksamhet. Alla skulle ned och se kungens namnteckning. Under hela utställningstiden kom massor av besökare upp till gruvan. I gruvbacken var uppställda stånd med läskedrycker, snask, ciggarretter och frukt. Vi småpojkar bar upp is från Stens botten till kylning av läskedryckerna.

På Oxbacken, nuvarande Stadsparken, fanns ett tivoli med varierande attraktioner som rutschbanor och karuseller.

En dag hade vi fått främmande av min farbror från Kiruna. I sitt sällskap hade han sin 17-åriga dotter, en kusin som jag aldrig förut träffat. Hon var en liten skönhet som drog allas blickar till sig. Mildred, som hon hette, ville naturligtvis besöka tivolit och i sällskap med en pojke i min ålder begav vi oss dit. Vi hade bara hunnit in då en av tivoliarbetarna fick syn på Mildred. Han kom störtande och försökte inleda ett samtal. Vi grabbar ställde oss på varsin sida om Mildred och bara tittade på tivoliarbetaren. "Inte ska ni stå här grabbar", säger han "upp och åk karusell". Vi har inga pengar, kom det från oss båda. "Men det är ju jag som sköter karusellen", sade han. Vi var inte sena att tacka för vänligheten, men efter karusellen var vi snabbt tillbaka igen. Nu måste han ordna med andra aktiviteter. Proceduren upprepades och snart hade vi prövat allt som gick att uppbringa.

DEN HÄNDELSERIKA SOMMAREN försvann och det blev åter dags att börja skolan. En tillvaro som för de flesta av oss verkade vemodig med tanke på den gångna sommarens fröjder.

Men en dag dök ett rykte

Forts. sid. 29

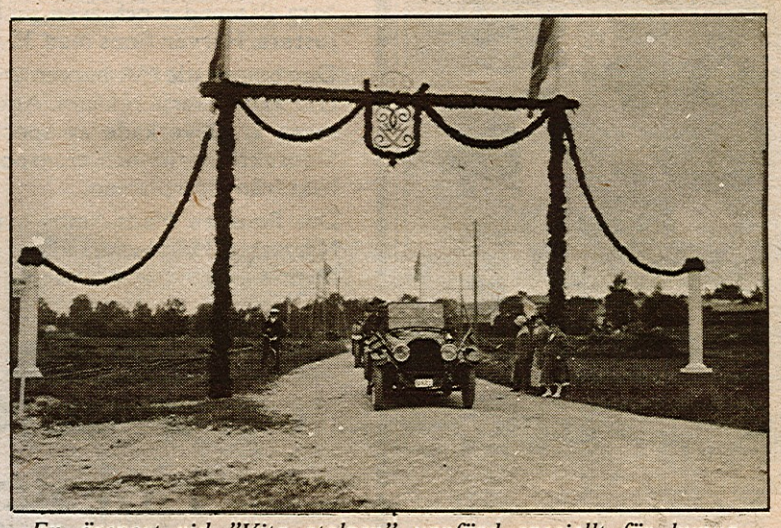

En äreport vid "Vita stolpen" uppförd speciellt för kungabesöket 1924.

Det lönar sig alltid att köpa en riktig bil.

"För den som kör mycket lönar det sig nog ändå att köpa 'en riktig bil' som inte behöver stå på verkstad." Så skriver Lennart Öjesten i Expressen på tal om Mercedes och på tal om bilpriser.

Och 'en riktig bil' det är en rymlig, bekväm och säker Mercedes 200. Med litet reparationsbehov, måttlig bensinförbrukning och högt andrahandsvärde. Resultat: förvånansvärt låga milkostnader. Det lönar sig, också rent ekonomiskt, att ta steget upp till Mercedes.

Kom in och provkör Mercedes 200!

Nu med 12 månaders garanti.

Bilhuset

PHILIPSONS

SALA

Tala med vår försäljare Hans Björkman, tel. försäljningen 0224/164 00

Då kungen kom...

Den kungliga bilen har just anlänt till silvergruvan i samband med jubileumsexpon.

upp ett som vi pojkar tyckte var alldeles för fantastiskt för att vara sant. Det skulle bli militärmanöver i våra trakter. Dessutom skulle det bli den största manöver som någonsin hållits i vårt land. Medlemmar av kungafamiljen skulle närvara vid avslutningen. Ryktet visade sig vara sant och en dag började det plötsligt vimla av militärer.

För oss grabbar blev det nu bråda och spännande dagar. Varje dag vid skolans slut hotades dörrarna att slås sönder i vår brådska att snabbt komma ut till manöverområdet. Första världskriget hade avslutats för några år sedan, men historier därifrån var fortfarande i svang. Historier om tanks, dessa underliga krigsmaskiner eller berättelser om "Tjocka Berta", kanonen som tyskarna besköt Paris med från 12 mils avstånd.

Några strider fick vi aldrig bevittna trots att stridsmullret var i närheten. När vi kom till en stridsplats var striden redan avslutad och militären hade flyttat. Tanksen var ju imponerande att se, likaså flygplanen vid Tullsta. Massor av ammunition kastades överallt, men som vi genast lade beslag på. Kunde vara bra att ha, när vi skulle leka manöver på vårat sätt.

Post- och tidningsutbärning hade ej den omfattning det har i dag. Ett cykelbud hämtade tidningspackar vid Sala-Posten och Sala Allehanda på kvällen samt lämnade dessa till affärer före stängningsdags. Söderstedts diverseaffär vid gruvan var en sådan utlämningscentral. Både post och tidningar vidarebefordrades sedan till hemmen i stor utsträckning av skolpojkar, som på detta sätt kunde tjäna en extra slant till skolmateriel o.d. Även jag tillhörde denna skara av tidnings- och postutbärare, men det skall villigt erkännas att ibland glömdes denna viktiga syssla bort för andra, mer spännande saker. De som skulle ha tidningarna blev naturligtvis otåliga vid något dröjsmål och en av dem som fick sitt tålamod satt på prov var Susanna.

SUSANNA VAR EN SNÄLL OCH FIN gammal dam med ett förflutet som skollärarinna, men gift med en diversearbetare. Hon var vad man skulle kunna säga psykiskt instabil. Ibland var hon glad som en ung flicka och fann på alla möjliga upptåg. Hennes upptåg var alltid spännande och intressanta, men i hennes barnlösa liv kom även utbrott av moderskärlek som för en liten grabb blev rena tortyren med pussande och kramande.

Sedan kom perioder då hon skrämdes och helst ville gömma sig undan omvärlden.

Det var på manöverns sista dag jag öppnade grinden till Susannas hem för att lämna tidning och post. Susanna kommer utrusande och att hon råkat i en s.k. glad period gick ej att ta miste på. Totalt överrumplad upplevde jag en skräckfylld stund med pussande och kramande. Hennes klädsel fick en att tro att hon nyss hade klivit upp ur sängen. Håret var rufsigt och föll ned åt alla håll. På överkroppen hade hon en lindrigt ren särk med halvlånga ärmar. Utanpå särken ett svart och rödrutigt livstycke. En svart underkjol av tjockt tyg med röd bård och som avslutning röd- och svartrandiga strumpor som hölls uppe med vävda band lindade under knäna. På fötterna ett par alltför stora, högskaftade knäppkängor. Misstänksam mot hennes spontana känsloutbrott ville jag försvinna så fort som möjligt. Men Susanna hindrade mig.

"Du måste komma in", sa hon "och se min senaste uppfinning".

Nyfiken på vad det kunde vara, följde jag med. Hon visade stolt på ett vedträ som satt upphängt i ett snöre genom den s.k. impipan. Snöret fortsatte upp genom skorstenen och var fästat i en björktopp. Nu steg min beundran för Susanna. Hon kunde som en ung grabb klättra i träd. "Det här är en anordning som visar när det blåser ute", förklarade hon. "Men nu måste du hjälpa mig med en flagga som jag skall vifta till kungen med. Hela kungliga familjen kommer strax förbi här och det är bråttom. Ett stort slag har utkämpats vid Kila kyrka och den svenska kungen har själv anfört vår armé i en avgörande drabbning där fienden blev fullständigt krossad".

— Men det är ju bara en manöver, en övning försökte jag förklara. Men hon visste mer än jag. Hon hade ju varit lärarinna och jag var bara en okunnig skolpojke.

Ur en vrå drog hon fram en paraplykäpp med ett par spröt som slängde av och an. Någon svensk flagga ägde hon inte, men en handduk fick duga. Men ren och hel skulle den vara. Vi hjälptes åt att knyta handduken på paraplykäppen och när det var avklarat rusade hon ut. Ute på gården stannade hon upp och lyssnade.

Nu kunde jag höra motorbuller åt Kila-hållet och meddelade detta till Susanna. Bilar på den tiden körde mycket sakta och bullrade hårt.

Nu kunde vi se en hel karavan med bilar, som kom ringlande. Kung Gustav V satt i första bilen och vid hans sida satt drottning Victoria. I nästa bil kronprins Gustav Adolf och i de följande bl.a. prins Carl med prinsessan Ingeborg, prinsarna Vilhelm och Eugén.

Med ett vigt hopp var Susanna plötsligt uppe på en stenmur vid landsvägen. Som en sentida Jeanne d'Arc stod hon där stolt och värdig. Vinden rufsade till hennes stripiga hår och spände ut hennes särkärmar så att de liknade ett par fallskärmar i miniatyr. Hennes underkjol lyftes upp av vinden och avslöjade ett par ljusröda, hemvävda pantalonger. Med båda händerna om paraplykryckan svängde hon handduken fram och åter medan hon skrek: "Länge leve hans majestät konungen och den svenska armén!"

Under ett kort ögonblick hann jag uppfatta den förvåning som spreds över de kungligas ansikten. Susanna var besviken. Ingen hade hälsat henne med honnör som hon hade hoppats på.

Salas minnesmedalj vid 350-årsjubileet 1974.

Kung Gustaf i kretsen av de uppvaktande redo för nedstigning i Christina-schaktet. T.v. om kungen Ernst Trygger och t.h. dir. Erik Falk.

Landets ledande inom belysningsmaster.
AB SALA BYGGNADSSMIDE

Teknikens värld
NR 6 13/3 1974
• Datsun 160 J
• Ford Taunus
• Mazda 616
TEST:
• Opel Ascona
• Sunbeam 1600
• Toyota 1600
Sex billiga alternativ till Volvo

bästa bil:
FORD TAUNUS*
Välkommen in och hämta testet samt se vårens hela modellprogram
* Enligt Teknikens värld nr 6
Ford
Ringboms Auto
Trädgårdsgatan 14, SALA. Tel. 0224/157 10

Kungaord om Sala:

”ICKE EN LITEN STAD UTAN VÄL RIK OCH FÖRMÖGEN.”

”Kronans Silverberg vid Sala är så begåvat av Gud att det en Bergs-Stad i detta sitt tillstånd fordrar och kräver”.

”Då skall där icke allenast en liten stad utan även rik och förmögen, landet till största heder, hjälp och försvar kunna byggd varda”.

Citaten är hämtade ur den handling som är dagtecknad den 15 april 1624 och som utgör det kungliga privilegiebrev, som Gustaf II Adolf utfärdade i samband med Sala stads tillkomst.

Raderna ovan är återgivna ur det inledande avsnittet och där efterföljer i inte mindre än 52 avdelningar föreskrifter om hur staden skall styras och fungera.

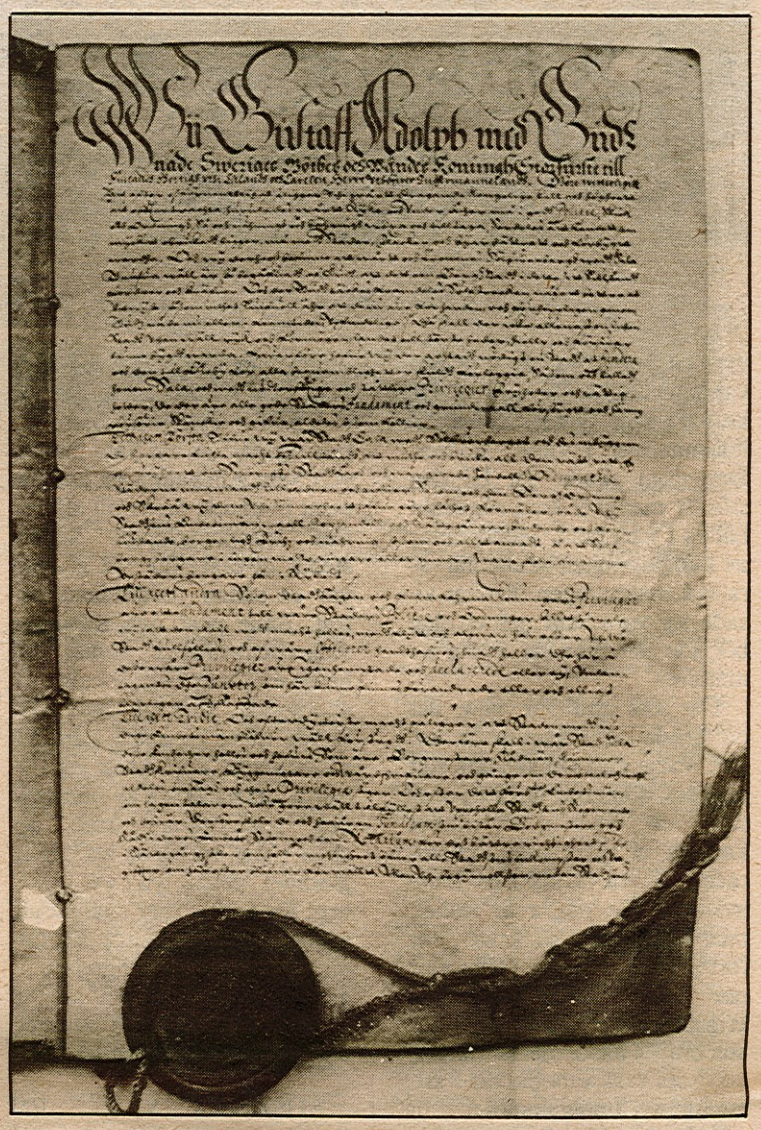

Första sidan i det vackert präntade privilegiebrevet . . .

Privilegiebrevet, som förvaras på betryggande sätt i kansliet på rådhuset består av 14 pergamentsark i formatet 240 x 380 mm. Första och sista arkens utsidor är beklädda med sidendamast i vinröd bottenfärg med invävda bladornament i gulgrönt. Arken sammanhålls i vänster kant av en blå-gul silkessnodd, som i häftets nedre kant är försedd med en svarvad, lockförsedd dosa i trä, 70 mm i diameter, där rikssigillet förvaras.

En avskrift av originalet, gjordes år 1889, i ett häfte på 32 sidor, som utgavs av Gustaf Ewerlöfs bokhandel i Sala. Avskriften är undertecknad av arkivarien vid Riksarkivet, Victor Granlund.

Salas grundläggare.

Salabygdens fornminnesförening har i sin årsbok 1973 tagit in privilegiebrevet, då det visat sig svårt att numera få tag på avskriften från 1889. Intresserade med tillgång till rådman Johan Näsmarks ”Sala stad” kan också studera brevet där.

Inga kåtor och bettlarstugor

I slutet av det kungliga brevet konstaterar majestätet, sedan han utförligt redogjort för hur staden skall styras och hur dess medborgare skall skicka sig, att eftersom han givit Sala dess privilegier så är Kronan även angelägen, att staden blir sirligt och väl uppbyggd med hus och gårdar och inte med kåtor och bettlarstugor. Den skall också förläggas till en plats där den med heder kan byggas i framtiden och bli till värn och prydnad för riket. Han säger vidare att den plats vid gruvan, där gruvbyn (alltså stadens föregångare) är belägen inte är lämplig, utan förordnar, att Ekeby och intilliggande ägor blir den nya boplatsen. Kungen befaller alla som vill njuta av privilegierna och driva sin näring i staden, att flytta dit och inta den plats de anvisas och där särskilt mot gatorna bygga sirligt efter den ordning som angivits.

Han medger dock att man får flytta de små husen, som man bebor i gruvbyn och placera dem längst in i gården för att kunna bo där till dess man hunnit skaffa timmer till att bygga vid gatan, men med förbehåll att man försäkrar kungen och staden att inom tre år vilja bygga på sätt som angivits och som kungens fogde, borgmästare och råd kan nöja sig med. I annat fall har dessa maktens representanter rätt att ta gården och de hus som är uppförda där ifrån vederbörande och där sätta en annan god karl, som fullföljer byggenskapen.

Byggmästare

Privilegiebrevet innehåller som sagt mycket utförliga anvisningar i alla tänkbara avseenden. Det förskriver t.ex. att staden skall hålla sig med nödigt antal ämbetsmän, som är borgmästare, rådmän, kämnerer, stadsskrivare, byggmästare, vårdskrivare. Till en början kan dock medges en viss begränsning, då stadens inkomster är ringa.

Intressant är bl.a. att kungen föreskriver att två borgare utses till stadens byggmästare och att de som väljs verkligen förstår sig på byggnation. De skall tillse att var och en, som bygger i staden och som äger tomt, bygger varken mer el-

Forts. sid. 31

Hydraulmanövrerad harvjätte för rationell stordrift

Bastant H

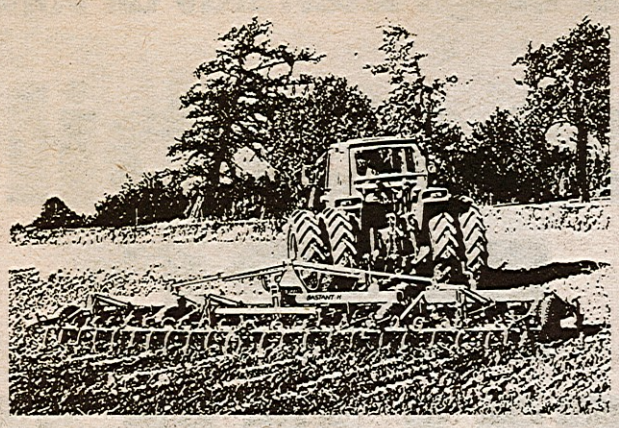

- **Hög kapacitet – stora arbetsbredder och harvhastigheter på 10–12 km/tim.**
- **Lättmanövrerad – hydraulik där kraft behövs**
- **Universell – bra brukningsegenskaper både på lös och hård jord.**

Wibergs

AB CM Wibergs Vagn- & Redskapsfabrik, 730 73 Ransta, Sweden

1974 års Saab 99

har nya säkra och behagliga stolar med inbyggda nackskydd, ny klimatanläggning med avsevärt effektivare bakrutedefroster, utökat rostskydd, rullbälten fram, nackskydd bak, ny säkerhetsratt och en rad andra nyheter och förbättringar. Välkommen att se och provköra 1974 års modell av Saab 99 L och EMS. Och Saab 99 X7 som också fått en mängd intressanta nyheter.

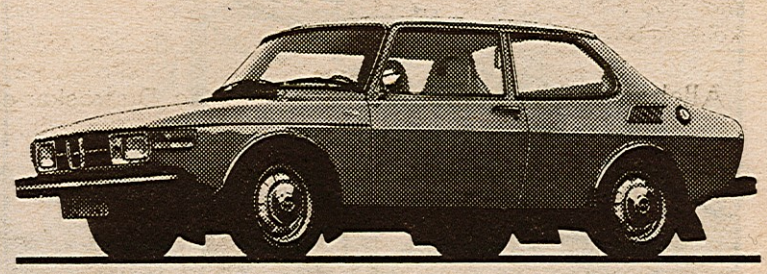

Aukt. återförsäljare

Olle Källman Bil AB

Lantmannavägen 7, Sala. Tel. 0224/150 75.

Kungaord . . .

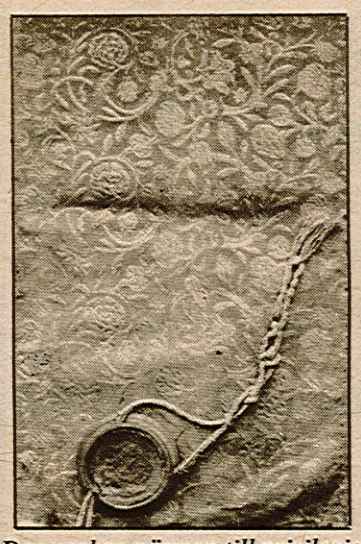

Den vackra pärmen till privilegiebrevet.

ler mindre, längre in eller ut på gatan än han har rätt till och som är avstyckat. Avvikelse skall medföra bot på 40 mark. Dessa båda byggmästare skall också två gånger om året inspektera broar, gator och gränder och anteckna fel och brister. Om staden behöver hus och byggnader eller befintliga byggnader behöver rustas, så skall dessa tillkännages inför både borgmästare, ståthållare och råd.

Två gillen

Det föreskrivs även att borgerskapet i staden skall vara indelat i tvenne gillen. I det första och förnämsta skall ingå bergsmän, köpmän och allehanda månglare, som inte skall bruka något hantverk utan förbli vid bergsbruket och handeln. Det andra gillet skall bestå av ämbetsmän, där det inbegrips bårdskärare, guldsmeder, kopparslagare, bagare, köttmånglare, skräddare, skomakare, skinnare, sadelmakare, rörsmeder, glasmästare, tunnbindare, murare, m.fl. ämbeten, vilka benämningar de än kan ha.

Ingen gruvföreståndare, stigare, gruvfogde eller annan får bekläda ett ämbete vid gruvan med mindre kan vunnit burskap i staden och har hus och grund där, undantagandes vissa kungliga tjänare.

Brevet föreskriver även noggrant vilka skatter som skall uppbäras och hur de skall drivas in. Eftersom det tydligen kan befaras att det också kommer att finnas de, som vill undandra sig dessa skyldigheter, så föreskrives att ingen – oavsett stånd – skall ha gård eller hus i staden med mindre än han fullgör sina skyldigheter mot stad och kung. Bara kyrkoherde befrias därifrån.

Allehanda främmande drycker. . .

I nåd tillåter också konungen i privilegiebrevet, att staden får ha sin källare, där allehanda främmande drycker får försäljas. Vad som kommer ut av detta skall användas till det gemensamma bästa. Han ger också tillstånd, att staden får hålla en krog vid gruvan till stadens bästa, om det syns behövligt eller nyttigt.

Privilegierna innefattar också åläggande för staden att uppföra en kyrka och kyrkoherdeboställe jämte hus till kaplaner liksom hus åt klockare. Om staden inte fullgör denna skyldighet eller ej håller byggnaderna i skick skall borgmästare och råd av sitt eget böta hundra daler till kyrkan och uppföra husen. Tredskas staden blir böterna 200 daler och kvarstående skyldighet att bygga.

Omtanke om ungdom och "slagna" vid gruvan

För ungdomens fostran vill kungen även att det inrättas en god räkneskola. Finns inte lärare på orten skall sådana kallas att undervisa ungdomen i räknekonsten och vad mer nyttigt är och nödvändigt för bergsbruket och handel och det borgerliga levernet. Ingen skall antas som eller användas till köpsven, som inte har lärt sig hålla köpmansbok och lärt sig umgås därmed.

Det finns också en omtanke om samhällets olycksbarn. För att inte de som blivit "slagna" vid gruvan skall lida fattigdom och vanskötsel och omkomma eller behöva gå kring med tiggarstaven, så föreskrives att borgmästare och råd ordnar ett "wisthuus" eller "Hospital", där dessa kan vistas. För att få medel till föda och uppehälle för dessa medger kungen att allt saköre från gruvtinget får disponeras.

Inga mångsysslare

Det finns även stadgat att ingen får ha fler ämbeten eller idka mer än en näring. Speciellt manar kungen borgmästare och råd att hålla ett öga på ämbetsmännen så att de inte bedriver köpslagan.

Inte heller köpmän och bergsmän får dock ägna sig åt mer än sin egentliga uppgift och skall driva den med flit och allvar på det att borgerskapet skall kunna utökas och bedriva sin gärning flitigare, än vad som dittills varit fallet.

Borgmästare och råd tillhålls att förordna med "Tafwerne och Gästgifuere" i staden dit vägfarande kan vända sig för en skälig penning. Så skall vidare förordnas formän och vagnar och hästar, som mot betalning kan skjutsa.

Privilegiebrevet innehåller mycket mer och kanske väsentligare saker, som dock tidigare omnämnts. Detta är bara ett litet prov på den omtanke och det allvar, som kom till uttryck i det kungliga brevet, då Sala för 350 år sedan upphöjdes till stad och förlades på den plats där staden alltsedan varit belägen.

annonsera i ORTS-TIDNINGEN annonsera
annonser annonser

SAMPO

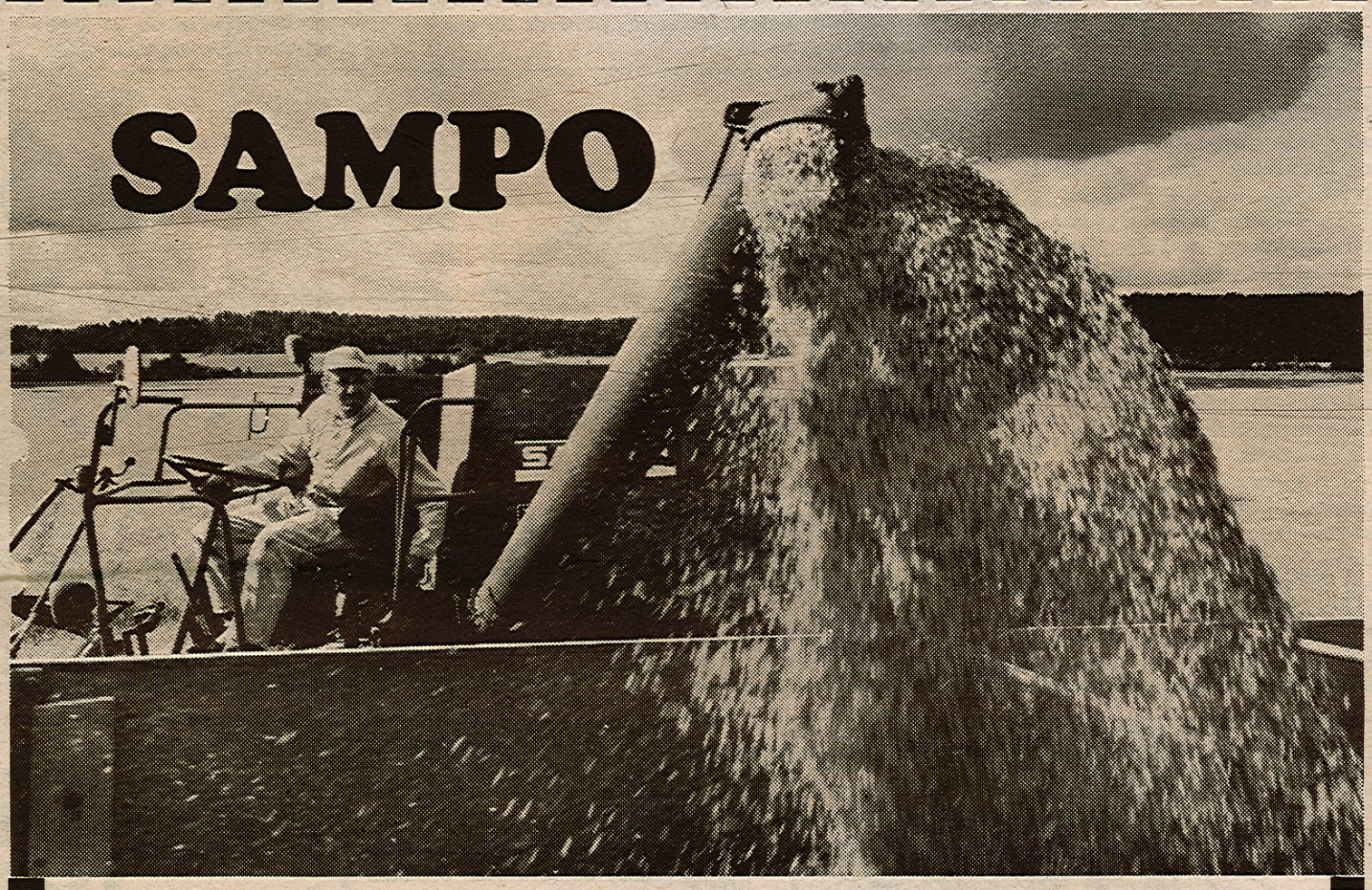

ännu bättre i år.

I Finland kan dom. Vi trodde knappt det gick att förbättra Sampo. Men så har man gjort på ett antal väsentliga punkter. Bl a skärbordet som nu är ännu effektivare i långstråig gröda. På Sampo 40 är även arbetsbredden ökad.

Våra gamla "slagträn" finns givetvis kvar: Lång garanti. Och Finlandsresa med igångsättningskurs.

Sampo 40, typ 410 har nu ett 10 fots bord. Typ 460 ett 11,5 fots.
Sampo 35, typ 360 fortfarande ett 8,5 fots bord.
Sampo tröskorna kännetecknas av modernaste utrustning. Du tröskar effektivt. Manövreringen är bekväm. Den sköna bilden ovan visar också att varan i tanken är ren.

Du får mycket för priset i sampo. Standardutrustningen är komplett med hack, hydrostatisk styrning mm.

Din IH-säljare har specialbroschyrer. Där kan du läsa om alla förbättringar som gör Sampo ännu mera prisvärd.

Har Du råd att inte tala med oss om tröskor, traktorer, pressar och andra lantbruksredskap?

IH INTERNATIONAL HARVESTER

Fabriksgatan 5, SALA. Tel. 0224/130 55

Värsta olyckan i Salas historia branden 1736

Den 10 augusti 1736 är Salas olycksdigraste dag. Nära nog hela stadsbebyggelsen brann ned natten mellan 9 och 10 augusti. Elden uppkom vid bokhållare Hornemans och bergsman Johan Israelssons gårdar i norra kvarteret. Endast någon del av västra och södra kvarteren förskonades från elden.

Gårdarna, där elden uppkom, låg sannolikt mellan Borgmästare- och Bergmästaregatorna. Under förhören framkom att vårdväktarna i rådhustornet hade gjort sig skyldiga till försummelse. Någon brandsignal hade inte avgetts inom rimlig tid från tornet. Ett vittne kunde gå ed på att signalen inte kommit förrän tidigast en halvtimme efter eldens utbrott. Bokhållare Horneman uppgav att ett rykte varit i svang att Brita Johansdotter i gården näst intill Israelssons, skulle ha yttrat, att hon tänkte sätta eld på sitt hem. Hon hade varit uppbragt, då hennes egendom skulle försäljas exekutivt. Hon överbevisades inför rådhusrätten att hon slängt ur sig hotelser, men dessa hade aldrig verkställts.

Det råder alltså oklarhet om brandorsaken. Att elden fick sådan omfattning kan emellertid förklaras av att en del av den arbetsdugliga manliga befolkningen med sina hästar låg ute på bergsmansjordarna och skördade.

En akvarell av okänd konstnär ger besked om hur det såg ut före den stora branden 1880. Det är en del av St. Torget med kyrkan i bakgrunden. Huset t.v. tillhörde en gammal ansedd salafamilj.

Bilden nedan är en oljemålning från den dramatiska natten, då stora delar av staden ödelades bland annat alla hus, som ses t.v. på övre bilden. Man får också ett intryck av den förvirring som rådde.

Vi utföra alla inom branschen förekommande arbeten.

Vi lämnar gärna offerter och utför kostnadsberäkningar.

Judells RÖR
Fredsgatan 25,
SALA. Tel. 131 05.

Fem hundra husvilla 1880

Den andra stora eldsvådan i Sala, då stora delar ödelades inträffade natten mellan 13 och 14 september 1880. Elden utbröt i Kulinska gården i västra kvarteret. Hård blåst rådde och 50 gårdar ödelades. Elden kunde begränsas vid Bergmästaregatan i väster, Ringgatan i söder, Fredsgatan i öster samt Gruvgatan, torget och Norrbygatan i norr. Någon tillförlitlig uppgift om brandorsaken finns inte heller vid detta tillfälle. Sannolikt hade den förorsakats av att någon handskats ovarsamt med en lampa i ett av uthusen.

500 människor blev husvilla. Många förlorade allt de ägde. En nödhjälpskommitté tillsattes redan under branden. Genom insamlingen kunde den värsta nöden lindras. Märkligt nog omkom ingen enda människa.

Brandstodbolagen fick punga ut med ca. 400.000 för fastigheter och med 200.000 för förlorat lösöre.

TOYOTA 1200 DeLuxe. Bensinsnålaren.

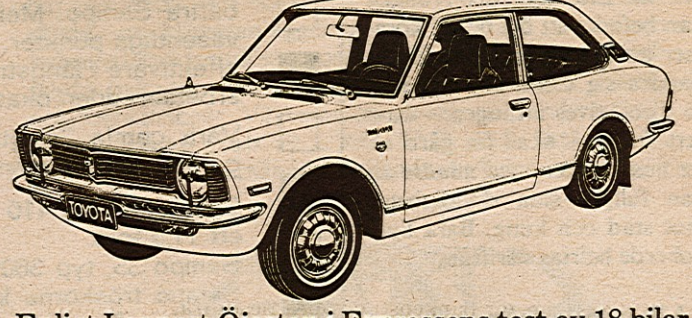

Enligt Lennart Öjesten i Expressens test av 18 bilar drog Toyota 1200 0,77 l/mil i genomsnitt under 10.000 mil. Och enl. Teknikens Värld 0,47 l./mil vid 50 km/tim. Finns nu med automatlåda. Provkör!

JOHN ANDERSSONS BIL AB
OPEL TOYOTA
Tel. 130 35

BILHALLEN
Väsbygat. 10, Sala
Tel. 13039.

Är banken lika intresserad av dig som du är av banken?

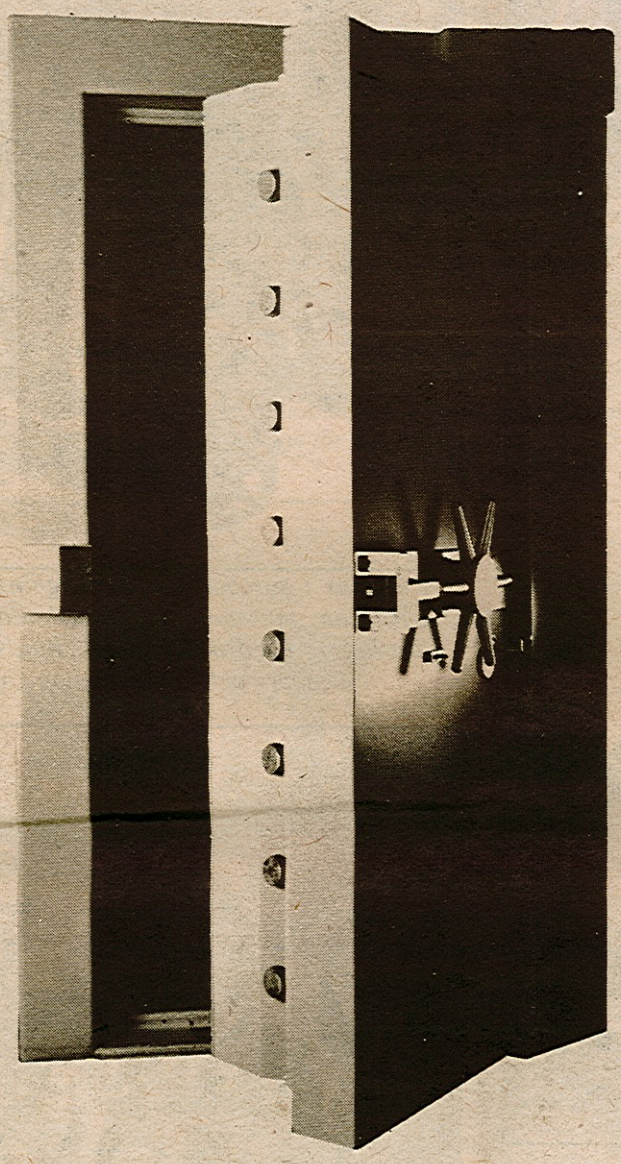

Vilket förhållande har du till banken du valt? Hur öppen är egentligen dörren till valvet?

Fundera ärligt en stund, finns ditt företag verkligen fast förankrat i medvetandet hos bankens beslutsfattare? Eller finns det bara i registret över kunder?

Kan du som chef för ett företag ringa upp chefen för banken – ett företag som du valt för att fa service? Och om du kan det, vet han i sa fall vem du är?

Vi gissar att det finns manga sma och medelstora företag som drömmer om ett bättre förhallande till sin bank. Som inte upplever att dom fatt ett samarbete. Utan snarare nagonstans att ga med dagskassan.

Kan man ringa VD i Uplandsbanken?

Ja. En annan sak är att det nästan aldrig blir nödvändigt. I Uplandsbanken finns det 71 personer som kan bevilja krediter. 68 av dessa är förestandare för de lokala kontoren.

Chefen för det lokala kontoret har befogenheter som gör att hans ord är bankens i de allra flesta fragor. Behöver han fraga nagon, ringer han bara VD, vice VD eller chefen för sekretariatet för besked.

Nöjer du dig inte med det, far du gärna ringa själv.

Rent praktiskt innebär det här att det är ditt lokala kontor som du gör affärer med. Men att linjen till bankens högsta verkställande ledning hela tiden står öppen.

I Uplandsbanken är det dessutom så att VD, vice VD och chefen för sekretariatet ser som en viktig uppgift att tillsammans med de lokala cheferna besöka bankens företagskunder. Inte bara för att diskutera uppkomna problem. Utan lika ofta för att lära känna företaget bättre.

Eftersom vi verkar i en given begränsad region blir den föresatsen praktiskt genomförbar.

I goda tider är alla banker bra.

I goda tider får de flesta låna. I sämre tider tvingas bankerna ransonera sina resurser. Det vill säga gallra hårt bland alla som vill låna.

Därför får man vara lite listig när man väljer bank, och inte är stor. Stora kunder får uppmärksamhet mer eller mindre gratis.

Vi menar att den mindre företagaren skall välja en mindre bank. Där skall han stanna. Där har han lättare för att bli känd. Där blir hans företag en realitet, även för bankens allra högsta chefer.

Där kan han skapa ett personligt förhållande till den lokale chefen. Med tiden har han en bank som delar problem och framgångar inte bara av rent ekonomiska skäl. Utan även av personliga.

För Uplandsbanken är pengar inte allt.

Vi är lite rädda för att den bild du kan ha av banker och bankmän inte är den bild vi vill du skall ha av Uplandsbanken.

Vi är inte så formella och stelbenta som du kan tro. Trots att vi arbetar med något så allvarligt som pengar och trots att vår verksamhet omgärdas av en mängd lagar och bestämmelser, så finns det utrymme för personlighet och känslighet i vår bank.

Det finns en form av säkerhet som heter personligt förtroende. Den tror vi på och den arbetar vi med. Därför talar vi så ofta om personliga förhållanden när vi talar om affärer. Om ditt förhållande till den lokale chefen snarare än om ditt företags förhållande till banken som helhet.

Naturligtvis strävar vi, som alla företag, efter bättre och bättre ekonomiska resultat. Men vi vill nå dom resultaten på de sätt som vår grundläggande målsättning bestämmer.

Vi är en regional bank. Det innebär att vi har första och största ansvar gentemot orten och regionen. Det är där vi skall stödja och uppmuntra företagsamhet.

Därför står ortens och regionens företag vårt hjärta, och därmed vår plånbok, närmast. Därför känner vi extra starkt för de människor som vill satsa kraft och pengar på att skapa nya företag i vår del av landet.

Men utlandsaffärerna kan man väl inte ha i en regional bank?

Redan idag betjänar vår utlandsrörelse i Stockholm en mängd företag i de flesta branscher. Vårt kontaktnät ute i världen är uppbyggt sedan årtionden tillbaka. Och dagligen samarbetar vi med banker överallt där du kan tänkas ha behov av det.

I och med att vi nyligen flyttat vårt centralkontor i Stockholm och därmed vår utlandsrörelse och vår arbitrageavdelning, till nya lokaler på Drottninggatan 25 får vi även tillgång till de allra senaste tekniska hjälpmedlen.

Om du känner att ditt företag inte har den bank det förtjänar.

Om du upplever att Uplandsbanken kan erbjuda ditt företag något som din nuvarande bank inte kan, och om du värderar den skillnaden så högt att du kan tänka dig att byta, ring vår lokale chef, chefen för sekretariatet Sven Sandstedt, vår vice VD Sven Söderberg eller vår VD Gunnar Lundh och be att han kommer ut till dig för ett samtal.

Istället för tvärtom.

Uplandsbanken.

Alunda, Avesta, Bro, Balsta, Edsbro, Enköping 2 kontor, Fagersta, Fors, Grillby, Gävle, Hallstahammar, Jakobsberg, Knivsta, Krylbo 2 kontor, Kungsängen 2 kontor, Köping, Ludvika, Märsta 2 kontor, Norberg, Norrtälje, Ramnäs, Rimbo, Rosersberg, Sala, Sandviken, Sigtuna, Skutskär, Sollentuna 3 kontor, Solna, Spanga, Stockholm 6 kontor, Sundbyberg 2 kontor, Surahammar, Tierp, Uplands-Väsby, Uppsala 9 kontor, Valbo, Vallentuna, Väddö, Västanfors, Västeras 3 kontor, Åkersberga, Örbyhus, Öregrund, Örsundsbro, Östhammar.

EN HANDFULL BILDER FRÅN

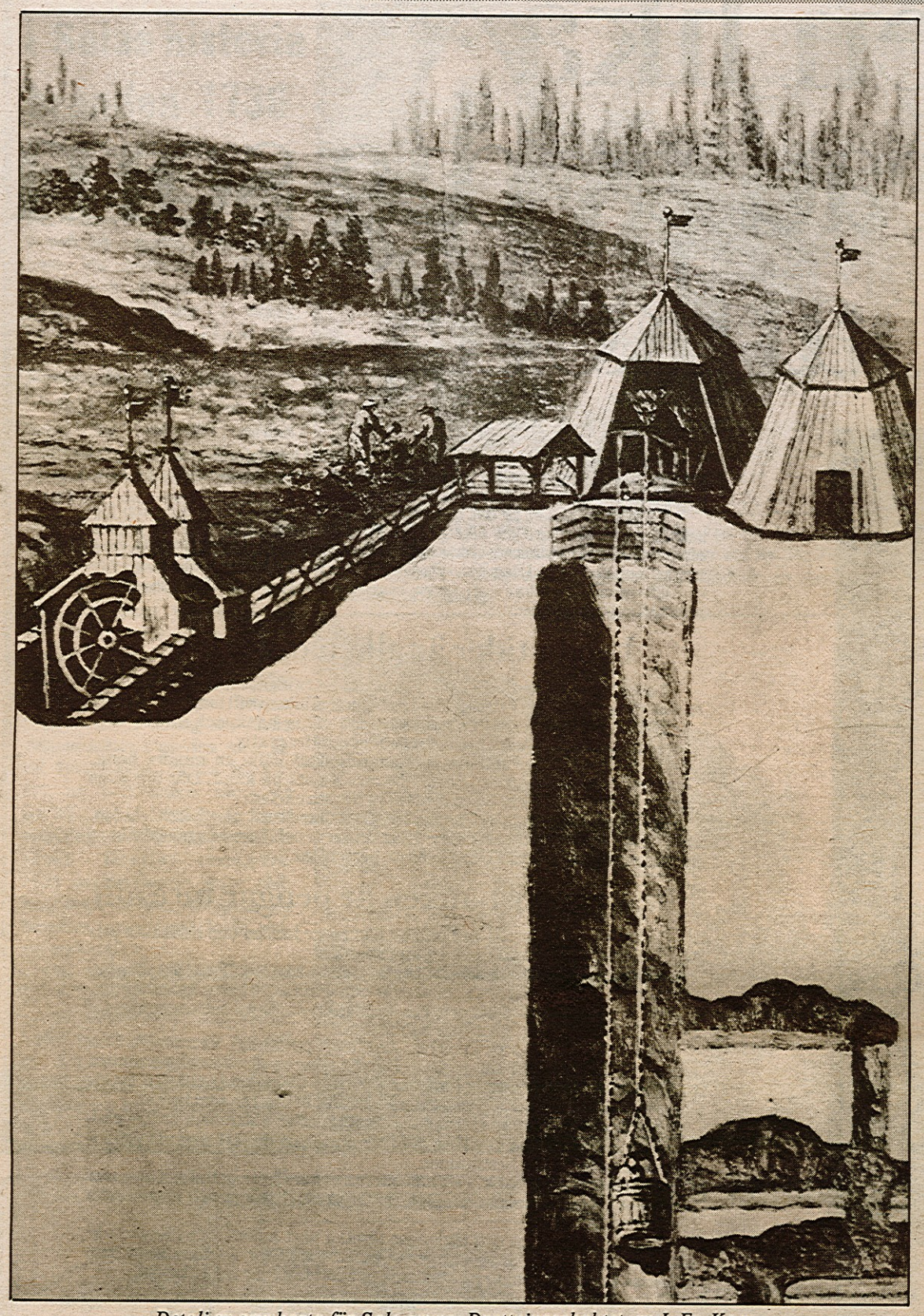

Detalj av gruvkarta för Sala gruva, Drottningschaktet, av J. Fr. Korn.

Rökpaus i samband med invigningen av Väsby kungsgård som museum. Frv folkskollärare Assar Jansson, överläkare Fredrik Källmark, landsantikvarie Sven Drakenberg och landshövding Conrad Jonsson.

"Sala Gille" – en sammanslutning av salabor i Stockholm – bildades 1954. Här en bild från 10-årsjubileet. Stadsfullmäktiges ordförande Bertil Elgstedt uppvaktar med en ordförandeklubba. Frv intendent Ernst-Folke Lindberg, gillets ordförande lektor Karl-Erik Näsmark, kyrkoherde Bertil Elgstedt och fru Agnes Eyre, född Heberle.

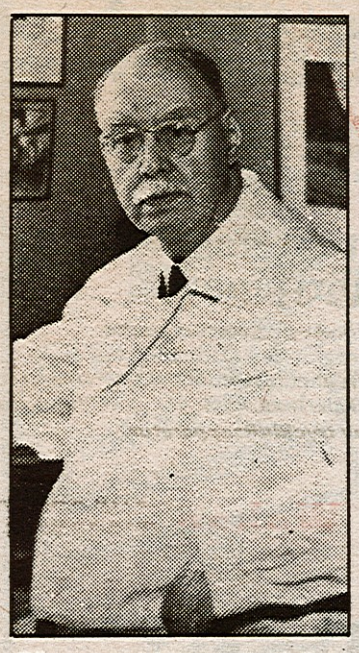

Förste stadsläkare Carl Friberg, som vid sin bortgång donerade den tavelsamling, som blev grundstommen i Aguélimuseet.

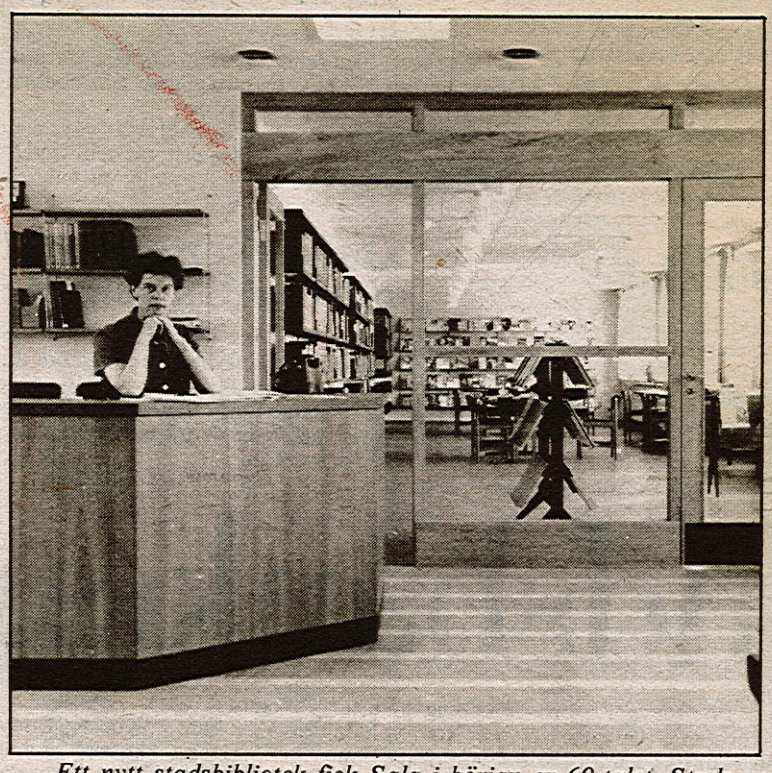

Ett nytt stadsbibliotek fick Sala i början av 60-talet. Stadsbibliotekarie Gudrun Holmberg i utlåningsdisken.

I mitten av 40-talet tog Sarabolaget över driften av stadshotellet. Den imposanta fasaden försvann ur stadsbilden i slutet av 60-talet, då det nya hotellet stod färdigt.

SALA AV IGÅR OCH IDAG

Medborgaruppvaktning på St Torget för kung Gustav VI Adolf, som 1955 i samband med sin Eriksgata besökte Sala. Infälld bild: Stadsfullmäktiges ordförande, kyrkoherde Bertil Elgstedt, bugar djupt för majestätet.

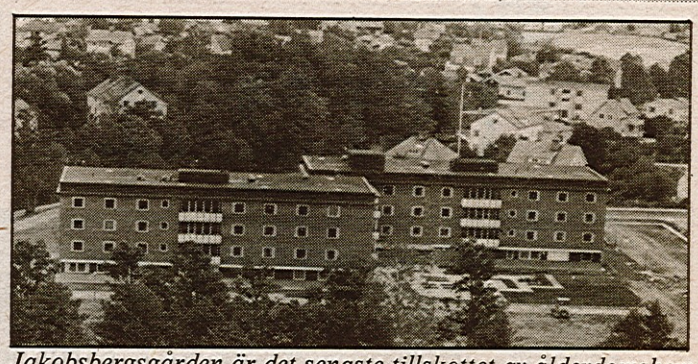

Jakobsbergsgården är det senaste tillskottet av ålderdomshem i Sala.

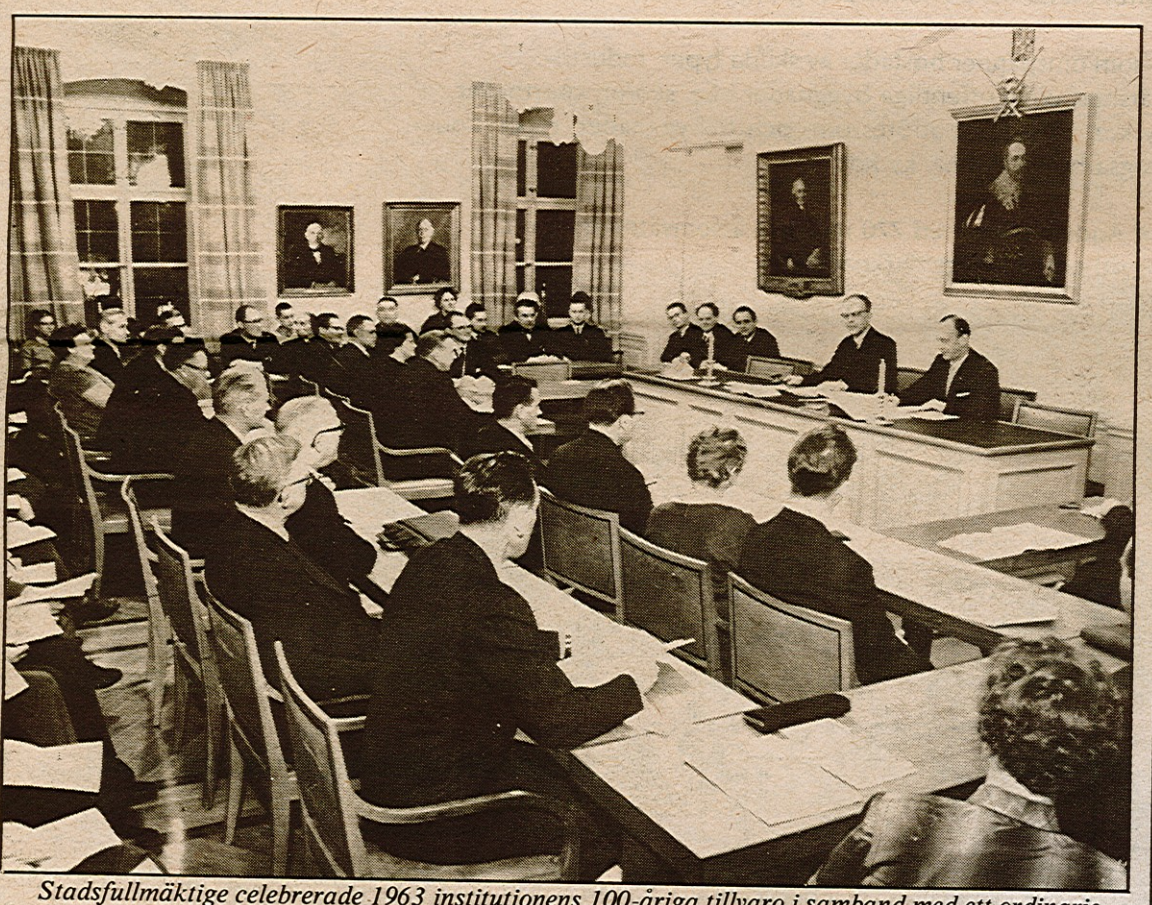

Stadsfullmäktige celebrerade 1963 institutionens 100-åriga tillvaro i samband med ett ordinarie sammanträde. I hägnet av stadens grundare ses vid presidiebordet ordföranden Bertil Elgstedt och sekreteraren stadsombudsman Knut Wijkmark.

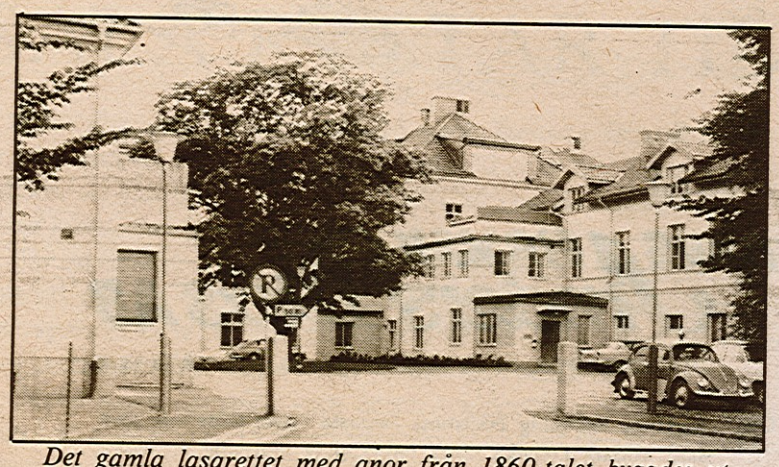

Det gamla lasarettet med anor från 1860-talet byggdes ut successivt och liknade till slut ett lappverk. Mot slutet av 1950 började man tala om nytt lasarett men först 1970 skulle den här byggnaden jämnas med marken och då stod det nya lasarettet färdigt.

I nära tre decennier var ingenjör Edvin B Johanson den ledande inom Sala Maskinfabrik och for jorden runt åtskilliga gånger för att marknadsföra företagets gruvutrustningar.

Volvo har kvar sin 5-åriga vagnskadegaranti.

Tänk på det nu
när dom flesta märken
sänkt till 3 år och
många inte har någon
vagnskadegaranti alls.
Volvo prutar inte
på bilekonomin.

VOLVOS VÄRDE VARAR LÄNGE
5-ÅRIG PV GARANTI
ingen extra kostnad för vagnskadeförsäkring
VOLVOS VÄRDE VARAR LÄNGE

VOLVO
HANS PERSSON BIL AB
AVESTA: Bergsnäsvägen 2. Telefon 0226-530 30.
FAGERSTA: Kristiansbergsvägen 2. Telefon 0223-118 00.
SALA: Berggatan 13. Telefon 0224-132 70.
HEDEMORA: Gussarvsgatan 34—36. Telefon 0225-121 50.

TITTA IN EN STUND OCH VAR NYFIKEN!

Webac ledande företag i gjuteribranschen.

Representant för C. A. Norgren, USA – världens största tillverkare av tryckluftsapparatur.

Webac
STOCKHOLM 018-18 84 00
V. FRÖLUNDA 031/49 08 60
MALMÖ 040-93 22 50
SUNDSVALL 060/12 53 49
SALA Verkstaden 0224/150 05

1924 1974

Silvermedalj på jubileumsutställningen i Sala 1924

Diplom för silvermedalj, grupp 1
"ANDERS DIÖS för ritningar till goda typer av lantmannabyggnader och mindre bostäder."

Detta utlåtande finns intaget i prisprotokollet från Hantverks- och industriutställningen sommaren 1924 i Sala.

Redan tre år tidigare, den 16 mars 1921, inregistrerades Anders Diös Byggnadsfirma.
Några intensiva verksamhetsår följde i Sala. 1923 öppnades ett filialkontor i Enköping och från samma år förekom även verksamhet i Köping.

1928 överflyttades huvudkontoret till Uppsala och under Anders Diös ledning började nu en expansiv utveckling.
Företaget är i dag verksamt från Sundsvall i norr till Göteborg i söder och 22 lokalkontor svarar för en kontinuerlig byggverksamhet.

En byggenskap som omspänner bostäder av skilda typer, industribyggnader, affärshus, olika offentliga byggnader bl.a. skolor, sporthallar, sjukhus och kyrkor. Dessutom utföres om- och tillbyggnader, reparationer samt restaureringsarbeten av bl.a. kyrkor.

Byggnadsfirman Anders Diös med 770 milj/kr i årsomsättning är ett av landets 12 storföretag på byggmarknaden.

Teckningen visar:
Stora Torget i Sala med Rådhuset t.v., ombyggt och restaurerat av byggnadsfirman Anders Diös 1927. Byggnaden närmast t.h. därom, Stadshuset, är uppfört av firman 1945.
1963 byggde Anders Diös EPA varuhus, t.h. i hörnet. I Sala Sparbanks hus t.h. om EPA har vi tidigare haft stora ombyggnadsarbeten och för närvarande utför vi en omfattande om- och tillbyggnad av *bankens lokaler.*

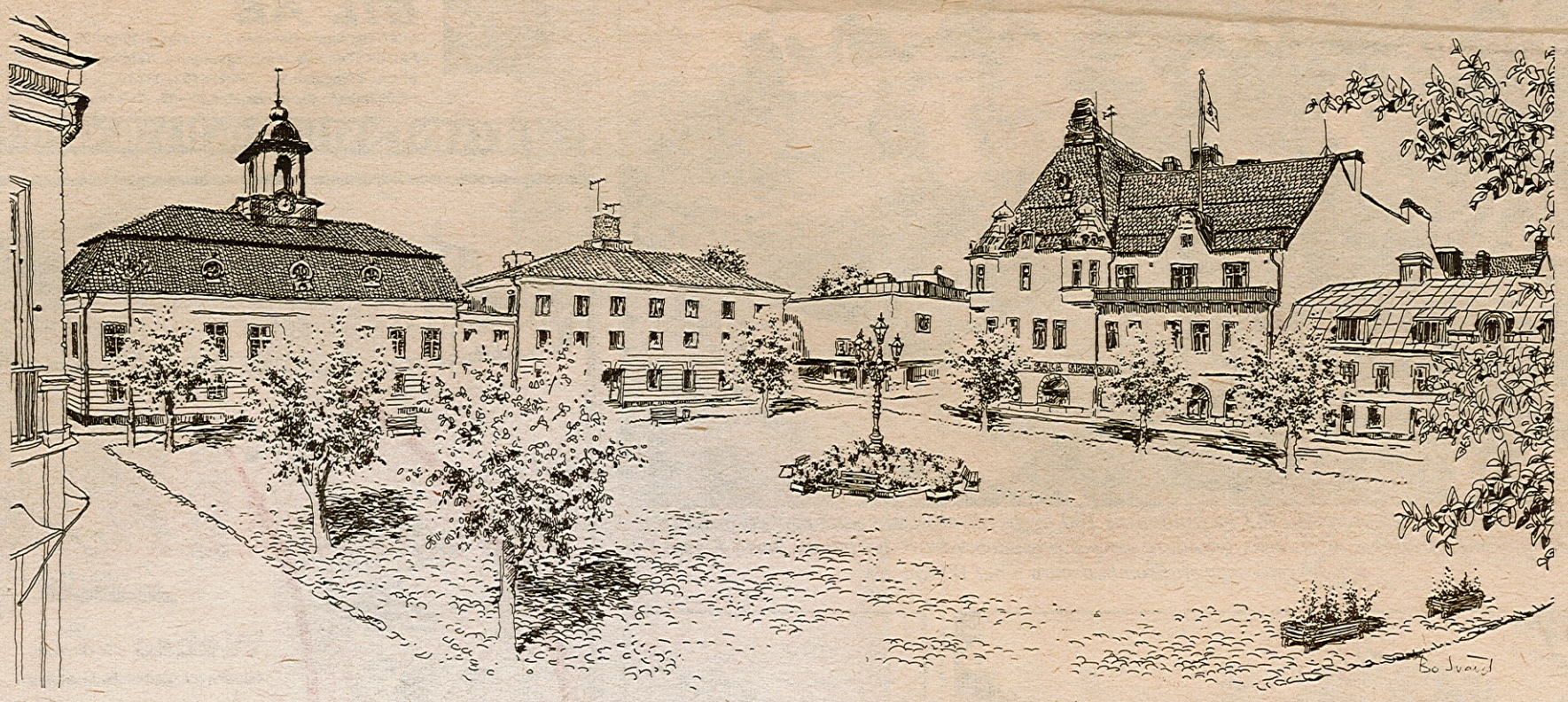

- **Diös bygger med riksföretagets resurser och lokalföretagets service.**
- **Diös satsar på nya idéer, nya byggmetoder, nya material och ligger långt framme.**
- **Diös bygger snabbt och med sträng kostnadskontroll som en självklar funktion.**
- **Diös kan vid totalentreprenad spara stora pengar åt byggherren vid ett samarbete redan på projekteringsstadiet.**
- **Diös är lätt att få kontakt med, vi är verksamma i hela Mellansverige.**

TAG KONTAKT MED OSS

BYGGNADS FIRMAN Anders Diös AB

HUVUDKONTOR: Gamla Torget 3, Uppsala · Tel. 018/13 93 40

LOKALKONTOR: Borlänge Enköping Eskilstuna Fagersta Gävle Göteborg Karlstad Köping Ludvika Mora Norrköping Norrtälje Nyköping Sala Sandviken Skövde Stockholm Sundsvall Söderhamn Södertälje Västerås Örebro